

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**OSMANLI SEFİRLERİNİN GÖZÜNDEN
18. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA
MÜNASEBETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAHADIR KUYUCU

İSTANBUL, 2020

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH PROGRAMI**

**OSMANLI SEFİRLERİNİN GÖZÜNDEN
18. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA
MÜNASEBETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BAHADIR KUYUCU
180121018**

**Danışman
DR. ÖĞR. ÜYESİ İLHAMİ DANIŞ**

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı'nda **180121018** numaralı **BAHADIR KUYUCU**'NUN hazırladığı “**Osmanlı Sefirlerinin Gözünden 18. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Münasebetleri**” konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI, 24/07/2020** Cuma günü saat 10:00'da Çevrimiçi Video Görüşmesi ile yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE OYBİRLİĞİ** ile karar verilmiştir.

Düzeltilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [../../20...] tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde:

Tez adının.....
..... şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (*)	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi İlhami DANIŞ (Danışman)	KABUL	
Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN	KABUL	
Dr. Öğr. Üyesi Özgür KOLÇAK	KABUL	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bahadır Kuyucu

İmza

TEŞEKKÜR

Daniőman hocam Dr. İlhami Daniő'a, üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, çalıőmalarımnda yardımcı veya destek olan tüm arkadaşlarıma ve aileme ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bahadır Kuyucu

İmza

OSMANLI SEFİRLERİNİN GÖZÜNDEN
18. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA MÜNASEBETLERİ
BAHADIR KUYUCU

ÖZET

Osmanlı Devleti, XIV. yüzyılda Balkan topraklarına ayakbasmasıyla birlikte burada ilerleyişini de devam ettirdi. Fetihler, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Avusturya hudutlarına kadar dayandı. 1526 Mohaç Meydan Muharebesi, Osmanlı ordusunun galibiyeti, Macar birliklerinin dağılması ve kralları II. Lajos'un öldürülmesiyle sonuçlandı. Yeni Macar kralının kim olacağı tartışmaları Osmanlı-Avusturya münasebetlerinin ilk adımı olacaktı. İki devlet arasında sınır mücadeleleri, ticari ilişkiler ve siyasi çıkar çekişmeleri böylece başlayacaktı.

XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar devam eden Osmanlı-Avusturya münasebetlerinde elçilerin rolü oldukça önemlidir. Elçilerin görevlendirilmesinin başlıca sebepleri; uzun süren savaş dönemlerinde barış müzakerelerinin başlatılması, tasdikli antlaşma metinlerinin teslim edilmesi, hükümdar değişikliğinin haber verilmesi ve diğer devletlerin üzerine çıkılacak bir seferde teminat olarak gönderilmeleri olmuştur. Bu sebepler dikkate alındığında Osmanlı Devleti'nin, XVIII. yüzyılda en fazla elçi gönderdiği devlet Avusturya'dır.

Osmanlı Devleti tarafından, sair devletlere gönderilen elçilerin kaleme aldığı sefaretnâmeler, gidilen ülkelerin siyasi, askeri, iktisadi, sosyal yapısı gibi alanlar hakkında malumat vermekle kalmayıp; bununla birlikte, devletler arasındaki ilişkiyi anlamamıza da yardımcı olur. Bu tez kapsamında Osmanlı Devleti'nin, XVIII. yüzyılda Avusturya'ya gönderdiği sefirlerin, sefaretnâmelerinde ve giderken yanlarında götürdükleri padişahın name-i hümayunları ile sadrazamın mektuplarında yer alan bilgiler doğrultusunda Osmanlı-Avusturya münasebetleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı, Avusturya, Elçi, Sefir, Sefaretnâme, Münasebet.

TROUGH THE EYES OF OTTOMAN AMBASSADORS
18th CENTURY OTTOMAN-AUSTRIA RELATIONS
BAHADIR KUYUCU

ABSTRACT

In 14th century as Ottoman Empire entered to the Balkans, the Empire was expanding territories in the region. During the reign of Suleiman the Magnificent conquests expanded to Austria's frontiers. In 1526 Battle of Mohacs took place between Ottomans and Kingdom of Hungary, in the wake of Ottoman victory, Hungarian army disbanded and King Louis II died. The question of who will be the new King of Hungary was the beginning of conflicts of interests, on borders, trade and politics between Ottoman and Austria.

Ambassadors played significant role in Ottomans-Austria relations between 16th and 20th centuries. The major tasks of the envoys were; to conduct peace negotiations during prolonged wars, delivery of certified treaties, informing in case of a change of a ruler, noticing and giving warrant when commencing of a campaign over a different state. For the above mentioned reasons it was the Austria that Ottomans send most of its ambassadors in 18th century.

The memoirs written by Ottoman ambassadors not only includes country's political, military, economic and social structures but also it helps us to understand the relationships between the countries. This dissertation analyzes Ottoman-Austria relations in the light of memoires of Ottoman ambassadors in 18th century and letters of Sultans and Grand Viziers.

Keywords: Ottoman, Austria, Ambassador, Memoirs.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, III. Selim zamanına kadar çeşitli nedenlerle daimi elçilik müessesesi kurmamış, bunun yerine gerekli gördüğü takdirde muvakkat elçiler göndermekle yetinmiştir. XVII. yüzyıla kadar yabancı devletlere gönderilen elçiler, yaptıkları görüşmeleri ve siyasi temasları döndüklerinde padişaha bildirmek için takrirler yazmışlardır. Bu durum devletlerarası ilişkilerin incelenmesinde takrirlerin önemini artırmaktadır. XVII. yüzyıla gelindiğinde ise takrirlerin yerini daha kapsamlı içeriğe sahip sefaretnâmeler almaya başlamıştır. Bu eserler, sefirlerin bizzat kendileri ya da maiyetlerinde bulunan biri tarafından kaleme alınmıştır.

Sefaretnâmeler, elçilerin yol güzergahları, karşılanma törenleri, onlara verilen emanetlerin tesmi sırasında idarecilerle yapılan görüşmeleri, misafir olunan ülkenin kültürü, devletlerin idari, askeri ve ekonomik teşkilatlanması, noksanlıkları ya da mükemmellikleri, teknolojik gelişmeleri gibi önemli meseleler ile ilgili bilgiler aktarır.

Bu çalışmanın konusu olan Osmanlı-Avusturya münasebetleri, XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından Avusturya'ya gönderilen sefirlerin kaleme aldığı sefaretnâmeler ve yola çıkmadan önce padişaktan ve sadrazamdan aldıkları mektuplar ile değerlendirilmektedir. Genel tarih kitaplarında yer almayan bazı bilgiler sefaretnâmelerle açığa çıkarılmıştır. Bu eserlerde bulunan önemli ayrıntılar iki devlet arasındaki diplomatik ilişkinin anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nden Avusturya'ya giden on bir elçiye ulaşıldı. Bunlardan 1754'te III. Osman'ın cülusunu bildirmek üzere görevlendirilen Halil Efendi ile 1774'te I. Abdülhamid'in cülusunu bildirmek üzere görevlendirilen Süleyman Bey'in (Kabakulak Yeğeni) sefareti hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Dokuz elçiden, altısının sefaretnamesi incelenerek muhtevaları yazıldı. Ardından sefaretnâmelerde bulunan Osmanlı-Avusturya münasebetleriyle ilgili bölümler ayrı başlıklar halinde incelendi. Sadrazam Damat (Şehid/Silâhdar) Ali Paşa'nın 1714

tarikli mektunu Avusturya başvekiline götürmekle görevlendirilen Müteferrika İbrahim Efendi'nin sefaretnâmesi bulunmamakla birlikte *Târîh-i Râşid*'de vazifesi hakkında önemli bilgiler yer almaktadır. Ayrıca sadrazamın mektubu da bu eserde dercedilmiştir.

Evvela konu seçiminde ve tezin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Dr. İlhami Danış ile eğitim hayatım boyunca maddi manevi yardımlarını esirgemeyen annem Asiye Kuyucu'ya, babam Hasan Kuyucu'ya ve abim Emre Kuyucu'ya teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. SEFİR VE SEFARETNÂME TANIMLARI.....	3
İKİNCİ BÖLÜM	9
2. XVIII. YÜZYIL ÖNCESİ OSMANLI-AVUSTURYA MÜNASEBETLERİ... 9	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
3. XVIII. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA MÜNASEBETLERİ VE OSMANLI SEFİRLERİNİN İZLENİMLERİ	25
3.1. SEYFULLAH AĞA’NIN SEFARETİ.....	26
3.1.1. Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri.....	30
3.2. MÜTEFERRİKA İBRAHİM AĞA’NIN SEFARETİ.....	33
3.3. SİLÂHDAR İBRAHİM AĞA’NIN SEFARETİ.....	43
3.3.1. Silâhdar İbrahim Ağa Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri.....	49
3.4. TAVUKÇUBAŞI DAMADI MUSTAFA EFENDİ’NİN SEFARETİ	50
3.4.1. Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri.....	54
3.5. MUSTAFA HATTİ EFENDİ’NİN SEFARETİ.....	60
3.5.1. Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı- Avusturya Münasebetleri.....	66
3.5.2. Ahitnâme-i Hümayun, Nâme-i Hümayunlar ve Sadrazamın Mektupları.....	72
3.6. AHMED RESMÎ EFENDİ’NİN SEFARETİ.....	73

3.6.1. Ahmed Resmi Efendi Viyana Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı- Avusturya Münasebetleri.....	78
3.7. EBUBEKİR RÂTİB EFENDİ'NİN SEFARETİ.....	88
3.7.1. Ebubekir Râtib Efendi Nemçe Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı- Avusturya Münasebetleri.....	97
3.7.2. Mektuplar	102
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	110
EKLER.....	115
ÖZGEÇMİŞ.....	116

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
dn.	Dipnot
EUM	Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası
Haz.	Hazırlayan
Nşr.	Neşreden
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
TOEM	Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası
v.	Varak
vd.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelere çetişli sebeplerle gönderdiği sefirler klasik dönemde askeri sınıftan seçilmekteydi. Devletin, savaşlarda başarı göstermesi bu seçimde en etkili unsurdu ki aynı zamanda bu Osmanlılar için bir güç gösterisi anlamına geliyordu. XVIII. yüzyıla gelindiğinde uzun süren ve birçok cephede girmek zorunda kaldığı savaşlar Osmanlı'yı yıpratmıştı. Alınan başarısız sonuçların nedenleri aranırken, diplomasiye verilen önem de artmaya başladı. Böylece elçi seçiminde istenen kıstas seyfiyeden kalemiyeye kaydı. Bu dönemde elçilerin neye göre seçildiklerine bakıldığında; yabancı dil bilmeleri, diplomasiden anlamaları, kalemlerinin ve hitabetlerinin kuvvetli olması istenen en önemli esaslardandı.

Osmanlı elçilerinin XVIII. yüzyılda kaleme aldığı sefaretnâmelerin muhtevaları oldukça geniştir. Elçiler, genellikle yola çıktıkları tarihten başlayarak, uğradıkları yerler, gördükleri ilginç olaylar, müzakere ettikleri kişilerle aralarında geçen önemli sohbetler, gidilen ülkelerdeki mühim müesseseler ve dönüş yolculukları hakkında eserlerinde bilgiler aktarırlar. Bu klasik sefaretnâme özelliğinin dışında, özellikle 28 Çelebi Mehmed'den itibaren sefaretnâmelerin, Osmanlı Devleti'nin içeride yaşadığı siyasi, askeri, iktisadi, ilmi ve sosyal halin ihtiyacına göre yazıldığı da görülmektedir.

Bu çalışmanın konusu kapsamında, Avusturya'ya giden Osmanlı elçilerinin sefaretnâmelerinden ilki Seyfullah Ağa'nın sefaretnâmesidir. Sefaretnâmenin yazması İsmail E. Erünsal'ın özel kütüphanesinde yer almaktadır ve on yedi vakaktan oluşmaktadır. İkinci sefir olan Müteferrika İbrahim Ağa'nın sefaretnâmesi bulunmamakla beraber sefaretine ve sadrazamın mektubuna dair bilgiler Târîh-i Râşid'te mevcuttur. Üçüncü sefir Silâhdar İbrahim Ağa'dır. Onun vazifesi sırasında yazılan sefaretnâme kendisine ait değildir, maiyetinde yer alan biri tarafından kaleme alınmıştır. Eserin yazma nüshası Viyana Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Sefaretnâme, 1907 senesinde Avusturyalı müsteşrik Krealitz tarafından Almancaya

tercüme edilmiş, aynı metin daha sonra Ahmet Refik Altınay tarafından Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası'nda yayımlanmıştır. Bu tezde Ahmet Refik'in on sekiz sayfalık eseri kaynak olarak kullanılmıştır. Dördüncü Osmanlı sefiri Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'dir. Sefaretnâmesinin dört yazması bulunmakla beraber metin neşri yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış ve bu anlamda otuz varaktan oluşan İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi, No: 844 yazması tezimizde esas alınmıştır. Beşinci sefir Mustafa Hattî Efendi'dir. Sefaretnâmenin, neşredilen kırk iki sayfalık Berlin nüshası esas alınmıştır. Altıncı sefir Ahmed Resmi Efendi'dir. Sefaretnâmesi, Matbaa-i Ebüzziya'da basılmış ve otuz altı sayfadan oluşmaktadır. Yedinci ve son muvakkat Avusturya sefiri Ebubekir Râtib Efendi'dir. Yirmi dokuz varaktan meydana gelen Osmanlı elçisinin sefaretnâmesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., No: 6096 esas alınarak neşredilmiştir.

Tezin hazırlanma aşamasında, konu edilen bütün sefaretnâmelerin yazmaları toplanmıştır. Neşredilen eserlerde yer alan okuma yanlışlıkları ve eksiklikleri düzeltilmiştir. Sefaretnâmelerde bulunan ilgi çekici önemli bölümler günümüz Türkçesiyle muhteva bölümlerine eklenirken, Osmanlı-Avusturya münasebetleriyle ilgili bütün kısımlar da ayrı başlıklar altında toplanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEFİR VE SEFARETNÂME TANIMLARI

Elçi (sefir); bir devleti diğer bir devlet nezdinde, diplomatik usûller dâhilinde, devamlı ya da geçici bir surette temsil eden devlet memurudur. Devletlerarası diplomasinin kurulmasında ve yürütülmesinde oldukça mühim konumda bulunan elçiler, uluslararası dokunulmazlığa ve ayrıcalıklara sahiptirler.¹ Osmanlı Devleti de kuruluşundan itibaren diğer devletlerle ve beyliklerle² ilişkilerini, geçici veya daimi şekilde gönderdiği elçilerle sürdürmüştür. İstanbul'un fethinden hemen sonra 1454'te başta Venedik olmak üzere XVI. ve XVII. yüzyıllarda da diğer Avrupa devletleri, İstanbul'da daimi ikamet elçiliklerini tesis ederken, Osmanlılar, batıya ve doğuya III. Selim dönemine kadar (1793) muvakkat elçiler göndermekle yetinmiştir. Avrupalı devletlerin, İstanbul'da daimi elçi bulundurması Osmanlı Devleti'nce; kendilerinin büyüklüğünün ve Osmanlı padişahına gösterilen hürmetin bir ifadesi olarak değerlendirilmiştir.³ Buna karşılık Osmanlı'nın, XVIII. yüzyıla kadar doğuda veya batıda daimi elçilik müessesesi bulundurmaması, yalnızca gerekli görüldüğünde takdirde elçi göndermesi, diplomatik anlamda mütekabiliyet usulüne aykırı görünse de bu Osmanlılar için iftihar edilecek bir durumdu. Diplomasi literatüründe işte bu döneme "*ad hoc*"⁴ denilmiştir.⁵

Osmanlı Devleti'nde daimi elçilik müessesesi kurulana kadar sefaret vazifesi lüzum görüldükçe sürmüştür. İkamet elçiliği usûlünün benimsenmemiş olmasının

---

¹ Uğur Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 37/63, Ankara 2018, s. 332

² Mehmet İpşirli, "Elçi", *DİA*, C. XI, İstanbul 1995, s. 8

³ Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devleti'nde Eman Sistemi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, Ankara 1999, s. 7-9; "Osmanlı Devleti'nin batı ve doğuda muvakkat elçilerle yetinip daimi elçi bulundurma usûlünü benimsememesi nasıl açıklanabilir? Muhtemelen daha önceki İslam ve Türk devletlerinde daimi elçilik uygulamasının bulunmaması burada en etkili faktör olmuştur."

⁴ Tek taraflı diplomasi (niyete mahsus, muvakkat, geçici).

⁵ Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi Ebubekir Râtib Efendi*, İstanbul 2011, s. 51

sebepleri arasında; devletin yayılma dönemindeki ihtişamından kuvvet alması, noksanlığının hissedilmemesi, büyüklüğünden dolayı yalnız kalma siyasetinin takip edilmesi ve eski geleneğe bağlı kalınması sayılabilir.⁶ Ayrıca Osmanlılar, İslam inancındaki cihad anlayışı gereği gayrimüslimler ile sürekli bir dostluk ilişkisi içerisinde bulunmak istememişlerdir. Dolayısıyla mütekabiliyet usulüne dayalı Avrupa tarzı diplomasiyi yani elçilik anlamında, daimi surette değil de tek taraflı ad hoc diplomasiyi benimsemeleri İslam geleneğine göre şekillenen anlayışlarıyla da açıklanabilir.⁷ Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılın başlarında Avrupa devletlerinin uluslararası ilişkilerini düzenleyen diplomasisini takip etmeye ve kendi müesseselerini Avrupa diplomasisine göre değiştirmeye başlamış,⁸ XIX. yüzyıla geldiğinde ise artık Osmanlı'nın savaşlardaki gücünü iyice kaybetmesiyle Avrupa diplomasi tarzı benimsenmiştir. Osmanlı Devleti, doğuda veya batıda mukim elçi bulundurmadığı halde Avrupa'da yaşanan gelişmelerden kurduğu casusluk sistemi ile haberdardı.⁹ Sayılan bütün bu sebepler Osmanlıların ikamet elçilik usûlünü benimsememesinde etkili olmuştur.

XVII. yüzyıl öncesi Osmanlı Devleti'nde, siyasi meselelerin biran önce halledilmesi için hediye-siz, küçük bir maiyetle ve protokol kuralları uygulanmadan asker kökenli memurların elçi olarak gönderilmesi tercih edilmiş ve bu görevlilere de *çavuş* denilmiştir. Çavuşlar görevlendirildikleri yerlerde yaptıkları görüşmeleri ve siyasi temasları içeren takrirler¹⁰/raporlar yazmışlardır. Bu anlamda takrirler, devletlerarası münasebetlerin incelenmesinde önemli belgeler arasında sayılır.¹¹

---

⁶ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Ankara 2008, s. 14.

⁷ Bülent Arı, "Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period", *Ottoman Diplomacy*, ed. A. Nuri Yurdusev, Basingstone: Palgrave Macmillan, 2004, s. 36-45

⁸ Güneş Işıksel, "Yirmisekiz Çelebi Mehmed Fransa'da: Güzergâh, Toplumsal Algı, Diplomatik Pratikler ve de "Lâle Devri"", *Doğu Batı Dergisi*, C. XXI/85, İstanbul 2018, s. 111

⁹ Arı, a.g.m., s. 45; ayrıca bkz.: Güneş Işıksel, "II. Selim'den III. Selim'e Osmanlı Diplomasisi: Birkaç Saptama", *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, İstanbul 2010, s. 323: "Konumuz olan ikamet elçilikleri bir araçtır; uygarlık göstergesi değil. Burada, Kemal Beydilli'nin matbaa için yaptığı benzetmenin – bekleyen yoksa geç kalma söz konusu değildir – aynının mukim elçilikler için de büsbütün geçerli olduğunu önerebiliriz: Araçla kullanıcısı, gerekli olduğu zaman buluşur. Matbaa da ikamet elçilikleri de her ne kadar kullanıcıları birebir örtüşmese de Osmanlı bağlamında ancak XIX. yüzyılın birinci yarısının sonlarında işlevselleşir."

¹⁰ Takrir, diplomasi dilinde belli bir işi veya konuyu yazılı halde ilgili makamlara bildiren belge türüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mübahat Kütükoğlu, "Takrir", *DİA*, C. XXXIX, İstanbul 2010, s. 471-472

¹¹ Kemal Beydilli, "Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yenir Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 30, İstanbul 2007, s. 11-12

XVII. yüzyıla gelindiğinde ise sefaret heyeti ile gönderilen hediyeler devletin ihtişamını yansıtması bakımından önem kazanmış, elçi maiyeti oldukça kalabalıklaşmış ve elçi kabul merasimleri özenle uygulanmaya başlanmıştır. Bu asrın ortalarından itibaren sefirlerin bizzat kendileri ya da maiyetlerinden biri, gördüklerini ve yaşanan olayları hükümetlerine bildirmek için sefaretnâmeler yazmaya başlamışlardır.¹² Sefaretnâmelerin genelinde elçiler, gittikleri ülkelerin devlet adamları ile yaptıkları resmi görüşmeleri tüm ayrıntılarıyla nakledilmezken, bu gizlilik gerektiren konuları tahrir belgeleri ihtiva eder.¹³

Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelere elçi yollama sebeplerine baktığımızda öne çıkan hususlar şunlardır:

- Bazı Osmanlı padişahları tahta geçtiğinde, yabancı devlet reislerine elçiler göndererek, yazdıkları nâme-i hümayunlar ile cüluslarını elçiler aracılığıyla tebliğ ederler.

- Yapılan antlaşmanın tasdikli metnini teslim etmek.

- Dostluk münasebetlerini yeniden kurmak.

- Nezaket ziyareti yaparak dostluğu kuvvetlendirmek.

- İhtilaflı hudut meselelerini görüşmek ve taraflar arasında bir ittifak imkânını oluşturmak.

- Devam eden bir savaşı, barışla sonuçlandırma teklifi geldiğinde görüşmelere başlamak.

- Diğer devletlerden gelen mektuplara, yazılan cevabı ve hediyeleri götürmek.

- Yapılan bir hata için tarziye vermek.¹⁴

- Gelen elçilere mukabil elçiler göndermek.

- Diğer devletlerin içişlerini ve aralarındaki ilişkileri yakından takip etmek.

- İlim ve fennin ilerleme derecesini incelemek.

---

¹² Unat, a.g.e., s. 43

¹³ Kemal Beydilli, "Sefaretnâme", *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 289

¹⁴ Hem Fransa elçisinin İstanbul'da hakarete uğramasının ardından tarziye vermek için hem de II. Osman'ın tahta çıkışını bildirmek üzere 1618'de Hüseyin Çavuş, Paris'e gönderildi.

- Yabancı devletlerin elçi talebine cevap vermek.¹⁵

Elçiler gönderildikleri devletin önemine göre büyük elçi, orta elçi veya küçük elçi olmak üzere üç sınıfa ayrılırlar. Sefaretle vazifelendirilenlerin, belli bir sınıfa ait olmadıkları, işin mucibince çeşitli mesleklerden kişiler oldukları görülür.¹⁶ Bununla beraber elçiler genellikle seyfiye veya kalemiye erbabı arasından seçilerek diğer ülkelere gönderilirler. İlimiye sınıfından olanların ise İran, Özbekistan ve Fas gibi Müslüman ülkelere elçilikle görevlendirildikleri bilinir.¹⁷ Sefirlerin, ekseriyetle yabancı dil bilen kişilerden seçildikleri, hiç olmazsa karşılıklı konuşma düzenini ve düşmanların diplomasi anlamında hilelerini bilen kimselerden arandıkları anlaşılır. Farklı mesleklerden ve memuriyetlerden seçilerek kendilerine elçilik görevi verilen kişilere, büyük rütbe ve yetkilerin de verilmekte olduğu göze çarpar. Orta elçilere defterdarlık, nişancılık, Mekke payesi; büyük elçilere Rumeli veya Anadolu beylerbeyliği; İran'a gönderilen ulema sınıfından olan elçilere ise Anadolu kazaskerliği verilir.¹⁸

Osmanlı'da, XVIII. yüzyıl öncesine kadar seyfiye kökenli çavuşlar elçilikle görevlendirilirken, bu yüzyıldan itibaren kalemiye sınıfından olanlar sefaretle görevlendirilmeye başlandı. Özellikle Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlılar, sefaret heyetlerini yalnızca diplomatik ilişki kurmak için değil; bununla birlikte kendilerini, savaşlarda uzun süredir mağlup eden devletlere karşı bilgi kaynağı olarak gördü. Osmanlı Devleti'nin savaşlarda rekabet gücünü kaybetmesi, yöneliminin savaştan diplomasiye kaymasına neden olurken, sefirlerin seçildiği sınıfın da değişmesinde etkili oldu. Kâtipler, devletin içinde bulunduğu sorunların ve diplomatik faaliyetlerin hallolmasında askerlerden daha etkili bir zümre olarak belirdi. Böylece Osmanlı Devleti'nin, Avrupalı devletler ile imzaladığı antlaşmalarda temsilci olarak bulunmak ya da daha önce Avrupa'ya giden sefaret heyetlerinden birinde yer almak elçi seçiminde göz önünde bulundurulan önemli ölçütlerden biri haline geldi.¹⁹

---

¹⁵ Unat, a.g.e., s. 17-19

¹⁶ a.g.e., s. 19-23

¹⁷ İpşirli, "Elçi", s. 9

¹⁸ Unat, a.g.e., s. 23-24

¹⁹ Yeşil, a.g.e., s. 51-53

Sefirler, yola çıktıkları tarihten başlayarak, uğradıkları yerleri, yaşadıkları olayları, görüştükleri devlet adamları ile aralarında geçen sohbetleri, siyasi hadiseleri ile faaliyetleri düzenli bir şekilde yazmışlar ve döndüklerinde hükümetlerine takdim etmişlerdir. İşte bu raporlara *sefaretnâme* denilmiştir. Sefaretnâmeler yukarıda da yazıldığı gibi elçiler tarafından ya da maiyetinden biri tarafından kaleme alınmıştır.²⁰ Bu eserler seyahatnâme, hatırat ve siyasi tahrir gibi edebi türlerin özelliklerini de içinde barındırırlar.²¹ Sefaretnâmeler, Osmanlı Devleti ile diğer devletlerin siyasi ve kültürel ilişkisini anlama noktasında mühim belgelerdir. Osmanlıların, yabancı ülkeler ve milletler hakkındaki fikirleri üzerinde ve onları tanıma noktasında, sefaretnâmelerin aktarmış olduğu bilgiler etkili olmuştur.²²

Büyük Selçuklu veziri Nizâmü'l-mülk'ün *Siyasetnâme* adlı meşhur eserinde yaptığı elçi tanımlaması bu bölümde dikkate şayandır:

“Bilmek lazımdır ki, birbirine elçi gönderen hükümdarların bütün maksatları; herkesin içinde izhar ettikleri haber ve mektup değildir. Yüzlerce küçük şeyler ve maksatları vardır. Onların, elçiler göndermekle asıl istedikleri; yolların, boğazların, nehirlerin nasıl olduğunu, ordunun geçmesine uygun olup olmadığını, her yerde memurların kimler olduğunu bilmeleri, o hükümdarın askerlerinin ne kadar olduğunu, alet ve teçhizatlarının ne sınır ve ölçüde bulunduğunu, padişahın sofrası ve meclisinin nasıl olduğunu, dergâhın düzeninin, oturuş ve kalkışın, tabiatının ve yaşayış şeklinin, bahşişinin, çalışmasının, görünüşünün ve işinin nasıl olduğunu, zalim mi veya âdil mi, ihtiyar mı veya genç mi, vilayeti mamur mu veya viran mı olduğunu, ordusunun kendisinden memnun olup olmadığını, halkının zengin mi veya fakir mi bulunduğunu, hükümdarın cimri mi cömert mi olduğunu, işlerinde uyanık mı veya gafil mi bulunduğunu, vezirinin kabiliyetli, dindar, iyi gidişli olup olmadığını, ordu komutanlarının tecrübeli, savaş denemeleri olan kimseler bulunup bulunmadığını, sohbet arkadaşlarının layık ve zarif kimseler olup olmadıklarını, neyi sevip sevmeydiğini, neyi düşman saydığını, şarap içmekten dolayı neşeli ve hoş tabiatlı olup olmadığını, bir işi yaparken din arayıcı olup olmadığını, gafil mi, zeki mi olduğu, meylinin şakaya mı, yoksa ciddiliğe mi olduğunu, oğlanlara mı, yoksa

²⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul 1993, s. 138

²¹ Kemal Beydilli, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yenir Bir Değerlendirme”, s. 10

²² Unat, a.g.e., s. 44-45

kadınlara mı daha fazla rağbet ettiğini görmeleridir ki, bir vakit olur da onu ele geçirmek veya onunla düşmanlık etmek veya kusurunu yakalamak isterse, onun hallerine vakıf olunca, o işin tedbirini düşünürler, iyi ve kötü taraflarını bildiklerinden işi gereği gibi ele alırlar.”²³

Siyasetnâme'de bahsedilen elçilerin gönderilmelerindeki asıl maksatlar, Osmanlı sefirlerinin sefaretnâmelerinde verdiği bilgilerle de örtüşmektedir.

---

²³ Nizâmü'l-mülk, *Siyasetnâme*, Haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara 2018, s. 81-82

İKİNCİ BÖLÜM

2. XVIII. YÜZYIL ÖNCESİ OSMANLI-AVUSTURYA MÜNASEBETLERİ

Osmanlılar, 1349'da Selanik'i almak isteyen Sırp'lara karşı, Orhan Bey'in, Bizans İmparatorluğu'na yardımcı kuvvet göndererek bu şehri kurtarmasıyla Balkan topraklarına ayakbastı. Osmanlı orduları bundan sonra Rumeli'de ilerleyişini düzenli olarak sürdürdü. Balkan devletlerinin XIV. yüzyılda aralarındaki ve kendi içlerindeki çekişmeler Osmanlı fetihlerini bu bölgede hızlandırdı.²⁴ Osmanlı Devleti 1389 Kosova Savaşı'ndan galip çıkınca, Bulgaristan ile Sırbistan bağımsızlıklarını kaybettiler ve Osmanlı'nın birer vasal devleti haline geldiler. II. Murad döneminde 1430'da Selanik;²⁵ Fatih Sultan Mehmed döneminde 1459'da Sırbistan, bundan kısa bir süre sonra 1463'te Bosna ve Hersek, ardından 1478'de Karadağ, Osmanlı hâkimiyeti altına girdi.²⁶

Osmanlı Devleti'nin, Balkanlar'da ilerleyişi Kanuni Sultan Süleyman zamanında Avusturya hudutlarına dayandı ve Kanuni'nin hükümdarlığında Avusturya İmparatorluğu ile ilk münasebetler başladı. Türk tarafı Rumeli'ye geçtikten sonra sürekli karşısında düşman olarak Macarları görmekteydi. Sultan Süleyman, hükümdarlığının başlarında Macaristan kralı II. Layoş'a (II. Lajos) bir elçi göndererek haraca bağlı vasal devleti olmasını teklif etti. Kral Layoş ve danışmanları, bu teklifi kabul etmediklerinin cevabını Osmanlı elçisini ve maiyetini boğdurarak verdi. Elçi ve maiyetinin boğdurulma haberini alan Osmanlı padişahı, Macaristan'a karşı sefere çıkma kararı aldı. Osmanlı ordularının ilk hedefi Belgrad'dı ve 29 Ağustos 1521'de fethedildi.²⁷ 1526 Mohaç Meydan Muharebesi, Macar

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 2019, s. 156-162

²⁵ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, İstanbul 2019, s. 422-424

²⁶ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, İstanbul 2009, s. 262-264; Sırbistan'ın tamamen ilhakı için ayrıca bkz.: Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, İstanbul 2019, s. 47-84

²⁷ Wilhelm Zinkeisen, a.g.e., s. 442-446

ordusunun mağlubiyetiyle sonuçlandı. Osmanlı orduları zaferin ardından Budin önlerine geldiğinde şehir savaşılmadan Sultan Süleyman'a teslim edildi. Harpte Macar kralı II. Layoş (II. Lajos)'un öldürülmesiyle; çocuğu olmadığı için "Macarların yeni kralının kim olacağı" ülkede sürekli tartışmalara sebep oldu. Macar kont ailesinden Erdel voyvodası Jan Zapolya (Janos Szapolyai)'nın seçilmesi, bir kısım Macar beyleri tarafından uygun görüldü fakat bu seçim krallığın bütün Macar soylularınca kabul görmedi. Zapolya'ya karşı muhalif Macar beyleri de Habsburg hanedanından Avusturya dükü Ferdinand'ı kral seçtiler.²⁸ Osmanlı sultanı, Macar krallığını Yanoş Zapolya'ya vaat ederken, Şarlken (V. Karl)²⁹ ile diğer muhalif Macar beyleri Ferdinand'ı meşru kral ilan ettiler.³⁰ Binaenaleyh Macar krallığı tahtı meselesi³¹, Habsburg hanedanlığı ile Osmanlı Devleti arasında 1526'da başlayıp 1568'e kadar sürecek olan muharebelere neden oldu.³² Bu süreç içerisinde 1554'te Ferdinand tarafından meşhur Avusturya elçisi Ogier Ghislain de Busbecq, Sultan Süleyman'a sulh müzakerelerini yapması için gönderildi. Busbecq, nihayet iki taraf arasında sekiz sene sürecek olan (1555-1562) barış antlaşmasını imzalamayı başardı.³³

Türlü anlaşmazlıklar yüzünden bozulan sulhun sonunda, Kanuni Sultan Süleyman ihtiyarlığına ve hastalığına rağmen son seferi olan Zigetvar'a katıldı ve kalenin fethinden bir gece önce vefat etti. Sultan Süleyman'dan sonra yerine geçen oğlu II. Selim zamanında, 1568'de Avusturya ile yirmi dört sene sürecek olan bir muahede yapıldı.³⁴

1591 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti tahtında III. Murad, Avusturya (Nemçe) ve Alman imparatorluğu tahtında ise II. Rudolf oturuyordu.³⁵ İki devlet arasında mütareke bulunduğu halde Bosna valisi Telli Hasan Paşa, Avusturya

²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara 2016, s. 323-328

²⁹ "Habsburg hanedanlığı 1521'de Şarlken ile kardeşi Ferdinand arasında taksim edilmiş; Şarlken'in payına İspanya, Burgonya ve Felemenk; Ferdinand'ın payına da Avusturya düşmüştür. Ferdinand daha sonra Çekya, Macaristan ile diğer bazı yerlerde de hak iddia etmiştir." a.g.e., s. 482

³⁰ Joseph V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, İstanbul 2010, s. 686-691

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Wilhelm Zinkeisen, a.g.e., s. 470-489

³² Uzunçarşılı, a.g.e., s. 483; ayrıca bkz.: Pal Fodor, "Macaristan'a Yönelik Osmanlı Siyaseti, 1520-1541", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 2004, s. 11-86

³³ Hammer, a.g.e., s. 886-887; Karl Tebly, *Dersaadet'te Avusturya Sefirleri*, Konya 2013, s.16-17

³⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 499,501

³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/I, Ankara 2009, s. 70

topraklarında fetih için harekete geçti. Habsburglar da bu faaliyetlere karşılık verince Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın ısrarı üzerine 1593'te Habsburglara karşı savaş ilan edildi.³⁶ Osmanlı'nın vergiye bağladığı Erdel, Eflak ve Boğdan beyleri, Papa'nın çağrısıyla Nemçe imparatoru II. Rudolf ile ittifak ederek Osmanlı Devleti'ne karşı Ocak 1595'te isyan ettiler. Bu sırada Osmanlı hükümdarlığına vefat eden III. Murad'ın yerine en büyük oğlu III. Mehmed geçmişti. Sultan III. Mehmed zamanında Avusturya Devleti'yle münasebetlere bakıldığında; Estergon Kalesi Avusturyalıların eline gelmiş; Osmanlılar, Eğri Kalesi'ni almış ve Haçova Meydan Muharebesi'ni zaferle sonuçlandırmış, tüm bunların yanında bazı bölgeler ve kaleler de iki taraf arasında sürekli el değiştirmişti. İlk barış görüşmeleri için Osmanlı hükümetince, 1597 senesinde Avusturya tarafına haber gönderilip şartlar görüşülmek istendi fakat düşmanın kibrinden dolayı bir sonuç elde edilemedi.³⁷ Sadrazam Damat İbrahim Paşa önderliğindeki Osmanlı ordusu 1600 yılında Kanije'yi muhasara etti ve sonunda anlaşma yoluyla şehir teslim alındı.³⁸ Kanije, beylerbeyliği payesiyle Tiryaki Hasan Paşa'ya verildi. Avusturya ordusu, şehri tekrar almak için ertesi sene geldiyse de Hasan Paşa'nın çabaları sonucunda muvaffak olamadılar.³⁹

Osmanlı-Avusturya savaşı sürerken taraflar ara ara barış için birbirlerini kontrol ediyordu. Alınan başarılı sonuçlar; bilhassa Estergon'un Türkler tarafından geri alınması sulh müzakereleri için Osmanlı Devleti'nin elini güçlendirmiş, anlaşmazlıkların en ehemmiyetlisini ortadan kaldırmış, Avusturya imparatorunu ise zor durumda bırakmıştı. Yaşanan hadiseler barış görüşmelerini artık daha ciddi hale getirmişti.⁴⁰

Osmanlı ve Avusturya murahhasları Zitva ve Tuna nehrinin kesiştiği Zitvatorok denilen yerde buluştular. Bu görüşmede alınan kararlara göre: Osmanlılar,

---

³⁶ Nenad Moaçanın, "Siska", *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 274; Osmanlı kaynaklarında yer alan bilgiler doğrultusunda, savaşın başlangıç süreci ve antlaşma için bkz.: Feridun Emecen, "Çağdaş Osmanlı Kaynaklarında Uzun Savaşlar ve Zitvatorok Antlaşması İle İlgili Algılama Ve Yorumlama Problemleri", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXIX, İstanbul 2007, s. 87-97; Ayrıca bkz.: "Osmanlı hükümeti tarafından Avusturya'ya karşı harp ilan edilmesinin sebebi olarak Venedik cumhurbaşkanına gönderilen nâmede Avusturya'nın tecavüzü ile bazı beyleri hapsedmesi ve iki üç yıldan beri vergisini göndermediği beyan edilerek..." Uzunçarşılı, a.g.e., s. 70, dn. 2

³⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 71-75, 79-80

³⁸ Geza David, "Kanije", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 307

³⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 83-90

⁴⁰ a.g.e., s. 94-95

Beç⁴¹ Kralı ifadesi yerine artık Çasar⁴² unvanını kullanacaklar, savaşta kazanılan topraklar tarafların ellerinde kalacak, Habsburglar senelik vergi ödemeyeceklerdi. Kaleleri işgal etmek, esir almak yasaklanacak, eldeki esirler serbest bırakılacaktı. Eğri, Kanije ve Estergon Osmanlı Devleti'nin toprakları olarak kalacaktı. Antlaşma yirmi yıl boyunca yürürlükte olacaktı.⁴³ Ayrıca Türk tarafı elçilerinin rütbesini diplomatik münasebetlerin gereğine göre tayin edecekti. Osmanlı hükümetinin, Avusturya'ya göndereceği elçiler bundan böyle çarşnigâr,⁴⁴ müteferrika veya çavuş gibi küçük zabıtlardan değil sancakbeyi payesinden seçilecekti.⁴⁵

Muahedenâme metinlerine bakıldığında, iki tarafın elindeki nüshalarda birbirine uymayan ifadeler Avusturya elçisi Adam von Herberstein tarafından fark edildi. Orijinal metin, gözden geçirilmesi için 1610'da Habsburglar tarafından tekrar İstanbul'a gönderildi. Habsburgların talep ettiği nüshada mutabık olunması için 1615 yılına kadar beklenildi. Altı kez uzatılan Zitvatorok Antlaşması'nın şartları altmış sene geçerliliğini sürdürdü. Bu antlaşmanın neticesinde Avusturya ve Osmanlı imparatorları birbirine eşit sayıldı. Böylece Osmanlıların, Habsburglara karşı üstünlüğü sona erdi.⁴⁶

IV. Mehmed'in hükümdarlığında, Avusturya imparatoru Erdel meselesi bahanesiyle Osmanlı sınırında bazı tecavüzlerde bulunuyordu. Erdel'e ait olup Avusturya sınırı içerisinde bulunan iki kale, Avusturya güçleri tarafından işgal edildi. Avusturyalıların, Macaristan'da Kanije taraflarında da kale inşa ettikleri haber alınınca sadrazam Fazıl Ahmed Paşa komutasında Osmanlı ordusu Avusturya seferine çıktı. Serdar-ı ekrem Fazıl Ahmed Paşa, 1663'te Belgrad'a ulaştığı vakit, kendisiyle görüşmek üzere Avusturya elçisi Baron De Goes ile İstanbul'daki Avusturya kapı kethüdası Reniger geldiler ve Fazıl Ahmed Paşa tarafından kabul edildiler. Büyük elçi, İmparator I. Leopold'ün mektubunu getirip, serdara teslim etti. Gelişlerinin sebebi sorulduğunda; "İmparatorun isteği sulhtur, onun için geldik." dediler. Sadrazam, Avusturya tarafının mütarekeye aykırı faaliyetlerinden dolayı

---

⁴¹ Viyana.

⁴² Viyana'daki Nemçe imparatorlarına verilen unvan. Kayser.

⁴³ Sandor Papp, "Zitvatorok Antlaşması", *DİA*, C. XLIV, İstanbul 2013, s. 472-473

⁴⁴ Sarayda, büyük dairelerde yemek işlerinden sorumlu, yemeklerin tadına bakan kimse. Çeşneci.

⁴⁵ Joseph V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. IV, İstanbul 2010, s. 1204-1205

⁴⁶ a.g.m., s. 474

elçilerin sözlerine güvenmeyip onları reddetti. Kapı kethüdası Reniger delege olarak tayin edildiğini bildirdiğinde tekrar sadrazamla görüştü.⁴⁷

Fazıl Ahmed Paşa sulhun mümkün olabilmesi için; Kanije karşısına inşa edilen kalenin yıkılmasını, imparator ordularının Erdel'i tamamen terk etmesini, iki tarafın da çete hareketlerine son vermesini ve esir tutulan Müslümanların ücret talep edilmeden serbest bırakılmasını teklif etti. Buna karşılık kapı kethüdası, imparatorun kendisini bazı kaleleri ve kasabaları istemekle görevlendirdiğini bildirdi. Sadrazam, bu müzakereyi Sultan IV. Mehmed'e bildirdiğinde padişah, Avusturya tarafının sözlerine itimat etmeyip yola devam edilmesini emretti. Fazıl Ahmed Paşa, imparatorun başvekiline; Kanije karşısında yapılan kalenin yıkılmasının ve Erdel'den Nemçe ordusunun çekilmesinin sulh için mühim olduğunu beyan eden bir mektup yazarak küçük elçi ile yolladı. Osmanlı kuvvetlerinin Esek kasabası önüne geldiği vakit sadrazamın gönderdiği mektuba başvekinden cevap geldi. Mektubun içeriğinde murahhasların sulh için yetkili oldukları yazılıydı. Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa, Nemçelilerin asıl maksadının kendilerini oyalayıp vakit kazanmak olduğunu anlayınca; sulh için istenen şartların yanına ilaveten Sultan Süleyman devrinde her sene ödenen otuz bin altının vergi olarak ödenmesini de talep etti. Elçiler bu talebi kabul etmeyip savaşa razı oldular.⁴⁸

15 Ağustos 1663'te serdar-ı ekrem Fazıl Ahmed Paşa önderliğinde Uyvar önüne gelen Osmanlı kuvvetleri başlangıçta kalenin teslim edilmesi için mektup gönderdi. Gelen red cevabının ardından muhasara başladı. 13 Eylül'e gelindiğinde daha fazla dayanamayacaklarını gören kale muhafızı kalenin teslim edilmesi için Türk tarafına bir elçi gönderdi. Fazıl Ahmed Paşa, Uyvar dışında bazı kaleleri de fethetmeye muvaffak oldu. Kış geldiğinde Avusturya orduları taarruza geçtiler fakat başarı elde edemediler. Bu arada imparator başvekili ile sadrazam sulh için mektuplaşsalar da bir sonuç çıkmadı. 1664 Nisan'ında Papa'nın çağrısıyla Avusturya ordusu; İspanya, Fransa ve Alman prenslerinden önemli yardımlar aldı. Kanije'yi

---

⁴⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 402-403

⁴⁸ a.g.e., s. 403-404; "*Fazıl Ahmed Paşa'nın vergi işini ortaya atmasının sebebi muvaffakiyetli bir seferle sadaretinin ilk senelerini parlatmaktı. Çünkü imparatorun murahhası diğer teklifleri kabul etmiştir.*" a.g.e., s. 405, dn. 4; ayrıca bkz.: Joseph V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VI, İstanbul 2010, s. 1649-1650

kuşatan haçlı orduları, Osmanlı askerlerinin geldiğini haber alınca kuşatmayı bırakıp kaçtılar.⁴⁹

Avusturya ordusunun faaliyetlerinin sonuçsuz kalması üzerine Nemçe sınır komutanları imparatora başvurarak barış yapılmasını istediler. İmparator başvekilinden, sulh talebini içeren bir mektup Fazıl Ahmed Paşa'ya ulaştı. Avusturya kapı kethüdası Simon Reniger imparator tarafından yetkili olarak görevlendirildi.⁵⁰ 9 Ağustos 1664'te Simon Reniger ile Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa tarafından Vasvar Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın muhtevası; iki taraf ordularının Erdel'den çekilmesi, sınır tanzimi, iki imparatorluğun da birbirlerinin düşmanına yardım etmemesi, hudutlarda çete faaliyetlerinin önlenmesi şeklindeydi. Son madde antlaşmanın yirmi sene geçerli olmasına yönelikti. Antlaşma belgeleri Habsburg imparatoru I. Leopold ile Osmanlı padişahı IV. Mehmed tarafından onaylandıktan sonra resmen yürürlüğe girdi.⁵¹ Vasvar Muahedesi ile Osmanlı-Avusturya harbi kesin olarak sona erdi. Evvelce bostancılar odabaşı olan Kara Mehmed Ağa, 24 Kasım 1664'te Viyana'ya, Rumeli Beylerbeyliği payesiyle sefir tayin edildi. Yüz elli kişilik sefaret heyetinin içinde meşhur Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi de sefaret kâtibi olarak bulunuyordu.⁵²

Macarlar, Katolik ve Protestan olarak birbirine düşman iki mezhebe ayrılırlar. Avusturya Devleti, Katolikleri koruması altına almış, Protestanları ise eziyet ederek zor durumda bırakmıştır. İki mezhep halkı sürekli birbiriyle çatışma halindedir.⁵³ Avusturya imparatoru; Protestanları, Katolik mezhebine davet etmiş, Protestan Macar beyleri aralarında yaptıkları istişare neticesinde daveti reddederek bu hususta en doğrusunun Osmanlı Devleti'ne müracaat ve itaat etmek olduğuna karar vermişlerdir.⁵⁴

---

⁴⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 406-409

⁵⁰ a.g.e., s. 410-411

⁵¹ Özgür Kolçak, "XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diploması Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular", *Divân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. XXII/43, 2017, s. 25-88; Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması", *DİA*, C. XLII, İstanbul 2012, s. 560, 562; Hammer, a.g.e., s. 1665-1666

⁵² Sefaret hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Hammer, a.g.e., s. 1668, 1675-1677

⁵³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 434

⁵⁴ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, Nşr.: Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, s. 124-125

Fazıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Protestan Macarların reisi Kurs Kralı İmre Tököli (Imre Thököly), Avusturya'ya karşı isyan ederek Osmanlı'nın koruması altına girmeyi talep etmiş, fakat sadrazam Vasvar Antlaşması'na aykırı hareket etmek istememişti. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadrazamlığında ise vaziyet değişti ve Osmanlı hükümeti, İmre Tököli'yi Orta Macar kralı ilan etti. Osmanlı sadrazamının desteğini arkasına alan Tököli, bunun verdiği cesaretle Avusturya hudutlarında taarruza başladı.⁵⁵ Tököli İmre, Avusturya Devleti'nin elinde bulunan bazı kalelerin alınması için Osmanlı Devleti'nden yardım istedi. Kara Mustafa Paşa, Vasvar Antlaşması'na aykırı davranarak Tököli'nin bu yardım isteğini kabul etti. 1681 Ağustos'unda Osmanlı'ya bağlı kuvvetler ile Tököli'nin askerleri faaliyete geçerek bazı kaleleri Avusturyalıların elinden aldılar.⁵⁶ Ardından Osmanlı ittifakı güçlerinin geri çekilmesiyle, bunu haber alan İmparator I. Leopold, Avusturya askerlerini yollayıp kaybettiği kaleleri tekrar ele geçirdi.⁵⁷ Sonucunda Osmanlı ile Avusturya devletleri arasındaki ilk çatışma başladı.

Osmanlı Devleti, 1682'de Kurs kralından zapt olunan kalelerin geri alınması için Budin Muhafızı Uzun İbrahim Paşa'yı serasker payesiyle Avusturya ordularının üzerine yolladı. Osmanlı'nın yardımıyla Honot, Füleke ve Orta Macaristan'ın merkezi olan Kavaş⁵⁸ Kaleleri fethedildi. Tököli, Orta-Macar mutasarrıflığına getirilip, vergi ödemeye ve bağlılık göstermeye devam etti.⁵⁹

Evvelce Osmanlı ile Avusturya arasında yirmi sene geçerli olmak üzere addolunan sulhun bitmesine yakın muahedeyi yenilemek üzere Çasar tarafından bir elçi Osmanlı Devleti'ne gönderildi. Kurs kralı ile Avusturya arasındaki düşmanlığın önlenmesi anlamında elçiye teklifte bulunuldu. Aralarındaki ihtilafın ortadan kalkması için Avusturyalılara verilen tekliflerin kabul edilmemesinde ısrarın devam ettiğini öne süren harp yanlısı Sadrazam Mustafa Paşa, Avusturya üzerine sefer olunması hususunu Sultan VI. Mehmed'e kabul ettirmeye çalışıyordu. Padişah, sulhtan yanaydı ve bu neticesiz sefere imtina ile yaklaşıyordu. Fakat Merzifonlu,

---

⁵⁵ Abdülkadir Özcan, "Merzifonlu Kara Mustafa Paşa", *DİA*, C. XXIX, Ankara 2004, s. 246

⁵⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 435-436

⁵⁷ Defterdar, a.g.e., s.126

⁵⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 436

⁵⁹ Defterdar, a.g.e., s. 134

padişaha seferi kabul ettirme çabalarında nihayet muvaffak oldu ve sultan ister istemez sefere gitmeye karar verdi.⁶⁰

Savaş yanlısı Mustafa Paşa, muahedeyi yenilemek için Yanıkkale'nin Osmanlı Devleti'ne terki ile savaş hazırlığı masraflarının Avusturya hükümetince giderilmesini talep etti. Sadrazam barış görüşmeleri sırasında işi zora sokarak maksadının harp olduğunu Avusturyalı elçiye açıkça ifade etti. Durumu kavrayan Avusturya elçisi; “*mal ve memleket vermek için değil; muahedeyi yenilemek için gönderildiğini*” söyledi. Ayrıca “*eman dileyenin üzerine, İslam şeriatında seferin caiz olmadığına*” dair Şeyhülislam Ali Efendi'den fetva aldı ise de Kara Mustafa Paşa oralı olmadı.⁶¹ Merzifonlu, sadrazamlık makamında kalabilmesini; Köprülüler seviyesinde üstün başarılar elde etmesine bağlıyordu. Sadrazam, sulh bir kenara dursun, henüz Vasvar Antlaşması'nın vakti bitmemişken Osmanlı ordularını Avrupa'nın ortalarına götürüp, Habsburg İmparatorluğu'na son vermeyi düşünüyordu.⁶²

Avusturya İmparatorluğu, XVII. yüzyılda Avrupa'da yapılan otuz yıl savaşları (1618-1648) nedeniyle zor durumdaydı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ile savaştan kaçınarak, aralarındaki barış halini yenilemeye çalışmış fakat Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın savaş yanlısı tutumundan ötürü Avusturya tarafı istediğini alamamıştı.

Savaşın kaçınılmazlığı anlaşıldığında ittifak arayışına giren Avusturya, Papa'nın etkisiyle 31 Mart 1683'te Lehistan ile Osmanlılara karşı anlaşmaya vardı. 1683 Şubat'ında Osmanlı kuvvetleri Edirne'den hareket etti. Daha önceden kararlaştırıldığı gibi Belgrad'a gelindiğinde Sultan IV. Mehmed burada kalırken, Sadrazam Kara Mustafa Paşa serdar payesiyle sefere devam etti. Yerine üçüncü vezir Kara İbrahim Paşa sadaret kaymakamlığına tayin oldu.⁶³

Osmanlı ordusunun mevcudu, şu ana dek sefere çıkan orduların en kalabalığı olduğu belirtilir. Ordu Belgrad'dan hareket etmeden önce Orta Macar Kralı Tököli

---

⁶⁰ a.g.e., s. 135

⁶¹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 438

⁶² Özcan, a.g.m., s. 246

⁶³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 439-440

İmre sefere davet edilmiş, böylece Tököli güçleri de Osmanlı ordusuna katılmıştı.⁶⁴ Serdar-ı ekrem Kara Mustafa Paşa, Yanıkkale'yi almak üzere harekete geçmişken, Reisülküttap Mustafa Efendi'nin tahrikiyle; bu kalabalık orduyla ehemmiyetsiz bir yerin fethinden ziyade Viyana'nın muhasara edilmesi tavsiye edildi. Bu suretle şöhret bulacağına inanan sadrazam, Viyana'nın muhasara edilmesi emrini verdi.⁶⁵ Karara muhalif olan Kırım hanı Murad Giray ve Budin valisi Uzun İbrahim Paşa, Yanıkkale ile Komaran Kalesi'nin fethedilip, tanziminin ardından Viyana'nın kuşatılmasını; aksi halde bu kaleler alınmadan Viyana'ya gitmenin büyük bir hata olduğunu söylediyse de Merzifonlu, Viyana'nın kuşatılmasında ısrarcıydı. Sadrazam, kendisine muhalif oldukları için Murad Giray'a ve İbrahim Paşa'ya hasım oldu. Viyana muhasarasından kendisini engellemek isteyenleri katledeceğini bildirerek kararında inat etti.⁶⁶

Merzifonlu istişarelere kulak asmamıştı. Yanıkkale feth olunmadan Viyana'ya doğru yola devam edildi. 14 Temmuz 1683'te Viyana önlerine gelindi. Sadrazam, Yanıkkale'den Viyana'ya gidişini sultana bir telhis ile bildirmişti. Kendisine danışılmadan Viyana'nın kuşatılmasına şaşırın IV. Mehmed, daha önceden haber verilmiş olsaydı bu işe rıza göstermeyeceğini belirtti.⁶⁷

Avusturya İmparatoru muhasaradan önce başkentten kaçarak Lenz kasabasına sığınmıştı. Papa XI. İnnocentius, Fransa kralı XIV. Louis'yi, Avusturya ile ittifaka dâhil etme uğraşındaydı. Fakat kral daha evvelki Viyana seferinde Avusturya'ya ve Venedik'e yardımı nedeniyle doğudaki ticari çıkarlarından zarar ettiği için tekrar yardım edecek olursa, menfaatlerine ters düşeceğinden bu ittifaka katılmak istemiyordu.⁶⁸ Fransa kralı, Avusturya imparatoru ile husumet üzere olup harp halindeydi. Osmanlı askerleri, Viyana üzerine yürüdüğünde Avusturya ve müttefikleri, Fransa ile yirmi sene müddetli sulh yaptı. Lakin Fransa kralı, Osmanlı ile savaş vaziyetinde olan Avusturya imparatoruna da yardım göndermedi.⁶⁹

---

⁶⁴ a.g.e., s. 440-441

⁶⁵ Özcan, a.g.m., s. 247

⁶⁶ Uzunçarşılı, s. 442-443

⁶⁷ a.g.e., s. 444-445

⁶⁸ a.g.e., s. 445

⁶⁹ Defterdar, a.g.e., s. 159

Osmanlı tarafı, usûlleri gereği şehrin teslimini teklif ettiyse de red cevabının gelmesi gecikmedi ve Viyana Kalesi kuşatma altına alındı. Seferin başında aynı Birinci Viyana Muhasarası'ndaki gibi hedef Viyana değildi ve hazırlıklar da ona göre yapılarak yola çıkılmıştı.⁷⁰ Kuşatma iki ayı geçti ve orduya bıkkınlık verdi, ayrıca askerde erzak sıkıntısı başladı. Avusturya'nın, Lehistan'dan yardım almasını önlemek için Mustafa Paşa, Kırım hanı Murad Giray'ı vazifelendirdi. Lakin aralarındaki kırgınlık sebebiyle Kırım hanı önemli bir faaliyette bulunmadı. Avusturya-Lehistan ittifakına karşı 12 Eylül günü savaş başladı. Osmanlı güçleri çok geçmeden dağıldı. Serdar-ı ekrem ölene dek savaşma kararı aldıysa da ikazlar neticesinde Yanıkkale'ye çekildi. Sonrasında Budin'e gelen Mustafa Paşa durumu toplamaya çalıştı. Üç hafta sonra kışı geçirmek için Belgrad'a gitti. Avusturyalıların bir süre sonra Ciğerdelen ve Estergon kalelerini ele geçirdiği haberi Osmanlı tarafına ulaştı.⁷¹ Sadrazam, Kırım'da hanlık payesiyle hüküm süren Murad Giray'ı suçlu bularak azletti ve yerine II. Hacı Giray'ı getirdi.⁷²

Viyana bozgunu haberini alan Sultan IV. Mehmed, Belgrad'dan Edirne'ye döndü. Sadrazam, aldığı tedbirler neticesinde orduda yeniden düzeni sağlamayı başardı.⁷³ Fakat Mustafa Paşa'nın saray içinde güçlü muhalifleri bulunuyordu; Kızlar ağası Yusuf Ağa ve Mirâhûr-ı Evvel⁷⁴ Sarı Süleyman Ağa bunların başta gelenleriydi. Viyana muhasarasından bozgun haberi gelince sadrazamın bu iki düşmanı faaliyete geçti. Mustafa Paşa'nın yetiştirmesi olup kendi yerine sadaret kaymakamlığına tayin ettiği Kara İbrahim Paşa'yı da sadrazamlık vaadiyle taraflarına çekmeyi başardılar. Türlü entrikalar neticesinde padişah IV. Mehmed de Mustafa Paşa'nın karşısında yer aldı ve katline ferman çıkardı. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa 25 Aralık 1683'te idam edildi. Oysaki paşanın maksadı kışı Belgrad'da geçirip orduyu düzenlemek, gelecek baharda da tekrar Avusturya üzerine sefere çıkarak hezimetini telafi etmektir.⁷⁵ Mustafa Paşa'nın muvaffak olabileceğini hatta ondan başkasının bu sıkıntılı durumu düzeltemeyeceğini Osmanlı müverrihleri

---

⁷⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 446

⁷¹ Özcan, a.g.m., s. 247-248

⁷² Defterdar, a.g.e., s. 162

⁷³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 454-455

⁷⁴ Sarayda atların bakımı ve yönetimiyle görevli kişi, imrahor.

⁷⁵ Özcan, a.g.m., s. 248

kaydetmişlerdir.⁷⁶ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dan sonra yerine sadrazam olarak Kara İbrahim Paşa getirildi.⁷⁷

Daha önce zikredilen Papa XI. İnnocentius, Avusturya ile Lehistan arasındaki ittifakın kurulmasına araçlık etmişti. 1684'e gelindiğinde Papa'nın gayretleri neticesinde Venedik de bu ittifaka dâhil oldu. Savaşın bitmesine yakın Rusya da müttefik olarak ortaya çıkacak ve Osmanlı Devleti kuvvetleri dört farklı cephede savaşmak zorunda kalacaktı.⁷⁸

Kara İbrahim Paşa, Merzifonlu Mustafa Paşa gibi kudretli bir sadrazamın yerine gelmişti. Mustafa Paşa sefer vakitlerinde ordunun başında yer alırken; İbrahim Paşa cephelere serdar tayin edip, kendisi padişahın yanından ayrılmıyordu. Asker gücünün ve lazım olan erzakın yetersizliği nedeniyle Avusturya ile yapılan savaş Osmanlıların aleyhine gelişti. İbrahim Paşa harp sahasına gitmiyor, yalnızca erzak, mühimmat ve asker sevk etmeyi kâfi görüyordu. Ordu ricali, sadrazamın fiilen sefere çıkmasını istiyordu. Sadareti kaybetmekten ve selefi Mustafa Paşa'nın akıbetine uğramaktan korkan İbrahim Paşa, bu makama gelebilecek olan herkesi ya katlettiriyor ya da uzaklaştırıyordu. Savaşın gidişatı Osmanlılar aleyhine devam ederken nihayet Sultan IV. Mehmed sadrazama cepheye gitmesini emretti. İbrahim Paşa, hastalığını öne sürerek sefere çıkmayı geciktirdiyse 18 Aralık 1685'te sadrazamlıktan azledildi.⁷⁹

Osmanlı açısından, yaklaşık üç senedir sürmekte olan Avusturya seferinde hiçbir başarılı sonuç elde edilemezken; asker, hazine ve mühimmat bakımından sefer, mütemadiyen kayba sebep oldu. Kara İbrahim Paşa'nın yerine tayin olan Sadrazam Sarı Süleyman Paşa sefere katılmak için yola çıktı ve 1686 Mart'ında Belgrad'a ulaştı. 18 Haziran 1686'da Macar, Hırvat, Alman kuvvetleri ve neredeyse bütün Avrupa milletlerinin şövalyelerinden oluşan büyük bir ordu Budin'i muhasara etti. Yetmiş sekiz gün kuşatmanın ardından, yüz kırk beş sene Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Budin 2 Eylül 1686'da kaybedildi. Avusturyalılar, artık Osmanlı

---

⁷⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 459

⁷⁷ Abdülkadir Özcan, "İbrahim Paşa, Kara", *DİA*, C. XXI, İstanbul 2000, s. 329

⁷⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 460

⁷⁹ Özcan, a.g.m., s. 329-330

ordusunun içinde bulunduğu zor durumu fırsat bilerek Macaristan içlerine girdi ve çok sayıda önemli kaleyi işgal etti.⁸⁰

Muvaffak olamama durumu Osmanlı'da bütün orduyu etkiledi. Beraberinde bir yıldan fazladır askerlerin ulufe⁸¹ alamaması ayaklanmaya sebep oldu. İsyan neticesinde Padişah IV. Mehmed, Süleyman Paşa'yı azlederek ordunun, Belgrad'da kalması şartıyla sadaret mührünü askerlerin seçtiği Siyavuş Paşa'ya gönderdi. Fakat ortaya konan şart askerler tarafından dinlenmeyip İstanbul'a doğru yola çıkıldı. Avusturyalılar isyandan istifade ederek daha birçok yeri direnişle karşılaşmadan ele geçirdi.⁸²

1687 yılına gelindiğinde Ösek, Eğri Kalesi, İstolni Belgrad ve bazı irili ufaklı bölgeler Avusturya hâkimiyetine geçmişti. 1688'de Bekri Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Avusturya orduları Belgrad'ı kuşattı. Yirmi dokuz gün süren muhasaranın ardından Belgrad da düştü.⁸³

Hollanda'nın İstanbul'daki ikamet elçisi, Sadrazam Bekri Mustafa Paşa'ya gelerek Avusturya imparatoru ve müttefiklerinin Osmanlı Devleti ile uzlaşmaya istekli olduklarını söylemiş, ayrıca imparatorun baş komiseri peyderpey haber yollayıp Osmanlı tarafından güvenilir bir adam gönderilirse imparatorun sulh akdine tâlib olduğunu iletmişti. II. Süleyman'ın da tahta çıktığı vakit devlet erkânı arasında istişare olunarak, cülusu bildirme maksadıyla mektuplar gönderilerek; "*dostluk üzere olanlarla muhabbetin kuvvetlendirilmesi ve düşmanlık üzere olanların ise bulunduğu hali değiştirmesi saltanat usûlünde münasip olandır*" diye yazılmıştı. Buna binaen Osmanlı kaidesi üzere Avusturya'ya ve diğer devletlere, II. Süleyman'ın tahta çıktığını haber veren mektuplar yazılarak tayin edilen elçiler ile yollandı. Avusturya tarafına da Sadrazam Siyavuş Paşa zamanında çavuşbaşı olan Zülfikar Efendi, Rumeli beylerbeyliği payesi ile hilat⁸⁴ giydirilerek, divan-ı hümayun tercümanı İskerletzade Aleksandr ile beraber Temmuz 1688'de gönderildi.⁸⁵

---

⁸⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s.468-471; Segedin, Şemontorna, Peçuy, Kapoşvar, Şikloş, Erdel kaleleri.

⁸¹ Üç ayda bir verilen maaş.

⁸² a.g.e., s. 472,473

⁸³ a.g.e., s. 509-511

⁸⁴ Kıymetli kaftan.

⁸⁵ Defterdar, a.g.e., s. 291-192

Avusturya imparatoruna sefaret ile gönderilen Zülfikar Efendi, 8 Şubat 1689'da Viyana'ya ulaştı ve imparatorla görüşüp padişahın nâme-i hümayununu teslim etti. Birkaç defa farklı meclislerde sulh görüşmeleri vaki olduysa da Avusturya tarafının, ittifaklarıyla gururlanarak beyhude tekliflerde bulunması üzerine toplantılarda vakit geçirmekten öteye gidilemedi. Bu esnada Sadrazam Bekri Mustafa Paşa azlolunup sadaret mührü Köprülüzade Mustafa Paşa'ya verilmiş, Sultan II. Ahmed Han da saltanat tahtına oturmuştu. Bu değişiklikler sebebi ile elçilerin ruhsatları hükümsüz kalmıştı. Elçilik müddetince Viyana ve çevre mahallerinde kalıp, sulh ile ilgili görüşmeler yapan Zülfikar Efendi bir netice elde edemedi. Ardından 1692 senesinde Edirne'ye döndü ve bu kadar vakit boşuna harlandı.⁸⁶

Zülfikar Efendi Avusturya'da bulunduğu dönemde savaşta ve Osmanlı Devleti içişlerinde bazı gelişmeler yaşandı. 7 Kasım 1689'da Fazıl Mustafa Paşa sadrazam tayin edildi. Evvela bir beyannâme ile askeri göreve davet edip, ardından halka yük olan bazı vergileri kaldırdı. Bu sayede Avusturya ve Venedik cesaretlendirmesiyle ayaklanan gayrimüslim tebaayı memnun ederken, sadrazamın beklentileri de karşılık buldu. Fazıl Mustafa Paşa, 13 Temmuz 1690'da Avusturya cephesine doğru yola çıktı. Kaybedilen bazı bölgeleri geri almayı başardı. Bunların en önemlileri Belgrad ve Niş oldu.⁸⁷ Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa seferde, Salankamen Muharebesi olarak bilinen harpte orduyu cesaretlendirmek için öne çıktığı anda kurşunun kendisine isabet etmesiyle şehit düştü.⁸⁸

1692 Nisan ayında Kurs Kralı Tököli İmre'den ve Varat'tan gelen haberlerde; Avusturyalıların Varat, Erdel ve Temeşvar civarlarında harekete geçtikleri ve hedeflerinin Bosna olduğu Osmanlılar tarafından öğrenildi. Gene Tököli'den öğrenildiğine göre Lehistan kralı ile Avusturya imparatorunun aralarının açık olduğu, aynı vakitte devam eden Fransa ile Avusturya arasındaki muharebede Lehistan'ın, Fransa dostluğundan taraf olup Osmanlılarla anlaşmaya rağbet ettiği bildirildi.⁸⁹

---

⁸⁶ a.g.e., s. 428; Hammer, a.g.e., s. 1829-1832

⁸⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 523-527

⁸⁸ Abdülkadir Özcan, "Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa", *DİA*, C. XXVI, Ankara 2002, s. 265

⁸⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 548

Fransa-Avusturya savaşında, İngiltere ve Hollanda hükümetleri; düşmanları olan Fransa'ya karşı, Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında barış yapılmasına arabulucu olmak istemişlerdi. 21 Haziran 1692'de Sultan II. Ahmed, İngiltere ve Hollanda elçilerine; "Avusturyalıların bir elçisinin gelip gelmediğini veya kendilerinin sulh akdinde yetkili olup olmadıklarını" sorduğunda "hayır" cevabını aldı. Bunun üzerine sultan kendilerine bu şekilde sulhun mümkün olmayacağını belirtti.⁹⁰

Fransa muharebesinin devam etmesi Avusturya ordularını, Osmanlı'ya karşı daha temkinli olmak zorunda bıraktı. Osmanlılar, hasımlarını Belgrad'dan aşağı indirmeme; Avusturyalılar da Macaristan'da Osmanlı'nın elinde bulunan kaleleri alma uğraşındaydı. Avusturya kuvvetleri Belgrad'ı muhasara ettilerse de Osmanlı ordusunun geldiğini öğrenince süratle kuşatmayı kaldırıp geri çekildiler.⁹¹

6 Şubat 1695'te II. Ahmed'in vefatı üzerine yerine II. Mustafa tahta çıktı. Yeni padişah sefere bizzat çıkma konusunda kararlılık gösterdi. Yukarıda zikredilen barış uğraşlarına muhalif olarak; gaza ve cihattan yana tutum sergiledi. Avusturya'ya karşı üç sefer düzenlemiş, ilk ikisinden zaferle ayrılmıştı.⁹² Diğer taraftan Avusturya ile Fransa arasındaki muharebenin 1696 Risvik Antlaşması'yla nihayete ermesi, Avusturya ordusunun yeniden toparlanmasına fırsat vermişti.⁹³ Üçüncü sefer öncesinde Fransa kralı XIV. Louis, Risvik Muahedesi'ne, Osmanlıları da dâhil etmeye çalıştıysa da muvaffak olamadı. II. Mustafa daha önce galip geldiği iki savaşın da etkisiyle anlaşma teklifini reddetti.⁹⁴ Fakat sonraki sene yapılan Zenta Muharebesi'nden Osmanlı Devleti mağlup ayrıldı. Avusturyalılar, aldıkları galibiyete rağmen her an çıkması beklenen İspanya veraseti meselesi yüzünden Osmanlı ile anlaşmaya taraftar oldu. Avusturya müttefiklerinden Rusya ve Lehistan istedikleri bölgeleri alamadıkları için savaşmaktan yanaydı. İmparator Leopold'ün barış

---

⁹⁰ a.g.e., s. 549

⁹¹ a.g.e., s. 550-553

⁹² Abdülkadir Özcan, "Mustafa II", *DİA*, C. XXXI, İstanbul 2006, s. 276-277

⁹³ Abdülkadir Özcan, "Karlofça", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 504

⁹⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 563

görüşmeleri sırasında Lehistan'ın menfaatlerini koruyacağına söz vermesiyle Lehliler de bu barışa rıza gösterdiler.⁹⁵

1697'de sadaret mührüne Amcazade Hüseyin Paşa nail oldu. Bu dönemde Avusturya tarafından sürekli haberler gelerek, İngiltere ile Felemenk kralları ve İstanbul'da bulunan ikamet elçileri vasıtasıyla barışa meylettiklerini bildirdiler. Elçiler iki tarafa da fayda getirecek sulh akdinin gerçekleşmesine ziyadesiyle gayret gösterdiler. Sultan II. Mustafa da artık milletin rahatı ve memleketin nizamı için “*Es-sulhu seyyidü'l-ahkâm*”⁹⁶ kaidesine riayet ederek, devlet ricali ile yaptığı istişareler neticesinde barışın Osmanlı Devleti için hayırlı olacağına karar verdi. Mutavassıt elçiler hemen Viyana'ya ve oradan da İngiltere kralına gidip barış görüşmelerinin başlayabileceğini haber verdiler. Nemçe çararı, Venedik cumhuru, Leh kralı ve Moskov çarı ile bir defada barışmayı arzulayan Osmanlı imparatoru güven talebinde bulundu. Çünkü bundan önce de barış için elçiler gönderilmiş boş sözlerle ve isteklerle bir sonuç elde edilemeden geri dönmüştü.⁹⁷

Osmanlı tarafından Reisülküttap Rami Mehmed Efendi ve divan-ı hümayun tercümanı İskerletzade barış görüşmeleri için tayin edildiler. Avusturya, Lehistan, Rusya ve Venedik tarafından murahhaslar gelmiş, ayrıca mükâleme için İngiltere ve Hollanda da elçilerini göndermişti. Karlofça mevkiinde toplanan delegelerin her biri güzide kişiler olup, kendi devletlerini himaye etmek istemişlerdir.⁹⁸

13 Kasım 1698'de barış müzakereleri resmen başladıysa da çeşitli anlaşmazlıklar nedeniyle itirazlar ortaya çıkmıştı. Her ne kadar İngiltere elçisi William Paget'in müdahalesiyle ortalık sakinleşmiş görünse de müzakereler iki buçuk ay kadar uzamıştı. Yüz yirmi günün ardından Avusturya Devleti ile nihayet anlaşma sağlandı.⁹⁹

Anlaşmanın Avusturya devleti ile ilgili olan esasları hulasa şu şekilde belirlendi:

---

⁹⁵ Özcan, a.g.m., s. 504-505

⁹⁶ “Barış hükümlerin efendisidir.”

⁹⁷ Defterdar, a.g.e., s. 639-640

⁹⁸ a.g.e., s. 653

⁹⁹ Özcan, a.g.m., s. 506

“Erdel vilayeti Avusturya’da kalarak iki ÷lke sınırı belirlendi. Temeşvar eyaleti dışında bütün Macaristan Avusturya’da kaldı. Böylece hudut meseleleri halledildi. Avusturyalıların, Tököli İmre ve kuvvetlerinin Macar sınırından çekilmesi talebine karşılık; Osmanlılar, Macar sığınmacılarının Macaristan’da kalan akrabalarının yanına, Osmanlı topraklarına serbestçe geçebilmeleri şartıyla kabul etti. 1606 Zitvatorok Antlaşması’nda, Osmanlı ve Avusturya devletlerinin eşit olduğu anlayışı kabul görmüş fakat uygulanmamıştı. Bu madde Karlofça’da tekrar vurgulanarak kabul edildi. Muahedenin yirmi beş yıl yürürlükte kalması kararlaştırıldı.” Böylece Osmanlı-Avusturya arasındaki antlaşma tamamlanmış oldu. Osmanlı Devleti, Avusturya’nın müttefikleri Rusya, Lehistan ve Venedik’le de uzlaşma sağladı. Osmanlı murahhasları savaşı kaybetmelerine rağmen anlaşma masasında zayıflık göstermeyip, güçlü bir tavır sergilediler. Rami Mehmed Efendi antlaşmanın olabildiğince Osmanlı’nın lehine sonuçlanması için büyük gayret gösterdi ve neticede başarılı oldu. Avusturya delegesi olarak toplantıya katılan ve Osmanlı askeri tarihiyle ilgili bir de eseri bulunan Marsigli, müzakereleri değerlendirirken; “*Hristiyan murahhasların Türkler karşısında ara ara merhamet edilecek duruma geldiklerini*” belirtir.¹⁰⁰

1699’da Avusturya ile imzalanan barışın ardından, Avusturya Devleti’nin eski âdetleri üzere büyük elçi göndereceği haber alındı. Buna mukabil Osmanlı hükümeti de muvakkat büyük elçi olarak, Kara İbrahim ve Sürmeli Ali paşaların kethüdalarından olan Cenovalı İbrahim Paşa’yı nâme-i hümayun teslim ederek Avusturya’ya gönderdi. Yedi yüz kişiden oluşan Osmanlı sefaret heyeti 31 Ocak 1700’de Viyana şehrine girdi.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ a.g.m., s. 506-507; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Defterdar, a.g.e., s. 654-662; Hammer, Karlofça Antlaşması’nı, Avrupalı devletler nezdinde Pasarofça, Kaynarca ve Edirne antlaşmalarından daha faydalı sayar. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hammer, a.g.e., s. 1876-1884

¹⁰¹ Joseph V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VII, İstanbul 2010, s. 1910; Defterdar, a.g.e., s. 681

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. XVIII. YÜZYIL OSMANLI-AVUSTURYA MÜNASEBETLERİ VE OSMANLI SEFİRLERİNİN İZLENİMLERİ

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin en fazla sefir gönderdiği ülkeler Avusturya, Rusya ve İran olmuştur.¹⁰² Osmanlı ile Avusturya devletleri arasında yaşanan savaşlar, barış antlaşmaları ve bu antlaşmaların uzatılma talepleri, Osmanlı ordusunun başka bir ülkeye karşı çıktığı seferde Avusturya'ya, kendisiyle savaşılmayacağına dair teminatı, tahta çıkan padişahların cüluslarının bildirmesi ve Avusturya Devleti'nin gönderdiği elçiye mukabil Osmanlı Devleti'nin elçi tayin etmesi; gönderilen sefirlerin fazla olmasının nedenlerindedir. Bu durum dikkate alındığında iki taraf arasındaki münasebetlerde elçilerin rolü oldukça mühimdir.

Osmanlı elçileri, padişahın ve sadrazamın mektupları ile hediyelerini, Avusturya hükümetine teslim etmekle ve onlardan gelen cevap mektupları ile hediyeleri Osmanlı hükümetine ulaştırmakla memurlardır. Karşılıklı yollanan mektuplarda sık sık tekrar edilen mesele barışın tesisi¹⁰³ ve bu barış halinin korunması olmuştur. Bu sefirler vazifeleri esnasında gittikleri menzilleri, kendi gözlemlerini, yaşadıkları olayları, daha önce müşahede etmedikleri ilginçlikleri

---

¹⁰² Unat'ın *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri* (Ankara 2008) adlı eserinde, XVIII. yüzyılda Avusturya'ya giden sefir sayısı beş olup (kitabın arkasında yer alan X. tabloda sayı dokuzdur) ; 1711 yılında gönderilen Seyfullah Ağa ve Sadrazam Damat Ali Paşa'nın 28 Kasım 1714 tarihli mektubunu götüren elçi Müteferrika İbrahim Ağa yer almamaktadır. Kemal Beydilli - İsmail E. Erünsal, "Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs Seyfullah Ağa'nın Viyana Elçiliği (1711)", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XXII/26, Ankara 2001, s. 16

Bunlardan başka Seyfullah Ağa'nın sefaretnâmesinde söz ettiği İbrahim Efendi (v. 2b), III. Ahmed'in cülusunu bildirmek üzere 1704'te Viyana'ya gönderilmiştir. Sefareti hakkında bir çalışma bulunmamaktadır.

Aynı eserde (Unat, 2008) Rusya'ya giden sefirlerin sayısı yedi olup Kesbi Mustafa Efendi bulunmamaktadır.

Sefirlerin listesi için ayrıca bkz.: Zeynep Karaca, "Osmanlı-Avusturya Sefaretnâmelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri", *EFAD Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. I/1, Karaman 2018, s. 13

¹⁰³ Geza David, "XVI. Yüzyılda Osmanlı-Habsburg Mücadelesinin Bir Kaynağı Olarak Mühimme Defterleri", *Tarih Dergisi*, S. 53, İstanbul 2012, s. 326

kaleme aldılar. Ayrıca sefaretnâmelerde elçiler, Avusturya çasarı, çasariçesi¹⁰⁴, başvekili¹⁰⁵ ya da ileri gelen devlet adamları ile gerçekleşen siyasi içerikli görüşmeleri de konu alırlar. Sefaretnâmelerde bulunan bilgiler doğrultusunda XVIII. yüzyılda Osmanlı-Avusturya arasındaki ilişki bu bölümde incelenecektir.

3.1. SEYFULLAH AĞA'NIN SEFARETİ

18 Ağustos 1710 tarihinde Baltacı Mehmed Paşa ikinci defa sadrazamlığa tayin edildi.¹⁰⁶ Rus çarı Petro'nun, Karlofça Antlaşması'ndan sonra hareketsiz kalmayıp, asker ve donanma tedarikinde olduğu başta Kırım hanı Devlet Giray Han olmak üzere casus ve görevliler tarafından Osmanlı hükümetine haber verildi. Devlet Giray Han, sarayda Sofa Köşkü'nde, padişah III. Ahmed ile görüşmesinde bu tehlikeyi dile getirdi: *“Eğer bu düşmanın sulhuna itimad ederseniz, gelen habere göz yumarsanız; Kırım memleketi ve hatta Rumeli elden gider. Bu kâfirin kastı İstanbul'dur.”*

Giray Han'ın bu sözlerinin ardından 20 Kasım 1710'da bütün devlet ricali, padişah tarafından Sofa Köşkü'ne davet edildi. Mecliste, Moskova hükümetinin barış şartlarını görmezden gelerek, anlaşmaya aykırı hareketlerde bulunduğu ve çeşitli hilelerle bunu gizlediği padişaha bildirildi. Sultan III. Ahmed, devletin ileri gelenleri ile yaptığı istişareler neticesinde; artık Rusya üzerine seferin gerekli olduğu kararı aldı. Şeyhülislamın da fetvasıyla sefer hazırlıklarının başlatılması emri verildi.¹⁰⁷

Sefer hazırlıkları haberini alan Avusturyalılar; Fransa'nın, Osmanlı ile kendileri arasında bir savaş çıkarma gayretinde bulunduğunu bildiğinden bu sefer durumundan endişelenmişti. Avusturya'nın İstanbul'daki mukim elçisi Talman, Osmanlı Devleti'nin Rusya ile beraber Lehistan'a da savaş ilan edip etmeyeceğini öğrenmeye çalışıyordu. Çünkü Lehistan kralı, aynı zamanda Saksonya elektörüydü. Bu yüzden Avusturya imparatoru ile Lehistan kralı arasında önemli bir bağ bulunuyordu. Lehistan kralının tahtta kalması Avusturya çıkarları açısından daha

---

¹⁰⁴ İmparatoriçe.

¹⁰⁵ Başbakan.

¹⁰⁶ Silâhdar Fındıklı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, Nşr.: Mehmet Topal, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2001, s. 730

¹⁰⁷ a.g.e., s. 733-738

uygun görünüyordu. Avusturya elçisi, Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa ile yaptığı görüşmede sadrazamdan, Lehistan'a yönelik bir seferin planlanmadığını teyit etti.¹⁰⁸

Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, Avusturya ile barışın korunması taraftarıydı. Talman ile yapılan görüşmeler neticesinde Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı çıkılacak olan sefer hakkında Avusturya hükümetini bilgilendirmek ve Avusturya'ya veya müttefiki Lehistan'a karşı hiçbir harekâtı olmadığını güvencesini vermek için yirmi kişilik bir maiyetle Viyana'ya, Seyfullah Ağa'yı elçi tayin etti. Baltacı Mehmed Paşa, Avusturya başvekili Prens Eugen (Öjen) von Savoyen'e, Seyfullah Ağa aracılığıyla barışçıl niyetlerle yazılmış bir mektup gönderdi. Osmanlı elçisinin diğer bir görevi de Bâb-ı Âlî'nin, Karlofça Antlaşması'nı yenilemeye hazır olduğunu bildirmektir. Elçi Seyfullah Ağa sadrazamın mektubunu götürmek üzere yola çıkarak Avusturya'ya hareket etti.¹⁰⁹

Ocak 1711'de yola çıkan Seyfullah Ağa, sefaretnâmesini¹¹⁰ 5 Mart'ta Belgrad'a ulaşmasıyla başlatır. Burada elçi, Belgrad Muhafızı Abdi Paşa ile görüşerek sadrazamın mektubunu kendisine teslim eder ve Avusturya'ya (Nemçe) elçi olarak görevlendirildiğini bildirir.

Belgrad Muhafızı Abdi Paşa tarafından Varadin generaline mektup yazılarak elçinin geliş nedeni hakkında bilgi verilir. General, Seyfullah Ağa'nın memur olduğundan daha önce haberleri olduğunu, bu sebeple başvekil tarafından bir komiser tayin edildiğini cevap olarak iletir. Bahsedilen komiser, yollarda elçi ile maiyetinin erzak ve harcama ihtiyaçlarını görmekle, Beç'e varınca da konaklanacak yerlerini hazırlamakla görevlendirilmiştir. 16 Mart Pazartesi günü Abdi Paşa ile vedalaşan Seyfullah Ağa, bir gece Belgrad karyelerinde konaklandıktan sonra ertesi gün merasim ile Avusturya sınırına geçer. Seyfullah Ağa, sefaretnâmesinde; geçtiği ve konakladığı yerleri bildirir. Sırasıyla Slankamen, Ösek ve Varadin'den geçtikten on bir gün sonra 7 Nisan 1711'de Beç şehrine ulaşır. Beç'e vardığında Avusturya hükümeti tarafından ne gün davet edileceğine, kendisine nasıl davranacaklarına ve ne söyleyeceklerine dair bir miktar telaş eder.

¹⁰⁸ Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara 2011, s. 2390-2391

¹⁰⁹ Râşid Mehmed Efendi - Çelebizâde İsmâil Âsım Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, Nşr.: Abdülkadir Özcan vd., C. II, İstanbul 2013, s. 847; Hammer, a.g.e., s. 1970

¹¹⁰ Seyfullah Ağa, *Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi*, Nşr.: Beydilli - Erünsal, a.g.m., s. 19-33

Seyfullah Ağa'ya, Viyana'ya ulaştıktan bir gün sonra başvekil tarafından bir general gönderilerek kendisinin hali hatırı sorulur ve yarın başvekil ile görüşebileceği haber verilir. Seyfullah Ağa, 9 Nisan'da başvekil tarafından davet edilir. Elçi konağı, başvekilin sarayına çeyrek saat mesafede iken Osmanlı elçisi, halkın kalabalığından saraya ancak bir saatte varabilir. Osmanlı sefirleri, sefaretnâmelerinde kendilerini izleyen halkın kalabalığından çokça bahsederler.

Seyfullah Ağa ve maiyeti saraya gittiklerinde tüm vekil ve ayanları orada mevcut bulunur. Elçi, başvekili selamladıktan sonra sadrazamın mektubunu “*muhabbetnâme*” olarak belirtir ve öperek teslim eder. Başvekil de tazim gösterip şapkasını çıkararak mektubu öper. Çasar ise divanhanesinin yüksek yerinde bir pencerede oturup sohbeti seyrederek. Sohbet esnasında başvekil bazı imalarla Osmanlı sefirine sorular sorar. Sefir, muhabbetnâmeyi okumalarını ve içeriğinde ne ifade edildiğini anlamalarını ister. Sonrasında eğer soruları olursa Seyfullah Ağa bildiği konularda cevap verebileceğini söyleyerek Avusturyalıların endişelerini gidermeye çalışır. İlk görüşme bu suretle protokol kuralları çerçevesinde tamamlanır.

İlk buluşmadan dört gün sonra 13 Nisan'da Seyfullah Ağa ile başvekil ikinci defa bir araya geldiler. Başvekilin odasında gerçekleşen bu görüşmede başvekil, ikinci vekil, reis makamında mükâleme zabıtlarını tutan görevli memur ve baş tercüman odada bulunur. Görüşmenin ana konusu Osmanlı Devleti'nin düzenlediği Rus seferini anlamaya yöneliktir. Avusturyalılar, Osmanlı hükümetinin Lehistan'a karşı bir sefer niyeti var mı yok mu bu hakikati bilmek isterler. Seyfullah Ağa, aldığı emir doğrultusunda hareket ederek Avusturya hükümetine, Rus seferinin içeriği ile ilgili bilgi verirken, kendisine bilgi verilmeyen meselelerde sorulan soruları da “*kendimden söz söylemem*” diyerek cevaplar.

Avusturya başvekili, İspanya veraseti nedeniyle Fransa ile Avusturya arasında sürmekte olan sefere katılacağından daha sonraki müzakereler Seyfullah Ağa ile ikinci vekil arasında sürecektir. Çasar ile de görüşmesi mümkün olan Osmanlı sefirinin geldiği üçüncü gün çasar çiçek hastalığına yakalanır. Ancak iyi olursa görüşebileceklerdir.

İkinci görüşmeden sonra Seyfullah Ağa, vazifesini tamamlar ve durumu başvekil ile iletir. Başvekil, Fransa Seferi'ne çıkmadan önce Osmanlı elçisi, bir kez daha kendisiyle konuşmak ister. Bunun üzerine Seyfullah Ağa, başvekil yola çıkmadan bir gün önce tekrar davet edilir. İki devlet arasındaki barış halinin sürmesi için hükümetlerin gayret ettiğini taraflar karşılıklı olarak birbirlerine bildirir. Elçi Seyfullah Ağa, Lehistan'a karşı Osmanlı Devleti'nin bir kastı olmadığını da burada tekrar ifade eder.

Başvekilin gittiği gün, ikinci vekil onun yerine kalır ve bir general de ikinci vekilin makamına tayin olur. Bu general, sulhu bağlayan kişi yani İşlek'tir (Leopold von Schlick). Bu iki vekil, Seyfullah Ağa'yı ziyaret ederek başvekilin hediyesini elçiye teslim ederler.

Başvekil, memur olduğu Fransa Seferi'ne hareket ettikten iki gün sonra 18 Nisan 1711'de Avusturya imparatoru (Nemçe çasarı) I. Joseph yakalandığı hastalıktan dolayı hayatını kaybeder. Yeni başvekil ve ikinci vekil 26 Nisan'da Seyfullah Ağa'yı tekrar görüşmeye davet ederler. Başvekil tarafından sadrazama yazılan mektubun daha önce teslim edilip, elçinin yola çıkarılması düşünülürken, çasarin ölüm haberiyle durum gecikir. Vekiller, imparatorun ölmesiyle iki devlet arasındaki ilişkilerde bir değişme olmayacağını, evvelce nasılsa yine o suret üzere kalacağını Seyfullah Ağa'ya bildirirler. I. Joseph'in varisi olmadığından tahta çıkacak kral, Joseph'in kardeşi VI. Karl olup, kendisi aynı zamanda İspanya kralıdır. Yeni kral İspanya'dan gelene kadar annesi Eleona Magdalena Theresia naibe olarak devlete başkanlık edecektir. Tüm bunların yanında daha önce zikredilen Rusya ve Osmanlı Devleti arasındaki anlaşmazlıklar ve Rakobsioğlu (II. Rakoczi Ferenc)¹¹¹ meselesi elçi ile vekiller arasında görüşülmeye devam eder.

Beç'te kalan vekillerle ilerleyen zamanda tekrar bir araya gelen Seyfullah Ağa, daha fazla müzakere edilecek bir husus kalmaması üzerine 19 Mayıs 1711'de vekil sarayına giderek başvekilin ve yerine geçen ikinci vekilin mektubunu teslim alır ve onlara veda eder. 2 Haziran günü memlekete dönmek üzere Tuna ve Belgrad'a doğru yola çıkar.

---

¹¹¹ Macar bağımsızlık hareketinin lideri, 1704-1711 yılları arasında Erdel prensi.

3.1.1. Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Seyfullah Ağa, Viyana'ya ulaştığında birçok kez Avusturya Devleti'nin ileri gelenleri ile görüşür. Sefaretnâmesinde bu görüşmeleri teferruatıyla anlatan Osmanlı sefiri, iki devlet arasındaki siyasi ilişkilere de eserinde fazlasıyla yer verir.

Avusturya hükümeti, Prus Seferi'nin şüphelerini ortadan kaldırmak niyetiyle; Osmanlı Devleti'nin, Lehistan tarafına bir seferinin olup olmadığını öğrenmek ister. Seyfullah Ağa, Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında akdedilen sulhun yerinde olduğunu, Osmanlı'nın Leh'ten memleket almak gibi bir niyetlerinin olmadığını, hatta Rusya'nın da Lehistan'da mutasarrıf olmasını istemediklerini Avusturyalılara iletir. Rusya'nın, Lehistan üzerinde etkili olmasını istemeyen Osmanlı Devleti, böylelikle batıdaki en uzak sınır boyu olan Eflak ve Boğdan'ın güvenliğini kontrol altında tutmayı hedefliyordu. Avusturyalıların, bu cevaplara rağmen hala tatmin olmayıp tereddütte kalması; Osmanlı askerinin Lehistan topraklarına girmiş olmasıdır. Fakat Seyfullah Ağa bu durumdan habersizdi. Bildiği kadarıyla Lehistan'a ordu tayin olunmamıştı. Belgrad'da işittiğine göre Leh'e giren askerlerin bir miktar Tatar'dan ibaret olduğuydu ki onlar da Rus askerlerini kovmak için oradaydılar.

Avusturya imparatoru, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında barış yapılmasını istiyordu. Eğer Osmanlı tarafı barışı kabul ederlerse imparatorun aracı olabileceği haberi 15 Nisan'da İstanbul'a ulaşmış, dolayısıyla Seyfullah Ağa'nın bu durumla ilgili bir malumatı olmamıştı. İmparatorun aracı olabileceği görüşmeler sırasında da gündeme gelir fakat Seyfullah Ağa, sadrazamdan konuyla alakalı bir emir almadığından “*kendimden bir söz söylemem*” diyerek vazifesinin dışına çıkmaz. Avusturyalılar, İstanbul'da bulunan kapı kethüdalarına da kendilerinin aracı olabileceğini bildirip Rusya ile Osmanlı arasında barışı sağlamaya çalışırlar.¹¹²

Seyfullah Ağa, Avusturya hükümeti ile görüşmelerini tamamlar, müzakere edilmesi gerek konuların tamamı görüşür. Osmanlı ile Avusturya arasındaki dostluğun sürmesi için antlaşma maddelerine riayet edilmesinin gerektiği, hudutlarda bulunan görevlilerin ahitnâme şartlarına aykırı hareket etmemeleri için emir aldıkları, eğer hilaf zuhur ederse isyancıların katlolacakları iki devletler tarafından da

¹¹² Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi, v. 6a-6b

görevlilere beyan edilir. Hatta Osmanlı Devleti, Belgrad Muhafızı Abdi Paşa'yı aklı ve tecrübesinden dolayı antlaşmaya bir zarar gelmesin, dostluk ziyade olsun diye bilhassa buraya getirir.¹¹³

Avusturya başvekili, Fransa Seferi'ne gitmeden önce bir kez daha Seyfullah Ağa'yı sarayına davet eder. Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa, mektubunda yazmadığı bazı konuları da Avusturya başvekiline konuşarak iletmesi için Seyfullah Ağa'ya sipariş vermiştir. Sadrazamın lisanen sipariş ettikleri; iki devlet arasındaki muhabbetin ziyadeleşmesi, dostluğun ilerlemesi ve Baltacı Mehmed Paşa döneminde Avusturyalılar yeni bir anlaşmaya istekli olurlarsa Osmanlıların da gayretinin bu yönde olduğuydu. Yeni bir muahede çasarın hastalığından ötürü müzakere edilemediğinden mümkün olmaz. Avusturya tarafı, Seyfullah Ağa ile görüşmelerinde; Leh ve Venedik ile müttefik olduklarının tekrar tekrar altını çizer ve Lehistan'a bir zarar gelmemesini temenni eder. Seyfullah Ağa, Leh ile alakalı bir söz padişahıtan ya da sadrazamdan işitmemiştir. Ancak sadrazamın mektubunda¹¹⁴ da belirtildiği gibi amaç Osmanlı topraklarını genişletmek değil, Rus zararının defetmektir. Osmanlı-Rus barışının sağlanabilmesi adına Avusturya, İngiltere ve Hollanda; Rus çarına mektup yazarak kendi hallerinde durmalarını rica etmişlerdir.¹¹⁵

Avusturya imparatoru I. Joseph'in yakalandığı çiçek hastalığından dolayı hayatını kaybetmesi Osmanlı-Avusturya ilişkilerine bir zarar vermeyecektir. Seyfullah Ağa, başvekilin yerine geçen ikinci vekil tarafından çasar öldükten sonra davet olunur. Yapılan görüşmede yeni başvekil, Osmanlı sefirine iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin devam edeceğine dair güvence verir: "*I. Joseph zamanında Osmanlı-Avusturya dostluğu kuvvetliydi ve kralın ahitnâmeğe muhalif harekete rızası yoktu. Yeni gelen çasar da onun kardeşi olup bütün vekiller onun vekili, bütün Nemçe*

¹¹³ Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi, v. 7a-7b

¹¹⁴ BOA, Nâme Defteri, C. VI, s. 205-208; "Osmanlılar tarafından antlaşma şartlarına uyulmuş, aynı akde bağlılık Ruslardan da beklenirken onlar muahedeye itibar etmeyip tam tersi faaliyette bulunmuşlardır. Ayrıca Rusya, Lehistan'ın elinde bulunan bazı bölgeleri de işgal etmiştir. Görünürde dostluk iddiasında bulunan çar, Osmanlı Devleti'ni aldatarak Osmanlı topraklarını istilaya kalkıştı. Buna mukabil Sultan III. Ahmed, çar ve askerlerinin zararını def için sefere karar verdi. Maksudı memleketini genişletmek veya başka bir şey değildir."; Avusturya Başvekil Prens Eugen tarafından Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'ya yazılan mektup için bkz.: BOA, Nâme Defteri, C. VI, s. 227-228

¹¹⁵ Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi, v. 7b-9a

ayanı onun ayanı, dostları da gene onun dostlarıdır. Önceden nasılsa gene o yol üzeredirler. Çasarın ölmesi evvelce verilen sözlerin ve dostlukların bozulduğu anlamına gelmez.” Aynı zamanda Rusya ile Osmanlı’nın aralarını görme çabaları da sürer. Osmanlı Devleti’nin rızası olursa Avusturya bu vazifeyi üstlenecek, eğer rıza göstermezse karışmayacaktır. Rus çarı da Avusturya, İngiltere ve Hollanda’dan barışın sağlanması için aracı olmalarını istemiştir. Seyfullah Ağa’dan istenen memlekete döndüğünde bu durumu Osmanlı hükümetine bildirmesiydi.¹¹⁶

Avusturyalıların diğer bir endişesi de Rakobsioğlu meselesiydi. Kapı kethüdalarından öğrendiklerine göre Rakobsioğlu haber gönderip Osmanlı’ya tabi olmak istemiş fakat bu isteği Osmanlı hükümeti tarafından kabul edilmemişti.¹¹⁷ Rakobsi’nin Osmanlı hükümeti tarafından reddedilmesi Avusturyalıları oldukça memnun eder. Aynı durumda Osmanlı’nın bir adamı gelip Avusturya’ya tabi olmak istese onlar, gelen kişiyi tutup Osmanlı Devletine teslim edeceklerinin sözünü verirler. Avusturyalıların, Seyfullah Ağa’ya söylediklerinden anlaşıldığı üzere bu tür meselelerde usûlleri; fitneye mahal vermeyip, ortadan kaldırmaktır. Avusturyalıları, Osmanlı Devleti Prut Seferi’ne çıktığında kendi düşmanlarının özellikle de Rakobsioğlu’nun bu durumu fırsat bilip, Leh tarafında asker tedarik ederek, Avusturya topraklarına gelmek üzere yola çıktığı haberini almıştı. Devletlerinin içerisinde nifak çıkmasından korkan Avusturya hükümetini, Osmanlı’nın Rakobsioğlu’na red cevabı sevindirir. Fakat Rakobsioğlu, Avusturya’ya karşı bir taarruzda bulunursa da iç meselelerinin hallolmasında, Osmanlı Devleti’nin bu işe karışmayacağı kendilerine Seyfullah Ağa tarafından beyan edilir. Ancak sulha mugayir hareket edilmeyeceği ve ahitnâme şartlarına riayet olunacağı konusunda da hiç şüphelerinin olmaması eklenir.¹¹⁸ Daha evvel de Macar beylerinden, Osmanlı hâkimiyeti altına girmeyi teklif edenler olmuştur. Osmanlı hükümetinin, böylesine bir fırsatı kaçırmayacağı düşünülebilirken, hükümetin tepkisi beklendiği gibi olmamıştır. Avusturya ile barış hali sürerken ve ortada barışı bozacak bir neden

---

¹¹⁶ *Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi*, v. 10a-11b

¹¹⁷ Avusturya mukim elçisi Talman’ın 1703 yılı raporuna göre; Rakobsioğlu, Osmanlı hükümetine bir elçi göndererek kendisine sığınabileceği bir yerin verilmesini talep etmişti. Fakat bu talebi daha sonra Rusya’ya savaş ilan eden Osmanlı Devleti tarafından Avusturya’yı endişelendirmemek adına reddedildi. Hammer, a.g.e., s. 1969

¹¹⁸ *Seyfullah Ağa Sefaretnâmesi*, v. 11b-12a

yokken taraf değiştirmek Osmanlılar açısından uygun görülmeyip barışın korunması yönünde gayret edilmiştir.¹¹⁹

Daha nce Fransa Seferi'ne giden başvekilinle sohbet edildiği gibi yerine gelen ikinci vekille de artık her şeyin etraflıca düşünülüp konuşulduğu, daha fazla düşünülüp müzakere edilecek bir şeyin kalmadığı sonucuna varılır. İki devlet arasındaki dostluğun daimi olması, ilişkilerin kuvvetlendirilmesi, antlaşma şartlarına uyulması gibi barış halinin korunması anlamında karşılıklı dualar edilerek sözler verilir.¹²⁰

Sefere çıkan başvekilin mektubu çasar ölmeden önce yazılıp beyaz bir keseye konulmuş, ikinci vekilin mektubu ise çasar öldükten sonra yazılıp siyah bir keseye konulmuştu. Osmanlı sefirini, aklına yanlış bir şey gelmemesi için uyarıp bunun adetleri olduğunu anlattılar. Ayrıca iki kesesiz mektup daha verilmiş, bunlar da Belgrad Muhafızı Abdi Paşa'ya yazılmıştı. Yeni asar geldiğinde de elçi tedarik olunup Osmanlı Devleti'ne gönderileceğini bildirdiler. Seyfullah Ağa ile bütün hususlar konuşulmuştu fakat hepsinin kaleme alınması mümkün değildi. Avusturya hükümeti, elçiden; İstanbül'a döndüğünde tüm müzakereleri, dostluk ile sadakati lisanen de yöneticilerine anlatmasını ister.¹²¹

Seyfullah Ağa sefaretini esnasında emir almadığı meselelere girmemeye zen gösterir. Osmanlı Devleti'nin, yalnızca Rusya'ya karşı sefere çıkacağı konusunda Avusturya tarafının endişelerini giderir. Böylece Prut Savaşı, Osmanlı ile Rusya arasında gerçekleşir ve Avusturya ile Lehistan savaşa dâhil olmazlar. Seyfullah Ağa güvence olarak gönderildiği Viyana'da sefaret vazifesini başarıyla tamamlar.¹²²

3.2. MÜTEFERRİKA İBRAHİM AğA'NIN SEFARETİ

Osmanlı Devleti, Rusya'ya karşı çıktığı Prut Seferi'nden galibiyetle ayrılmış, 23 Temmuz 1711'de iki devlet arasında Prut Antlaşması imzalanmıştı. Sadrazam Silāhdar Ali Paşa döneminde bu başarıyla Rus tehdidi atlatıldı. Ali Paşa'nın asıl hedefi Karlofça Antlaşması ile Balkanlarda kaybedilen toprakları tekrar kazanmaktı.

¹¹⁹ David, a.g.m., s. 338-339

¹²⁰ *Seyfullah Ağa Sefaretnāmesi*, v. 12b-13a

¹²¹ *Seyfullah Ağa Sefaretnāmesi*, v. 15b-17a

¹²² Ayrıca bkz.: İsmail E. Erünsal, "Seyfullah Agha's Embassy to Vienna in 1711: The Ottoman Version", *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 90. Band, Wien 2000, s. 7-28

Sadrazam telafiye; Venediklerin zayıflığını da göz önünde bulundurarak, onların işgal ettikleri Mora'yı yeniden ele geçirerek başlamak istiyordu.¹²³

Venedik, Osmanlı ile Karlofça'da anlaşmasına rağmen aradaki barışa aykırı hareketlerde bulunuyor; Akdeniz'de, korsanlıkla zaman zaman Osmanlı gemilerini yağmalıyordu. Merhum Rakka valisi Enişte Hasan Paşa'nın eşyaları, zevcesi Hatice Sultan'a, deniz yoluyla getirilirken gene Venedik gemileri tarafından taarruza uğramış, gemiler yağmalanıp esirler alınmıştı. Bunun üzerine İstanbul'da mukim Venedik balyosu¹²⁴ saraya getirilip, olup bitenler sorulduysa da balyos durumu inkâr etti. Yaşanan hadiseleri bildirmek üzere Kaptan-ı Derya Süleyman Paşa vasıtasıyla sadrazam tarafından yazılan bir mektup Venedik hükümetine gönderildi. Mektup gönderilmesindeki beklenen karşılık; Venediklerin antlaşmaya muhalif hareket etmekten vazgeçmeleriydi. Fakat Venedik hükümeti bu mektuba cevap vermedi. Yine Karadağ üzerinde serasker olan Köprülüzade Numan Paşa'nın, İstanbul'a gönderdiği mektupla, Venedik tarafının ahdi bozduğu Osmanlı hükümetine bildirildi. Numan Paşa'dan gelen haberle beraber artık şeriat delilleri mucibince Venedik üzerine seferin vacip olduğuna dair 8 Aralık 1714'te devlet erkânının, sadrazam sarayında yaptığı toplantıda karar verildi.¹²⁵ Bütün uyarılara rağmen muahedeyi alenen yok sayan Venedik'e karşı, Osmanlı Devleti savaş ilan etti. Ordu 1 Nisan 1715'te harekete geçti. Çeşitli bölgelerde başarı gösteren Türk tarafı istediği Mora'yı almayı başardı.¹²⁶

Osmanlı Devleti, savaş hazırlıklarının yalnızca Venedik üzerine olduğunu ilan etmişti. Ayrıca yakın civarda bulunan Hristiyan memleketlerinin her birine de haber vererek; bu hareketi kendi taraflarına ihtimal vermemeleri için bilgilendirdi. Bilhassa Avusturya ile Venedik arasındaki ittifakı göz önünde bulundurarak, Avusturya İmparatorluğu'nun başvekiline de barış üslubuyla hareketin niteliğini açıklama niyetiyle bir mektup yazıldı ve müteferrikalardan Gedikli İbrahim Ağa vasıtasıyla gönderildi. Sadrazamın 28 Kasım 1714 tarihli mektubu 13 Mayıs 1715'te

---

¹²³ Sertoğlu, s. 2402,2410

¹²⁴ Venedik Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nde bulundurduğu elçilere verilen unvan.

¹²⁵ Râşid, a.g.e, s. 886-887

¹²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Sertoğlu, a.g.e., s. 2417-2419

başvekile teslim edildi.¹²⁷ Ordunun, Davud Paşa sahrasına çıkmasına yakın Avusturya elçisi gelip Osmanlı ile Venedik'in yeniden anlaşması ve barışması için memur olduğunu söylediye de vazifesiyle ilgili yazılı bir belge gösteremedi. Mutlaka Venedik'e haber gönderip, birkaç ay kadar memurluğunun onaylanması için cevap beklemek isterse de tedariki görülüp, toplanmış bu kadar askeri geciktirmek Osmanlılar açısından mümkün değildi. Avusturya elçisi, eğer uzun bir süre memuriyetinin onaylanmasının beklenilmesi teklifinde bulunacak olursa da kendisine peşinen: “*Devlet-i Aliyye şürû‘ eylediği umûra azimet eder.*”¹²⁸ kaidesi hatırlatıldı. Avusturya'ya, sadrazamın mektubunu götüren Osmanlı sefiri İbrahim Ağa, başvekil tarafından 8 Mart 1715'te yazılan bir parça kâğıtla dört ay sonra geri geldi.¹²⁹ Başvekilin mektubunda özetle; Avusturyalıların da sulhu gözettikleri ve Venedik ile Osmanlı arasında anlaşma sağlanması için kendilerinin aracı olmak istedikleri yazılıydı. İngiltere ve Felemenk elçileri de anlaşma sağlanması için aracı olabileceklerini Osmanlı tarafına bildirdiler. Osmanlı hükümeti, kan döküleceğine anlaşma yapmanın daha faydalı olacağı zihniyetiyle, seferi ortadan kaldırmakta herhangi bir mani görmüyordu. Fakat bu aracı olmak isteyen elçiler, henüz kendilerine hükümetleri tarafından yazılı bir ruhsat verilmeden arabuluculuk etmeye kalkışmışlardı. Ayrıca Osmanlı ile Venedik arasında barış zemini aranırken Venedik tarafı inatçılığı ve sertliği elden bırakmayıp, sulha talip olmak yerine Osmanlı hududunda donanmasını tedariki görülmüş şekilde gece gündüz hazır bekletiyordu. Zarar verme kastında oldukları Osmanlı serhad muhafazasında bulunan valiler, kadılar ve diğer muhafızlardan peyderpey İstanbul'a bildiriliyordu. Osmanlı Devleti, karadan ve denizden gelebilecek düşmanın, hareket ve zararlarını defetme gayretindeydi. Osmanlıların, aralarındaki dostluk ile antlaşmanın devam ettiğini ve yalnızca Venedik üzerine sefer olduğunu Avusturya'ya bildirmesine karşılık; Avusturya serhaddinde olan Osmanlı muhafızları, Avusturyalıların asker, erzak ve mühimmat tedariki ile gemiler inşa ettiklerini İstanbul'a haber verdiler. Avusturya'nın bu hareketi Osmanlı Devleti üstüne kastı işaret eden bir haldi. Üstelik duyurdukları bildirilerde ve diğer Hristiyan memleketleriyle birbirlerine

---

¹²⁷ Hammer, a.g.e., s. 1987

¹²⁸ Osmanlı Devleti başladığı işlere gider (devam eder, yarım bırakmaz).

¹²⁹ Hammer, a.g.e., s. 1987

gönderdikleri haberlerde; “*Nemçe çasarının, Osmanlı Devleti üzerine hareketi vardır.*” diye yazdıkları Osmanlı hükümeti tarafından tasdik olunmuştu. Bu vakte gelinceye kadar Avusturya tarafından ahdi bozmaya sebep olur bir hal baş göstermemekle meşhurdu. Yine sebepsiz antlaşmayı bozmalarına Osmanlılar ihtimal vermiyordu. Ancak Osmanlı’nın, Venedik harekâtından kuşkulanıp kendilerini muhafaza etmek için ihtiyaten de tedarikte olabiliyorlardı. Avusturya kapı kethüdası çağırılıp; Osmanlı’nın sulha aykırı hareket etme fikrinde olmadığını, boşuna telaş etmemeleri gerektiğini ve seferin yalnızca Venedik üzerine olduğunu imparatoruna iletmesi için sefer hakkında bilgi verildi. Avusturya’nın, antlaşmayı feshedeceğine ihtimal vermeyen Osmanlı hükümetine, başvekilden beklenen mektup 21 Nisan 1716’da ulaştı. Mektupta Avusturya Devleti’nin karşılık bulmayan beklentileri yer alıyordu. Avusturya başvekili, Osmanlı ile Venedik’in barışmasında aracılık etmesi için kapı kethüdalarına daha önce haber yollamıştı. Avusturya kapı kethüdasının aracı olması hususu başvekilin yeni gelen mektubunda tekrar yazılmıştı. Lakin ruhsat bildiren bir netice ifadesi bulunamadı. Kapı kethüdasının evvelce lisanen söylediği gibi mektupta da aracılık konusu gelişigüzel bir söz olarak kalmıştı. Buna karşılık kapı kethüdasına, eğer mutavassıt olmak istiyorsa yazılı bir ruhsat gerektiği cevabı da tekrar verildi. Ayrıca başvekil, İbrahim Ağa ile cevaben gönderdiği mektuba karşılık Osmanlı hükümeti tarafından tekrar cevap beklediğini belirtmişti. Fakat Osmanlı tarafı, sulh şartlarına riayet üzere olduklarını beyan eden Avusturya’ya tekrar cevap verilmesini gereksiz bulmuştur. Çünkü iki devlet arasında çözüme kavuşturulması beklenen bir mesele bulunmamaktaydı. Avusturya Devleti, Venedik ile aralarında anlaşmanın olduğunu, bu sebepten Osmanlı Devleti’nin, Venedik üzerine çıktığı seferden dolayı Osmanlı ile Avusturya arasındaki barışın yenilenmesini gerekli görüyordu. Osmanlılarca, barışın yenilenmesi için taraflardan birinin antlaşma şartlarına hâlel getirmesi gerekiyordu. Osmanlı Devleti’nin, barış şartlarını gözettiği ve hâlâ da sulhu feshetme fikrinde olmadığı Avusturyalılar tarafından bilinmekteydi. Avusturya hükümeti, beklentilerine karşılık Osmanlı Devleti’nin hiçbir cevap vermediğini iddia ederken, bu durumda kapı kethüdalarının İstanbul’da kalmasını gereksiz görerek taraflarına yollanmasını istiyordu.¹³⁰

---

¹³⁰ Râşid, a.g.e., s.983-986

Avusturya başvekilinin mektubunun tercümesi ile diğer mühim kısımları şöyledir:

“Devlet-i Aliyye tarafından, çasar efendimiz ile ittifak eden Venedik cumhuruna savaş sebebiyle saldırı ve zarar verme fikrinin etraflıca düşünülmesi gerek. Bu halde civarda bulunan Frenk¹³¹ memleketlerine, özellikle hepsinden imtiyazlı çasar memleketine ansızın musallat olacak hasarlar ve musibetler tarafımızdan düşünülür. İşte bu sıkıntılı hususa binaen iktidarınıza mektup yazılıp bir tedbir alınmasını veyahut iktidar makamınız şöyle dursun, dostane arzu ile talep eylemişizdir. Çasar hazretleri ile olan birlikteliğiniz noksansızdır, çasar verdiği karardan dönmez. Karlofça’da genel anlamda taraflarca resmen kabul edilmiş sulh şartları, diğer antlaşmalar ve ittifak üzere olunan dostluklar ile yürürlükte olan sözler tutulsun. Lakin bu samimiyetinizin cevabı henüz gelmedi. İşte bu sıkıntılı hususların şiddeti arttı, sefer için Osmanlı askeri gerek karada gerekse denizde ziyadeleşti. Çasar memleketleri, her taraftan yaklaşmak üzere olan bu dostumuza engel olmadı. Bir münasip hal ve güzelce tedbiriniz ile gündün güne şiddetlenen sıkıntıları lağvedesiniz diye hala tekrar tekrar cevabınızı bekliyoruz, haberdar edesiniz. Zira tarafımızdan koruyup gözetilen, her yönüyle istenen, Karlofça’da akdedilen sulhun şartları da böyle gerektirir. Venedik’e kast olunan hasardan ve husumetten büsbütün vazgeçilip, şimdiye değin Venedik cumhuruna, Osmanlı Devleti tarafından verilen zararlar ödenip gereği gibi tazmin olunmadıkça, zikrolunan barışın şartlarına ve kayıtlarına devamlı ve kuvvetle tarafımızdan riayet olunmaz. Bu sebepten mektubumuz aracılığıyla bahsedilen ahval yine tekrar olundu. Ama Osmanlı tarafının barışa riayet hususunda belki beklendiği gibi o derece gayret göstermediği aşikâr. Bu durum, hareketlerinin hepsinden müşahede olundu. Avusturya Devleti kapı kethüdasının, bugünden sonra İstanbul’da ziyade durması lüzumsuz veyahut manasız olduğu açıktır. Böyle ise mutlak bir sebepten çasar efendimiz, kapı kethüdasının bu tarafa gönderilmesini talep buyurmuşlardır. Hürmetli cenabınızdan da umulan odur ki; şimdiye dek zarar görmeyen elçiler hakkında oluna gelen muafiyet hususuna binaen iki taraf arasında olan muhabbet ve dostluk gereği İstanbul’dan bu tarafa gelen elçilerinizin itibarına kusur olunmaz

---

¹³¹ Avrupa.

*düşüncesiyle, Nemçe devletinin kapı kethüdasının ve maiyetinin bu tarafa güvenli, sağlam ve hürmet edilerek dönüşünü sağlayınız.”*¹³²

Başvekilin, Venedik’e verilen zararlar dolayısıyla Osmanlı Devleti’nden istediği tazminat, taraflar için uzlaşmayı imkânsız hale getirdi. Başvekil, Osmanlı tarafının bu teklifi kabul etmeyeceğinin farkındaydı. Karlofça Muahedesi, Avusturya ve Venedik ile ayrı ayrı imzalanmıştı. Bu durumda Osmanlı’nın, Venedik’le yaşadığı herhangi bir sorun, Avusturya ile imzalanan ahitnâmeye aykırı değildi. Ancak Avusturya elçisinin söylediğine göre, 15 Nisan 1716’da¹³³ Venedik ve Avusturya kendi aralarında ittifak etmişlerdi ve ittifak neticesinde de Avusturya, Venedik’e sahip çıkıyordu.¹³⁴ Bu şartlar altında Osmanlı ile Avusturya arasındaki barış halinin sürmesi mümkün görünmüyordu. Neticede Avusturya kendi gayretleriyle Osmanlı’ya tekrar düşman oldu.

Aynı sene 29 Nisan’da Temeşvar muhafızı Vezir Mustafa Paşa tarafından İstanbul’a gönderilen mektupta; Avusturya’nın, bütün ordu tedarikini görüp Osmanlı Devleti üzerine harekete geçtiğini söyleyen haberler ile çasarın, Osmanlı ile sulhu bozduğuna dair bilgiler yazılmıştı. Akabinde Avusturya çasarı, Macar taifesinden tarafına boyun eğmeyip, Rakobsioğlu’nun evelden beri destekçilerine, kendisi ile birlik etmeleri için umumi bir mektup göndermişti. Bu mektuba göre; çasara, Osmanlı Devleti tarafından bir mektup yazılmış ve şunlar söylenmişti: “*Macar taifesinde, belki de bütün Hristiyan memleketlerinde yedi yaşından büyük kim varsa kılıçtan geçiririz.*” Çasarın, Macar halkına yazdığı mektupta ise şunlar yazılıydı: “*Nemçe topraklarını Osmanlı ve Tatar askerleri işgal ettiklerinde, sizin Macarlığı harap ve perişan hale getireceklerine şüphe yoktur. Siz dahi defleri için bizimle gayret edip memleketinizi kurtarabilirsiniz.*” Osmanlılar, öteden beri Rakobsioğlu taraftarlarının kendilerine meyil ettiklerini yakinen biliyorlardı. Avusturya hükümeti, Macarların, Osmanlılara karşı olan rağbetini bildiği halde, türlü hilelerle onları taraflarına çekmeye çalışıyordu. Ancak Macar generallerinden akıllı kimseler, gelen haberin çasarın türlü hilelerinden bir hile olduğunu fark ettiler ve bu oyuna katıyen meydan vermediler. Sadrazam, Şeyhülislam Abdürrahim Efendi’ye başvekilin

---

¹³² Râşid, a.g.e., s. 986-987

¹³³ Sertoğlu, a.g.e., s. 2420

¹³⁴ Râşid, a.g.e., s. 988

mektubunun şerhine göre; Avusturya'nın ahdi bozduğunun sabit olduğunu söyleyerek sefer için fetva istedi. Şeyhülislam da bu şartlar altında seferin vacip olduğunu belirterek sefere fetva verdi.¹³⁵

Osmanlı Devleti'nin bütün savaş tedariki Venedik seferi içindi. Avusturya'ya karşı hiçbir hazırlık gerçekleştirilmemişti. İki tarafa da sefer kararı alınınca ordu ikiye bölünmek zorunda kaldı. Her ne kadar Sadrazam Silâhdar Ali Paşa, Avusturya'ya karşı sefere çıkılmasından yana olsa da devletin ileri gelenlerinin çoğu bu savaştan yana değillerdi.¹³⁶ Karar için toplanılan mecliste Sadrazam Ali Paşa devlet erkânına fikirlerini sordu. Eski Anadolu Kazaskeri Mirzazade Şeyh Mehmed Efendi, başvekilin mektubuna binaen Nemçe çasarının İslam hududuna taarruz ettiği kesin olmadıkça ahdi bozduğuna hükmetmenin doğru olmadığını ifade etti. Mehmed Efendi'ye göre mektuba birbiriyle benzerlik gösteren şüpheler karışmıştı, Osmanlı Devleti tarafından ne olup bittiği iyice anlaşılıp, ahdi bozmayla ilgili ahkâm ona göre dikkatlice çalışılarak verilmeliydi. Aslında Avusturyalılar gönderdikleri mektupta ahdi bozduklarını söylemiş değillerdi, ahdi bozmayı Osmanlılara nispet etmişlerdi. Şeyh Mehmed Efendi, İslam hududu tecavüz ve istilaya uğramadığı sürece, illa sefere gidilecekse hazır halde sınırın muhafazası için gidilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeydi.¹³⁷ Bu fikir etrafında mükâleme edildiyse de başta sadrazam olmak üzere devlet büyüklerinden savaş taraftarları galip geldi. İstanbul'da mukim bulunan Avusturya elçisine, ülkesine sefer kararı alındığı bildirildi. Françeskos Felişman isimli kapı kethüdası, başvekilin gelen mektubuna cevaben, sadrazamın kaleminden çıkan tehdit dolu mektupla 23 Nisan 1716'da ülkesine gönderildi.¹³⁸

---

¹³⁵ a.g.e., s. 988-989

¹³⁶ Sertoğlu, a.g.e., s. 2420

¹³⁷ Râşid, a.g.e., s. 991-992

¹³⁸ a.g.e., s. 999-1000

Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'nın mektubu: *“Geçen sene antlaşmayı bozan Venedik taifesi üzerine sefer olunduğunu ispatladık. Civarına yakın olmak hasebiyle Nemçe taifesi, sefer hazırlıkları için endişeye düşmesin. Devlet-i Aliyye'nin hareketten muradı; Venedik'in bundan önce Osmanlı'dan işgal ettiği Mora Adası olduğundan haberdar olsunlar diye müteferrikalardan İbrahim Ağa eliyle, siz dostumuza mektup yazıldı. Bu sene dahi yine kastumuz; Venedik memleketlerinden Körfez Adası'nı kurtarmaya mahsus olduğu cümle âlem tarafından malum iken, Mora Adası'nın fethi niyetiyle İstanbul'dan hareket esnasında nevrüz-ı sultaniden (21 Mart) otuz iki gün sonra Beç'ten bu dostunuz tarafına mektup yazarak, Nemçe ahitnâmesinde, Venedik'le alakalı bir harf bile yazılmamışken, Devlet-i Aliyye'nin kefare-i mezbure üzerine seferini, ahdi bozmanıza bahane ettiniz. Mademki Venedik'e verilen zarar giderilmedikçe sulhumuz sağlam ve kalıcı olmaz, bu surette Devlet-i Aliyye'nin de müsaade etmeyeceğini bildiğimizden o tarafta bulunan kapı kethüdümüzü tarafımıza gönderesiniz.*

Osmanlı ordusu 22 Temmuz 1716'da serdar-ı ekrem Silâhdar Ali Paşa önderliğinde Belgrad'a ulaştı. Karlofça yakınlarında Osmanlı ile Avusturya güçleri arasında ilk çatışma vuku buldu. Asıl büyük savaş 2 Ağustos'ta Osmanlıların Petervaradin Kalesi önüne gelmesiyle başladı. Osmanlı ordusunun lehine başlayan savaş, ardından Avusturyalıların galibiyetiyle sonuçlandı. Sadrazam Ali Paşa 5 Ağustos günü muharebe sırasında şehit düştü. Yerine aynı ayın 22'sinde Belgrad Muhafızı Halil Paşa tayin edildi. Prens Öjen, kazandığı zaferin de etkisiyle Osmanlı Devleti'nin, Macaristan topraklarında kalmış son eyaletlerinin merkezi konumundaki Temeşvar üzerine ilerledi. 15 Ekim günü kale Avusturyalılara teslim edildi. Kışın Edirne'de geçiren Osmanlı ordusu 12 Haziran 1717'de Belgrad'a doğru yola çıktı. Avusturya kuvvetleri, bu vakitlerde Belgrad Kalesi önlerine gelmiş kuşatma için hazırlanmaya başlamıştı. 18 Ağustos gecesini Avusturyalılar, ani bir baskınla Osmanlıları yenilgiye uğrattı ve Osmanlı ordusu Niş'e kadar çekilmek zorunda kaldı. 20 Ağustos 1717'de Belgrad da Avusturya'ya teslim edildi.¹³⁹

Savaşın Osmanlı aleyhine ilerlemesi, barış fikrinin ortaya çıkmasında etkili oldu. İlk olarak sadaret kaymakamı Damat İbrahim Paşa, bu öneriyi Sadrazam Halil Paşa'ya ilettiyse de sadrazam barıştan yana olmadı. İngiltere elçisi Lord W. Montagu, İstanbul'a gelmek üzere yola çıktığında Viyana'ya uğrayıp taraflar arasında barış zemini aramıştı. Belgrad Muhafızı Mustafa Paşa, Belgrad Kalesi düştükten sonra esir alınmış bir süre sonra serbest bırakılmıştı. Paşa, hemen geri dönmeyip bazı Avusturyalı generallerle bu lüzumsuz muharebenin son bulması için görüşmeler yaptı.¹⁴⁰ Mustafa Paşa, Niş'e döndüğünde durumu yeni sadrazam

---

Suikast ve hıyanetinizi haber veren kelimeler yazmışız. Böyle açık bir yalan söylemeniz ve ahdi bozmanız üzerine bina ile Devlet-i Aliyye'nin iki seneden beri Venedik üzerine olan seferi için ansızın diye tabir ettiğinizi görüp, Devlet-i Aliyye'nin hareket vaktinden, Beç'ten beklenmedik bir anda mektup gönderip ahdi bozduğunuza acaba diğer Hristiyan hükümdarlar ve ukalanız ne derler? Böyle ansızın ahit bozarak ve ahitnâme-i hümayunda olmayan açık bir yalanla, acaba daha sonra sulh gerekince sözünüze ne yolla itimat ettirebilirsiniz? Bu çirkinliği değil Hristiyan hükümdarlar, aşağılık bir duka bile yapmaz. Hoş şimdi sizinle bir savaş meydanı kurulur. İnşallah-u Teâlâ bu harp, anlaşmayı yok saymayan ve gururdan salim Devlet-i Aliyye'ye halis fayda sağlayıp, ahdi bozmanız sebebiyle tarafınızdan dökülecek kan size değil kıyamet gününe kadar evlatlarınızın evlatlarına sövme ve lanet etme sebebi olacak ve felakete uğrayacağınıza şüphe yoktur. Vebali boynunuza. Kelam bitti!"

¹³⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2421-2425

¹⁴⁰ a.g.e., s. 2426-2427; Sadrazam Halil Paşa, Temeşvar geri alınmadıkça barıştan yana değildi. Sadaret Kaymakamı Damat İbrahim Paşa (daha sonra sadrazam olacaktır) ordunun rehavetine binaen savaş halinin ileri bir tarihe tehir edilmesini istiyordu. Lakin Avusturyalılar Temeşvar'ın iadesi şöyle

Mehmed Paşa'ya ifade etti ve eğer müsaadeleri olursa kendisi barış görüşmelerinde delege olmak istedi.¹⁴¹ Vaziyet padişaha; “*savaşın yalnızca daha büyük kayıplara yol açacağı*” düşüncesiyle anlatıldı ve anlaşma yapılması fikri münasip görüldü.¹⁴² Avusturya başvekili tarafından da sadrazama barış görüşmelerinin başlatılması yönünde bir kıta mektup gönderildi.¹⁴³

Prens Öjen, Belgrad Avusturya'ya bırakılmadığı sürece barış meselesinde mutabık kalınamayacağını; İmparator VI. Karl ise Venedik'in antlaşmaya dâhil olması şartıyla barışın mümkün olabileceğini Osmanlı tarafına bildirdi.¹⁴⁴

Buna mukabil Osmanlı tarafında devlet meselelerinden anlayanların tamamı ile istişare edilip Avusturya hükümetine cevap verildi: “*Asker bölüklerimizin rehavetleri, tecrübe edilerek malum olmuştur. Seferler sürüp gittikçe; din düşmanının, İslam memleketlerini fırsat buldukça tecavüz ve istila edeceği de apaçık bellidir. Bunlara nizam vermedikçe muharebeye sürekli çaba göstermek münasip ve makul değildir. Hala din düşmanı tarafından barışı yenilemeye bu kadar rağbet meydana çıkmışken, hemen gereken vakit ve hale göre lazım olan; savaş arzusu halinin terki ve rağbete uygun davranmaktır.*”¹⁴⁵

Sulhu tekrardan sağlama hususu böylece iki taraf için de uygun görüldü. Daha önce anlaşma için aracı olmayı talep eden Belgrad Muhafızı Defterdar Mustafa Paşa vasıtasıyla, önce sadrazama oradan da padişaha barış hususu arz olunup izinler alındı. Silâhdar İbrahim Ağa ve Tophane-i Âmire Nazırı Süleyman Ağazade Mehmed Efendi¹⁴⁶ görüşmeler için murahhas tayin edildi. Elçilere, sadrazam tarafından davet edilmedikçe ve düşman tarafından barışa istek sağlamlaştırılmadıkça gittikleri yerden geri dönmemeleri ve orada ikamet etmeleri

---

dursun Belgrad'ın dahi kendilerine bırakılmasını talep ediyordu. Ayrıca bkz.: Abdülkadir Özcan, “Pasarofça Antlaşması”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 178

¹⁴¹ Râşid, a.g.e., s. 1075

¹⁴² Sertoğlu, a.g.e., s. 2427

¹⁴³ Râşid, a.g.e., s. 1082; Avusturya başvekilinin mektubu: “*Devlet-i Aliyye nezdinde sulhu yenilemek nihayet açıkça uygun ve lazım görüldü. Devlet-i Çasariyye tarafından da talepkârlık o derecedir ve Nemçelilerin candan çokça arzu ettikleri husustur. Mükâleme için adamlar tayin olunması istenilir.*”

¹⁴⁴ Sertoğlu, a.g.e., s. 2427,2430; ayrıca bkz.: Özcan, a.g.m., s. 178; kendisine barış yapma salahiyeti verilen Prens Öjen, hâkim olunan yerlerin elde tutulması temelinde bir muahededen taraftı.

¹⁴⁵ Râşid, a.g.e., s. 1082-1083

¹⁴⁶ Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi.

tembih edildi. Murahhaslar, mükâleme etmeleri için ellerine ruhsatnâmeler verilerek gönderildiler.¹⁴⁷

Silâhdar İbrahim Ağa ve Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi elçi olarak gönderilirken bilhassa üzerinde durulan konu; Temeşvar ve Belgrad'ın Osmanlı'ya bırakılması yönünde gayret etmeleri idi. Avusturya hükümdarı ise daha önce zikredildiği gibi Venedik'in de barışa dâhil olmasının yanında; Osmanlı Devleti'nden savaş tazminatı, Bosna, Belgrad, Tuna'nın sağında kalan Sırbistan topraklarını ve solunda kalan Eflak topraklarını, Boğdan ile Dinyester arasında bölgeleri istiyordu.¹⁴⁸

İki taraf açısından da kabul edilmesi mümkün görülmeyen talepler görüşmeleri neticesiz bıraktı. Fakat anlaşmada uygun zeminin oluşturulmasını arzulayan aracı devlet elçilerinin çabalarıyla müzakerelerin mevcut hal üzere gerçekleştirilmesi kabul edildi. Bu esnada sadaret makamına, Nişancı Mehmed Paşa azledilip yerine 9 Mayıs 1718'de Nevşehirli Damat İbrahim Paşa getirildi. Osmanlı, Avusturya ve Venedik hükümetleri karara bağlanan barış ahvalinin Pasarofça yakınlarında yapılmasını uygun gördüler. Ayrıca müzakerelerin başlamasına aracılık eden İngiltere ve Hollanda elçileri de burada yerlerini aldılar.¹⁴⁹

5 Haziran 1718 tarihinde başlayan görüşmeler sırasında imkânsız talepler burada da tekrar etti. Bir taraftan müzakereler devam ederken bir taraftan da Osmanlı ve Avusturya devletleri savaş hazırlıklarına başlamıştı. Fakat iki tarafta savaşacak durumda değildi. Avusturya, İspanya ile anlaşmazlık içerisindeydi ve her an çıkabilecek bir savaşla karşı karşıyaydı. Osmanlı Devleti ise bu ihtilaftan faydalanma peşinde olduğundan bir süreliğine mütareke yapmak istiyordu. İlerleyen süreçte iki tarafta bazı ısrarlarından vazgeçti ve uzlaşma sekizinci toplantıda 10 Temmuz günü sağlandı.¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Râşid, a.g.e., s. 1083; ayrıca bkz.: Özcan, a.g.m., s. 178; Osmanlı tarafı Belgrad'ın kesinlikle iadesini talep ediyordu. Avusturya ile barış istiyor da değildi, asıl arzusu beş senelik bir ateşkes yapılmasıydı.

¹⁴⁸ Özcan, a.g.m., s. 178

¹⁴⁹ a.g.m., s. 178-179

¹⁵⁰ a.g.m., s. 179

Avusturya ile Osmanlı arasında yirmi madde üzerinde sağlanan antlaşma 21 Temmuz'da iki devlet murahhasları tarafından yirmi dört yıl yürürlükte kalma suretiyle imzalandı. İlk yedi madde hudutların belirlenmesi hakkındadır. Diğer maddelerde ise Karlofça Antlaşması'nın maddelerine tâbi olunmakla birlikte güven ve huzur halinin sağlanması, karşılıklı ticari ilişkilerin korunması, esirlerin serbest bırakılması veya mübadele edilmesiyle ilgilidir. Antlaşma sonucunda Osmanlı Devleti büyük toprak kayıplarıyla Orta Avrupa'dan çekilmekle beraber artık büyük bir güç olmaktan da çıkmaya başladı.¹⁵¹

3.3. SİLÂHDAR İBRAHİM AĞA'NIN SEFARETİ

Osmanlı Devleti'nin imzaladığı barış antlaşmalarının genelinde, devletlerin birbirlerine karşılıklı elçi göndermesi ahit maddelerinde yer almaktaydı. Bu madde bir gelenek haline gelmişti. Pasarofça'da da Osmanlı ve Avusturya devletleri arasında akdedilen sulh gereği; eski adet üzerine taraflardan barışı tekrar hatırlatıp, pekiştirmekle vazifeli karşılıklı sefirler gönderildi.

Avusturya büyük elçisi Kont de Virmont, 1719 nevrüzunda İstanbul'a ulaştı. Osmanlı Devleti'nde, elçi seçimi usûllerine bakıldığında; daha önce imzalanan bir antlaşmada müzakereci olarak bulunanların sefaretle görevlendirilmeleri önemli esaslardandı. Bu kaide dikkate alınarak Pasarofça Antlaşması'nda baş murahhas namıyla Osmanlı vekili olan Defterdar-ı Şıkk-ı Sâni Silâhdar İbrahim Ağa, Rumeli Beylerbeyliği payesiyle büyük elçilik verilerek Avusturya İmparatorluğuna gönderildi. Silâhdar İbrahim Ağa, Sultan III. Ahmed'in nâme-i hümayununu da Avusturya imparatoruna teslim etmek üzere vazifelendirildi.¹⁵²

III. Ahmed'in Nâme-i Hümayûnu:

“Dostumuz Nemçe imparatoru Karoloş (Karl), Allah sonunu hayretsin ve doğru yolu sana ilham etsin. Allah'ın emaneti olan reaya, tebaa ve fukaraya merhameten, komşuluk ve aynı civarda olmanın gereği üzere iki taraftan da kadim dostluk ve muhabbet merasiminin vukuuna yönelik 21 Temmuz 1718'de vekiller arasında barış ve düzelme hali hayırla gerçekleşti. Alış-veriş olunanlar antlaşmada

¹⁵¹ a.g.m., s. 179-180; ayrıntılı bilgi için bkz.: Râşid, a.g.e., s. 1117-1128

¹⁵² Râşid, a.g.e., s. 1151-1152; İbrahim Paşa'nın bu sefaretini esnasında Sultan III. Ahmed tarafından Nemçe çarşına gönderilen nâme-i hümayun ile hediyeler Tarih-i Raşid'de ayrıntılı olarak yazılmıştır.

yazılıp kaydedilmiş cümle şartlar taraflarca makbul olmuştur. Cereyan eden muhabbet, dostluk, birlik ve kurallar eski usûl ve rağbet edilen töre üzere taraflardan ahitnâmelerle geldi. Barış esaslarını kuvvetlendiren ve kadim dostluğu yenileyen ahitnâme-i hümayunumuzda açıkça belirtilip yazıldığı gibi aramızda akdedilen sulhun eski âdeti üzere büyük elçinizin ihtiyaçları devlet tarafına layık olan güzellikle noksansız eda edilecektir. Kendisine samur kürk giydirilecektir. Devlet-i Aliyye'mizden şikk-ı sâni defterdarı olan Rumeli Beylerbeyliği payesiyle İbrahim Paşa büyük elçilik ile tayin olundu. Kadim adet üzere sınır başında elçiler mübadele olunup, büyük elçiniz İstanbul'a getirilecektir. Tarafımızdan irsal olunan elçimiz, canibinize doğru yola koyulup bu muhabbet dolu nâme-i hümayunumuz ile erişecektir. Dostluk merasimi ve saygı kuralları ile aramızda yeniden daimi, muteber, makbul ve kararlaştırılmış olan muhabbet, kuvvetli ve sağlam olsun. Ahit şartlarına iki taraftan riayet ve bağlılık gösterilip, antlaşma şartları muhafaza edilsin. Dostluk ve komşuluk hakları gözetilsin. Güzel eserler, makbul tavırlar günden güne artsın. Büyük elçimizin, memur olduğu üzere sefarete lazım hizmetini tamamladıktan sonra iki tarafa layık olan rağbet üzere cihetimize geri döndürülmesi umulur.”¹⁵³

Padişah III. Ahmed, kendisini Viyana'da o zamana kadar şahit olunmamış bir ihtişamla temsil ettirmek istiyordu. Daha önce Osmanlı sefirlerinin yanlarında götürdükleri hediyelere kıyasla İbrahim Ağa'nın götüreceği hediyelerin, bir Avrupa devleti hükümdarına sunulan en zengin ve en gösterişli olmasına özen gösterildi. Aynı şekilde diğer yabancı devletler tarafından padişaha sunulan hediyeler Avusturya kralının göndermiş olduğu hediyeleri sayı ve değer bakımından geçmiş değildi.¹⁵⁴

Gönderilen elçilerin tüm masrafları, onları misafir eden devletler tarafından karşılanmaktaydı. Bu âdet devletlerin ekonomik durumlarının bozulduğu dönemlerde görevlendirilen elçilere zor anlar yaşatmıştır. Elçilerden, maiyetlerini küçültülmeleri istenmiş fakat Osmanlılar açısından yola çıkan elçi maiyetinin azaltılması hakir

---

¹⁵³ a.g.e., s. 1152-1153

¹⁵⁴ Hammer, a.g.e., s. 2020-2021

görülen bir talep olduğundan kabul edilmemiştir. Ayrıca yol boyunca elçilerin güvenliklerini sağlamak da gittikleri devletin sorumluluğundaydı.

Osmanlı ve Avusturya devletleri muahede gereği¹⁵⁵ karşılıklı büyük elçiler göndererek Pasarofça'da verdikleri sözü tuttular. Avusturya elçisi Virmont, aldığı talimat gereği; Kudüs'teki kutsal bölgeler ve esirler, Katoliklere imtiyaz tanınması ve ticari meseleler ile Macar ileri gelenlerinin İstanbul'dan uzaklaştırılmaları hususlarında Osmanlı hükümetinden yazılı belgeler alarak yaklaşık bir yıl içerisinde görevini tamamladı.¹⁵⁶

İbrahim Ağa, Viyana'da vazifesini gerçekleştirdiği sırada bir sefaretnâme kaleme alınmıştır. Bu sefaretnâme, İbrahim Ağa'nın kendi eseri olmayıp, maiyetinden biri tarafından yazılmıştır. Aslen Gürcü olan İbrahim Paşa, Sultan II. Mustafa zamanında silahdarlık etmiş, III. Ahmed saltanatında da nişancılığa getirilmiştir. Pasarofça görüşmelerine katılmasının yanı sıra zekâsı, dirayeti ve lisan aşinalığı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın dikkatini çekmiş, bu kabiliyetleri muahedenin imzalanmasının ardından Viyana'ya sefaretle vazifelendirilmesinde etkili olmuştur.¹⁵⁷

Viyana Sefaretnâmesi¹⁵⁸ olarak bilinen eser 23 Mart 1719'da elçi İbrahim Ağa'nın, İstanbul'dan Viyana'ya doğru yola çıkmasıyla başlar ve beyan edilen bölümler halinde kaleme alınır. Elçilik heyetinin gidip gelirken izlediği yol, konak yerleri ile aralarındaki mesafeler hakkında bilgiler verilir. Elçi mübadele merasimi teferruatıyla anlatılır. İbrahim Ağa, Nemçe sınırına geçtiğinde Avusturya hükümeti taraflarından sefaret heyetini karşılamak ve ihtiyaçlarını gidermek üzere bir

---

¹⁵⁵ Pasarofça Antlaşması'nın 17. maddesi: "Aramızdaki dostluk ve muhabbetin, kuvvet ve istikrarı için taraflardan büyük elçiler tayin olunup gönderilecek." Ayrıntılı bilgi için bkz.: a.g.e., s. 1121

¹⁵⁶ Hammer, a.g.e., s. 2022

¹⁵⁷ Ahmed Refik Altınay, "Pasarofça Muahedesinden Sonra Viyana'ya Sefir İzamı", *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (TOEM)*, C. VII/40, s. 211

¹⁵⁸ Sefaretnâme 1907 senesinde Avusturyalı müsteşrik Krealitz tarafından Almancaya tercüme edilmiş, aynı metin daha sonra Ahmet Refik Altınay tarafından *TOEM* (C. VII/40, s. 211-227)'de yayımlanmıştır (Unat, 2008). Eserin yazması: Viyana, National Bibliothek, No. 1090 (Flügel, Katal. II. 282); Greifenhorst F. von Krälitz, "Bericht über den Zug des Großbotschafters, İbrahim Paşa nach Wien im Jahre 1719", Wien, *Sitzungsberichte der K. K. Akademie*, III/159 (1907), s. 1-65

komsar¹⁵⁹ tayin edilir. Komsar, dört yüz atlı askeriyle beraber Osmanlı sefaret heyetini de alıp Beç'e gitmek üzere yola çıkar.

İbrahim Ağa, Viyana'ya giderken uğradığı bazı yerler hakkında bilgiler aktarır. Belgrad'a ulaştığında, Suva Kalesi'nden ve bazı bölgelerin durumlarından haber verir. Avusturyalılar, Osmanlı ile savaşında kalenin Suva kentini döküp viran etmişler ama eskisinden ziyadesiyle kuvvetli ve dayanıklı halde tekrar yapmışlar. Diğer viran olan yerlerini de geliştirip güzelleştirmişler. Kalenin içine savaşçılardan başka, bir reaya zimmesini almazlar. Öteki yerlerine de devriye atan askerleri koyarlar. Asla yabancı bir kişiyi buraya sokmazlar. Tuna semtindeki dükkânları bütünüyle meyhaneye çevirmişler. Suva çarşısında olan dükkânlarda evvelki gibi alış-veriş yapılabilir. Reaya, fakirdir, Nemçelilerin elinden çok eziyet görmüşler ve aciz bırakılmışlar. Cami-i şeriflerin kimini asker odaları yapmışlar, kimini de mühimmathane haline getirmişler. Camilerin minareleri eskisi gibi sağlamlığını korur ama minarenin birini külahından yıkıp saat yapmışlar, hala da çalışır vaziyette imiş. Hamamlar da yerli yerindeymiş, yalnızca birini alıkoymuşlar bazısını da ev olarak kullanırlarmış.

Dört gün Belgrad'da kaldıktan sonra İbrahim Ağa ve maiyeti Viyana'ya doğru yola devam eder. Sefaretnâmede, Avusturyalıların elçi karşılama törenleri hakkında bilgiler yer alırken Osmanlı sefaret heyetinin de Viyana'ya girişi anlatılmaktadır. Ramazan ayının yirmi sekizinci Pazartesi¹⁶⁰ günü Beç Kalesi'ne alay ile girilecektir. Dergâh-ı âli yeniçerilerinden elli tüfekçi tayin olunmuştu. Bir gün önce Pazar günü, Nemçe çasarı tarafından; *"tüfekçiler paşa hazretlerinin ardından yürüsünler ve tüfeklerini yukarı kaldırmasınlar baş aşağı tutsunlar, biz kendi tarafımızdan tüfekli Nemçe askeri tayin ederiz, Paşa'nın ardında yürüsünler."* haberi Osmanlı sefaret heyetine iletilir. Osmanlı tüfekçileri; *"bizler İbrahim Paşa'dan ayrılmayız, tüfeklerimizi de baş aşağı tutmayız ve alaydaki gibi gideriz."* diye cevap verirler. Velhasıl taraflarından adamlar gönderdiler. Pazartesi günü erken gelirler ve alay dizilir. İbrahim Paşa kallavi¹⁶¹ giyinip ve sorguç takınıp atına biner. Tüfekçiler tüfeklerini yukarı tutup yürürler. Ardında Enderun Ağaları giderler. Ama küffar

¹⁵⁹ Komiser. *"Komsar demek Avusturya lisanında erzak verici demektir."*

¹⁶⁰ 14 Ağustos 1719.

¹⁶¹ Büyük kavuk.

perişan haldedir. Böylece Osmanlı Devleti'nin diplomatik üstünlüğü çasar karşısında korunur. Çasar bir alay ısmarlamış ki öyle bir alay Nemçe dâhil diğer memleketlerde bu zamana kadar müşahede edilmemiştir. Elhasıl İbrahim Paşa, yirmi ikinci Pazartesi günü çasara, padişah tarafından gönderilen nâme-i hümayunu vermeye gider. O gün de ziyade alay olur. Osmanlı elçisine, kral tarafından mahsus hinto¹⁶² gönderilir ve kralın yanına gidilir. Çavuş ağalara tembih olunur ki; “*paşa hazretlerini alkışlamasınlar*” ve onlar da alkışlamazlar. İbrahim Paşa hintodan iner ve maiyetindeki on üç adamla çasarin bulunduğu odaya girer. Çasar, elçiyi ayakta karşılar. İbrahim Paşa söylenecek kelamı söyler. Kral vekili de elçinin sözlerini makul ve münasip görür. Elçi nâme-i hümayunu teslim eder ve beraberinde getirdiği hediyeleri sayar. Hediyeleri kral vekili teslim alır. Avusturyalıların adetlerine göre; kral, elçilerin yanında konuşmazmış. Avusturya hükümetinin bütün cevapları tamam olur. Nâme-i hümayun verilip hediyeler teslim edildikten sonra dışarı çıkılıp hintoya binilir. Yine alay ile elçi sarayına gidilir. Osmanlı elçisi, aradan iki gün geçtikten sonra başvekil olan Prens'e¹⁶³ (Öjen) gider. Elçi onun da mektuplarını ve hediyelerini verir. Prens kralın divanına gelmemiştir, adetleri değilmiş.

Beç'in içinde olan sarayları beyan eder: Bir gün Avusturyalılar top şenliği düzenlerler. Kralın doğduğu gün olduğundan aslında her sene o gün top şenliği ederlermiş. İkinci kez de top şenliği ederler o gün; “*Kara Mustafa Paşa, Nemçe'ye varıp bozguna uğradığı gündür.*” diye.¹⁶⁴ Günlerden bir gün kralın annesi hayatını kaybeder. Üç gün leşini yatırırılar mezara götürmezler. On iki hekim tayin olunur. Karnını yarıp bağırsaklarını çıkarırlar, karnını buhar ile doldurdular. Üç günden sonra gövdesini Beç Kalesi'nin içinde büyük bir manastırın mezarlığına koyarlar. Bağırsaklarını da başka manastırın mezarlığına koyarlar. Nakleden Nemçeliler bu minval üzere nakletmişlerdir. Ancak hilaf olmak gerektir. Kral ziyadesiyle yas ve matem edip, bütün kendisine hizmet eden Nemçelilere karalar giydirir. Meğer bir sene karalara boğulmak adetleri imiş.

---

¹⁶² At arabası.

¹⁶³ “*Prens demek; yani Kralın mühür sahibi veziri demektir.*”

¹⁶⁴ Eylül'ün on ikinci günü idi.

Beç Kalesi dışındaki varoşlardan ve kale kapılarından bilgiler veren sefaretnâmede özellikle şu bölüm dikkatleri çeker: “... *Eski Kapı; ama bu Eski Kapı kapalıdır. Sebebi; Kara Mustafa Paşa o kapıdan içeri girmiş, onun için kapalıdır.*”

Beç Kalesi'nin varoşları beyan olunur: Venedik varoşu, Libolešten (Leopold) varoşu, Macar Varoşu, Maryahilfe varoşu (Mariahilfe Strasse), Suntular (St. Olich) varoşu, Karvatendorfel varoşu, Rosva varoşu, Vizin varoşu ve Vidin varoşu¹⁶⁵ olmak üzere dokuz varoştan oluşur. Hepsi süslü ve mükemmel şekilde hazırlanmış. Evleri çok büyük ve ihtişamlı yapılmıştır. Beç Kalesi'ne bir buçuk saat mesafede bulunan bir küçük kaleyi “*Sultan Süleyman Köşkü*” diye tabir ederler. Yedi kulenin kuleleri gibi yirmi kulesi sayılır. Burası çasarın aslan hanesidir ve üç aslanı bulunur. Kalede bulunan diğer hayvanlar ve meyveler de sefaretnâmede ayrıca sıralanır. Meyve ahvalinden sorulur ise hemen her türlü meyve mevcuttur. Ama zeytin yoktur ancak fidanı bulunur o da zeytin vermez.

Elçi paşa hazretlerinin, çasarın mektubunu almaya gittiği beyan olunur: İbrahim Ağa, 1132 senesinde Cemaziyelâhir'in beşinci Cumartesi günü¹⁶⁶ çasar tarafından gönderilen hinto ile görüşmeye gider. Yine kallavi giyinip çasar sarayına varır. Kralın mektubunu alır ve elçi paşa kralın odasından çıkarken kral dahi başından şapkayı bir miktar çıkarıp hürmet gösterir. Sonra alay ile konağına gelir ama hediye namına bir şey verilmez. Aynı ayın on beşinci Salı günü¹⁶⁷ başvekil olan prene gider. Elçi, hediyelerini prene verdikten sonra onun mektuplarını ve hediyelerini alıp konağına geri döner.

Avusturya'da imparator, imparatoriçe veya başvekil ülkelerine gelen Osmanlı sefirleriyle görüşmek istediklerinde öncelikle sefire haber göndererek görüşme günü belirlenir. Vakti geldiğinde müzakerenin gerçekleşeceği saraya gitmek için elçiyi almaya özel arabalar gelir ve düzenlenmiş alay ile gidilir.

Sefaretnâmenin bundan sonraki bölümünde daha önce Osmanlı ve Avusturya devletleri arasında yaşanan birkaç ilgi uyandıran olaydan ve ardından dönüş yolundan bahsedilir. Sefaret heyeti 1132 senesi Receb-i Şerifin ikinci Perşembe

---

¹⁶⁵ Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnâmeler*, İstanbul 2010, s. 71

¹⁶⁶ 14 Nisan 1720 Pazar günüdür.

¹⁶⁷ 24 Nisan Çarşamba.

günü¹⁶⁸ Beç'ten, İstanbul'a doğru yola koyulur. Osmanlı sefaret heyeti dokuz ay beş gün yalnız Viyana'nın içinde kalır. On beş parça gemi ile Belgrad'a hareket edilirken, sefaretnâmede buraya varıncaya dek uğranılan konak yerleri hakkında malumat verilir. Bu sefaretnâme 24 Cemaziyelevvel 1138'de kaleme alınmıştır.¹⁶⁹

3.3.1. Silâhdar İbrahim Ağa Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Geçmişte yeniçeri ağası olan Vezir-i Mükerrerrem Abdullah Paşa, Rumeli valisi olup bütün Rumeli eyaleti ile Niş'te muhafızdır. İbrahim Ağa İstanbul'dan Niş'e ulaştığında, elçilere verilen öneme binaen Abdullah Paşa da onu karşılamaya gelir. Osmanlı ve Avusturya elçileri mübadele olunacağı yer Raçine ile Parakin arasındadır ve iki tarafa da üçer saattir. Elçi değiştirme geleneğine göre üç sınır taşı belirlenirdi. Bunlardan ikisi devletlerin kendi sınırları içerisinde yer alır ve önce taraflar o taşlara ulaşırdı. Ardından ortadaki sınır taşında buluşulur ve mübadele gerçekleştirilirdi. Diplomasi dilinde sınır taşlarına sonra gitmek diplomatik üstünlüğün bir göstergesiydi. Abdullah Paşa bu dili iyi bildiğinden Avusturya tarafı hareket etmeden önce harekete geçmemiştir. İbrahim Ağa ile Avusturya elçisinin mübadelesinde de sınır taşları belirlendikten sonra Rumeli Valisi Abdullah Paşa ve Avusturya generali kendi sınır taşları yanına giderler. Sınır taşları üç dikili taştan oluşmaktadır. Bu taşların aralarındaki mesafe kırkar adımdır. Sonunda Osmanlı ve Avusturya tarafları ortadaki taşa buluşurlar. El ele verip oturduktan sonra elçileri çağırılan vekiller, elçilerin gelmesiyle sulh ahvalini konuşurlar. Abdullah Paşa, elçi İbrahim Paşa'nın elini eline alıp, Belgrad generaline teslim ederken Osmanlı elçisinin gönderiliş sebebini belirtir: “*Âl-i Osman padişahının büyük elçisidir. Sulh ve salah olmak için irsal olunmuştur.*” Avusturya generali de kendi elçilerinin elini eline alıp: “*Nemçe kayzerinin¹⁷⁰ büyük elçisidir.*” dedikten sonra Abdullah Paşa'ya, Avusturya elçisini teslim eder.

Viyana'ya giderek Avusturya kralı ve başvekili ile görüşen İbrahim Ağa padişahıtan aldığı mektubu ve hediyeleri teslim eder. Osmanlı sefirleri yalnızca mektupları ve hediyeleri teslim etmekle değil, lisanen aldıkları emirleri de iletmekle

---

¹⁶⁸ 10 Mayıs Cuma.

¹⁶⁹ 28 Ocak 1726.

¹⁷⁰ Yani lâ-teşbih Nemçe lisanınca padişah demektir.

görevlendirilmişlerdir. İbrahim Ağa da yanında götürdüğü emanetlerle beraber aldığı emirler doğrultusunda söylemesi gereken her şeyi Avusturya hükümetine iletir. Kral vekilinin, bütün cevapları; “*makul ve münasiptir*” şeklinde olur. Böylelikle Osmanlı hükümetinin bildirdiklerine Avusturya hükümeti tarafından olumlu karşılık verilir. İbrahim Paşa, çasarın, Osmanlı padişahına yazdığı mektubu almaya gittiğinde kral vekili, barıştan taraf olduklarını ve hangi taraftan antlaşmaya aykırı bir hareket çıkarsa o devletin bu hilafı gidermekle mesul olduğunu ifade eder: “*Sulhumuz, sulhtur ve hangi taraftan bozgunculuk olur ise men etmek üzere kendilerinden sorumludurlar.*” İbrahim Ağa da aldığı emir doğrultusunda bunu “*pek makul*” bulur ve kralın mektubunu teslim alır. Kral adına başvekil sulhun daimi olmasını temenni ederken, İbrahim Paşa da aynı şekilde karşılık verir.¹⁷¹

3.4. TAVUKÇUBAŞI DAMADI MUSTAFA EFENDİ’NİN SEFARETİ

Patrona Halil İsyanı, III. Ahmed’in tahttan feragat ederek yerine 2 Ekim 1730’da I. Mahmud’un tahta geçmesiyle sonuçlandı. Sultan I. Mahmud, saltanatının başlarında isyancıların isteklerini yerini getirirken; ilerleyen zamanlarda âsiler ile taraftarlarından; güvenilir adamları aracılığıyla, ordunun ileri gelenlerini safına çekerek kurtulmayı başardı. I. Mahmud, toplumsal faaliyetleri yakından takip ederek bunları düzenlemeye özen gösterdi. Padişah bir yandan otoritesini sağlamlaştırmaya çalışırken, diğer yandan da cülusunu bildirmek üzere Avusturya, Lehistan ve Rusya krallıklarına sefirler gönderdi.¹⁷²

Avusturya’ya elçi tayin edilen Mustafa Efendi, Kastamonu’da doğmuş, çocuk yaşta babasının vefatı üzerine İstanbul’a amcası Elmas Paşa’nın yanına gelerek, onun telhisçisi Abdi Ağa’dan imkân dairesinde çeşitli eğitimler almıştır. Hicri 1122’de¹⁷³ Tavukçubaşı Ali Ağa’nın damadı olan Mustafa Efendi 1131¹⁷⁴ tarihinde onun vefatıyla Tavukçubaşı¹⁷⁵ olarak tayin edilmiştir. İlimle iştilal etmeye devam eden

¹⁷¹ Mehmed Zeki Pakalın, “Viyana’da Osmanlı Sefiri”, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası (EUM)*, C. IV/77, s. 872

¹⁷² Abdülkadir Özcan, “Mahmud I”, *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s. 348-349

¹⁷³ 1710-1711

¹⁷⁴ 1718-1719

¹⁷⁵ Tavukçubaşı Ocağı, Matbah-ı Amire’ye bağlı olarak her ay devlet ricali için satın alınan tavuklar, kazlar vs. hayvanların miktarını, ödenen tutarı, tavukların tüketildiği mahalleleri tespit eden ocaktır. Zeynel Özlü, “Göynük’e (Bolu) Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Tahlili: Avarız Vergisi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 19, Ankara 2006, s. 384, dn. 16

Mustafa Efendi bu sayede ilim adamlarıyla iyi ilişkiler kurmuş ve 1143 senesi Muharrem ayında¹⁷⁶ baş mukataa hocalığı ile hâcegân sınıfına dâhil olmuştur. Devlet görevlerinde emsalsiz, manevi bakımdan kuvvetli ve edebi olarak da bir hayli becerikliydi. Mustafa Efendi'nin üstün niteliklerinden biri de hitabet kabiliyeti idi. Osmanlı Devleti'nin elçi seçme usulüne bakıldığında, hitabet kabiliyeti önemli esaslardan biri sayılıyordu. Bunun yanında cevaplarının tatmin ediciliği malum olduğundan 1143 Cemaziyevvel'inde¹⁷⁷ Padişah I. Mahmud'un tahta çıkışını bildirmek üzere Avusturya'ya altmış iki kişilik bir maiyetle¹⁷⁸ sefir tayin edildi.¹⁷⁹

Mustafa Efendi'nin, Avusturya elçiliği sırasında kaleme aldığı sefaretnâme¹⁸⁰ besmele ile başlar, ardından uzunca elkab kısmı ile devam eder. 1730'da Sultan I. Mahmud tarafından Avusturya imparatoruna mebus olan Mustafa Efendi, sefaretnâmesinde gözlemlerini aktarırken iyice araştırıp, bilgi sahibi olduğu ve gerekli gördüğü konular hakkında malumat verir.¹⁸¹ Daha önce kaleme alınan sefaretnâmelerden farklı olarak *Istilah-ı Nemçe*'de gidiş geliş yollarıyla, görülen yerlerle, yaşanan olaylarla ilgili bilgi neredeyse bulunmamaktadır.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi ile başlayan gelenekle; sefaretnâmelerde, Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, iktisadi, ilmi ve sosyal ihtiyaçlarına yönelik bilgiler yer alırken, Avrupalı devletlerin gelişmiş kurumlarından önemle bahsedilir. Mustafa Efendi'nin sefaretnâmesi de bu geleneğin bir örneğidir. Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi, Avusturya'nın siyasi, askeri ve iktisadi yapılanması ile İspanya Veraset Savaşları hakkında uzunca malumat verirken Osmanlı Devleti ile Avusturya'yı sürekli mukayese ederek Osmanlı'nın üstünlüğünü ortaya koymaya çalışır.

---

¹⁷⁶ 1730 Temmuz/Ağustos.

¹⁷⁷ 1730 Kasım/Aralık.

¹⁷⁸ Joseph V. Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VIII, İstanbul 2010, s. 2216

¹⁷⁹ İsmail Ödemiş, *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefareti ve Sefaretnâmesi (Istilah-ı Nemçe) (1730)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı 2013, s. 5,7

¹⁸⁰ Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi, *Nemçe Sefaretnâmesi (Istilah-ı Nemçe)*, İstanbul, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No. 844; Nşr.: Ödemiş, a.g.t., s. 26-50; Unat'ın *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri* (2008) kitabında Tavukçu Reis Mustafa Efendi Sefaretnâmesi'nin yazmalarının verildiği bölümde Millet Yazma Eser Kütüphanesi 843 numaralı eser Mustafa Hattî Efendi'nin 1748 tarihli Viyana Sefaretnâmesi'dir.

¹⁸¹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 1a-1b; "Etraflıca araştırıp vakıf olduğum bazı hususları lüzumlu olduğu derecede yazmaya cesaret ettim."

Avusturya Devleti'nin siyasi yapılanması ve dini mezhepleri: Roma İmparatorluğu diye tabir olunan Nemçe Devleti, ülke ve sikke sahibi yedi hersek¹⁸², birkaç duka ve cumhurdan ibarettir. Aralarında hatırı sayılır bir ilişki bulunur. Benzetmek gibi olmasın bu herkesler, dukalar ve cumhurlar Kudüs-i Şerif derecesinde olan Roma'nın hizmetine, muhafazasına ve kontrolüne tayin olunan bir cemiyettir. Hersek lafzı Nemçe lisanında; “*Herçok*” ve Latin lügatinde; “*Elektör*” olup manası seçici ve seçilmiş demektir. Yani çasarın nesebi kesilirse, bu seçilmiş yedi kimseden, dört ehl-i harp hersekin birinin çasarlığa seçilmesi demektir. Evvelce tümü papaya tabi Katolik iken şimdi Saksonya ve Burandeburk¹⁸³ Luteran mezhebine; Honover¹⁸⁴ Kalvin olup; ancak üç papaz, bir de Parfeş diye tabir olunan Bayeriye¹⁸⁵ herseki Katolik kalır.¹⁸⁶

Avusturya İmparatorluğu hududuna taarruz vaki olursa, asker vermek üzere tertip olan hersekler ve dukalar sureta Nemçe'ye hazine gibi görünürler. Lakin Avusturya hazinesine hatırı sayılır bir şey vermedikleri gibi imparatorluk hududuna Osmanlı Devleti veya eski bir düşmanları tarafından taarruz düşünülse, bu hersekler ve dukalar, Avusturya'nın hükmünden yüz çevirirler. Veyahut imparatorluk tarafından elde edilen ya da imparatorluğun hazinesine dâhil olan vilayetlerin muhafazası için kendi masrafları ile asker çıkarıp imparatorluğun imdadına gelmezler. Eğer maaş ve masrafları çasarın hazinesinden verilmek üzere asker talep edilir ise vermek yalnız herseklerde değil cümle Hristiyan hükümdarlar arasında eski kaidedir.¹⁸⁷

Nemçe Devleti'nin iki yüz seneye yakın tanzim olunan kanunları üzere; Vikenşpurk¹⁸⁸ denilen mahalde çasarın, cümle herseklerin ve dukaların, Roma'ya tabi olan kale ve cumhurların birer kapı kethüdarları ve vekilleri olup toplanırlar.

---

¹⁸² “*Hersek*” sözlükte “*taşlık yer*” anlamına gelirken buradaki anlamı “*elektör*”dür. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nda, 1356'da “Altın Ferman” ile yedi elektörlük kurumu kabul edildi. Elektör, bir ülke veya bölgenin yöneticisidir. Avusturya Devleti de yedi elektörden oluşmaktaydı. Bunlar: Mainz, Trier ve Köln başpiskoposları, Bohemya kralı, Ren Palatinate kontu, Saksonya dükü ve Brandenburg uçbeyidir.

¹⁸³ Brandenburg.

¹⁸⁴ Hannover.

¹⁸⁵ Bavyera.

¹⁸⁶ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 1b-2b

¹⁸⁷ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 3a

¹⁸⁸ Valkenburg.

“*Diyete*” namında büyük bir divanları olan ve imparatorlukla ilgili hususların görüşüldüğü bu yerde, Nemçe çasarı vekili, hepsini denetler. Ayrıca gerektiğinde çasar vekili ile de davacı olunabilir ama o asla kanunla ilgili hususa muhalefet etmez.¹⁸⁹

Avusturya’nın iktisadi durumu ve Osmanlı ile mukayesesi: Çasara, hazineden aylık otuz iki bin zolta¹⁹⁰ verilirken bu yalnızca zaruri ihtiyaçlarını temine yetmekte ve söylenen meblağın azlığından dolayı da kimseye en ufak bir yardımda ve bağışta bulunamayıp, cömertlikten mahrum kalmaktadır. Osmanlı Devleti padişahı ise bir ayda belki de bir haftada onun senelik aldıklarını muhtaca veya gayri muhtaca esirgemediği verse hazinelerinden hiçbir şey eksilmez.¹⁹¹

Avusturya’nın askeri yapılanması: Nemçe Çasarının imparatorluk dâhilinde tam bir tasarrufla ancak kırk bin asker yetiştirmesi mümkün iken, sonradan Macar, Erdel, Hırvat ve Niderlond vilayetlerini elde etmesiyle altmış bin piyade ve kırk bin süvari daha Avusturya ordusuna dâhil olur. Kaptandan, krala kadar her zabıt kendi bayrağına hususen hükmeder ve bu suretle her birliğin generalinden askerine varıncaya dek bütün giyecekleri ve bayrakları farklıdır. Piyadelerin kullandığı davul ve demirin ahengi ile süvarilerin kullandığı boru ve trampetin ahenginin bir başka bölüğe benzemesi kanunlarına aykırıdır. Bu kıyasla asker, subayını; subay, neferini; neferler de birbirlerini tanırlar. Rastgele biri kaybolursa davul veya borusunun sesinden birliğini bulabilir. İşte general dedikleri, böyle bir birliğin reisidir ve hazine tarafından rütbelere göre on bin zoltadan kırk bin zoltaya kadar kendisine maaş verilir. Kırkar bin zolta verilen generaller, yalnızca seraskerleri olur ve böyle maaşa sahip olan kimse, başvekil ve onun dışında ancak üç dört kişidir.¹⁹²

Istilah-ı Nemçe’de İspanya Veraset Savaşları: Beşinci İspanya kralı II. Karlos İspanya, İtalya ve Felemenk vilayetlerini ele geçirerek kral olur. Fakat erkek çocuğu olmadığından, hastalandığında İspanya tahtının varisi kim olacağı meselesi gündeme gelir. Carlos’un, tahtı Leopold’ün soyundan gelen bir prense vasiyet etmesi beklenirken; o, tahta Fransa kralı XIV. Louis’in torunu V. Felip’i varis gösterir.

¹⁸⁹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 4b

¹⁹⁰ Para bilirimi. Zolta veya zolota; gümüş Leh kuruşu.

¹⁹¹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 6b-7a

¹⁹² *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 7b-9b

Bunun üzerine İspanya tahtının diğer varisleri; Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, Hollanda, Portekiz, İngiltere devletleri ile Brandenburg ve Savavye dukalıkları müttefik olarak Fransa'ya karşı savaş ilan ederler. Sefaretnâmede bu veraset savaşından teferruatıyla bahsedilir.¹⁹³

3.4.1. Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Mustafa Efendi, sefaretnâmesinde açıkça Osmanlı-Avusturya münasebetlerine değinmezken; iki devletin mali durumunu, askeri gücünü ve nüfusunu kıyaslar. Osmanlı Devleti'nin hazinesinin Avusturya hazinesinden yüz kat büyük olduğunu¹⁹⁴ söyleyen elçi, yukarıda da zikredildiği gibi çasara verilen maaş yalnızca onun zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya yeterken, Osmanlı padişahı, çasarin senelik aldıklarını bir ayda belki bir haftada muhtaçlara dağıtsa hazinesinden hiçbir şey eksilmeyecektir.

Osmanlı sefiri Viyana'da iken müşahede ettiklerinden hareketle Osmanlı-Avusturya mukayesesine devam eder:

“Nemçe Devleti'nden ileri gelenler, ihtilale yöneldiler. Gerek Hristiyan hükümdarlar ve gerek kendi reayaları olan Macar ve Hırvat taifelerinin harekete geçmeyi bekledikleri zann-ı galibimdir. Gerçi düşman aşağılık dahi olsa mertçe bilip, dikkat ve ihtiyat üzere akla uygun hareket etmeli ve etraflıca düşünölmelidir. Nemçe taifesinin Osmanlı Devleti'ne göre o kadar da güçlü düşman olmadığı şimdi değil eskiden beri bilinir. Kırk elli seneden beri İspanya'ya gereğini yapamadığı da açıkça ortadadır. Beç'te bazı muteber kimselerle tekrar tekrar Devlet-i Aliyye'nin iktisadi gücü ve büyüklüğü hakkında müzakere olundu. Osmanlı Devleti sınırları içinde İslam dininden hariç, üç milyon Hristiyan ve Yahudi reayası bulunur. Bu gayrimüslimler, Müslümanlara göre denizde damla gibidir. Ancak Osmanlı Devleti'nde Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler herkes rahat ve tam bir emniyet içerisinde. “Acaba cümle Frengistan'da beş on bin Müslüman'ın rahatça gidip gelmesi mümkün müdür” dediğimizde “imkânsız” cevabını verdiler ki bununla ıstıraba batmışlardır. Bundan başka, Osmanlı Devleti'nin kuvvetine bazı itiraz

¹⁹³ Ödemiş, a.g.t., s. 24; *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 11a-25a

¹⁹⁴ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 7a

eyleyenlere böyle söylendi ki: “Nemçe, Venedik, Leh ve Moskov taifeleri, Osmanlı Devleti'nin memleketlerine hücum etti, onlardan başka Basra'da bedevi Araplar taşkınlık çıkardı, Anadolu'da bazı eşkıyalık ve İstanbul'da asilik ve rezalet zuhur eyledi. Bu devlet cümlesine azar azar asker tayin etti ve düşman devletleri galip geldikleri halde Allah'ın emriyle hilaf zuhur eyleyince yine ilk seneden ziyade Osmanlı Devleti'nde mühimmat hazır olundu. Kaide üzere her tarafa gidilerek on altı sene aralıksız bütün dünya ile mücadele edildi. Allah'a hamdolsun cümlesine cevap verildi. İnsaf eyleyin bu hücum bütün Avrupa mülûkuna yönelse dayanmaları mümkün olur mu?” deyince bütün işitenler insaf üzere Devlet- Aliyye'ye muadil bir devlet olmadığını ikrar eylediler.”¹⁹⁵

1736-1739 Osmanlı - Rus ve Avusturya Savaşları

Rusya, 1721'de Baltık Denizi'ne ulaşarak, Kuzey Avrupa hâkimiyetini İsveçlilerden almayı başarmıştı. Geçmişte de güneye inmeyi hedefleyen Ruslar, Osmanlı-İran savaşından faydalanmak istiyordu. Bu sebeple Rusya, Osmanlıların hâkim olduğu bazı bölgelerde saldırıya geçmeye başladı. Rusya'nın asıl önemli hedeflerinden biri de Lehistan'dı. Lehistan'ı nüfuzu altına almak isteyen Rus çarı Deli Petro, Saksonya elektörü II. Ogüst'ün Lehistan kralı olması yönünde büyük gayret gösteriyordu. II. Ogüst'ün, Lehistan tahtına oturması demek, Rusya'nın kontrolü altında bulunan bir Lehistan demektir. Rusya, gayretleriyle Ogüst'ü Lehistan krallığına geçirmeyi başardı. Fakat Osmanlı Devleti, Lehistan söz konusu olduğunda her zamankinden daha dikkatliydi. Çünkü burada imparatorluğun en uzak sınır boyu olan Eflak ve Boğdan'ın emniyetinin sağlanması; ancak Lehistan kralının, Osmanlı'ya dost ya da en azından tarafsız olmasına bağlıydı. Osmanlı Devleti, Rusya'nın Lehistan üstündeki emellerine engel olabilmek için Prut Antlaşması'nda; Rusya'nın, Lehistan'ın iç işlerine karışmayacağına ve burada asker bulundurmayacağına yönelik maddeler hazırlatmıştı. Fakat Rusya bu antlaşmaya çok da bağlı kalmayıp, Lehistan üstündeki emellerini hayata geçirmeye çalışıyordu.¹⁹⁶

1733'te Lehistan kralı II. Ogüst'ün ölmesi üzerine, yerine kimin geçeceğini belirlemek için toplanan Diyet Meclisi'nde gösterilen iki adaydan biri olan Stanislav

¹⁹⁵ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 28a-29b

¹⁹⁶ Sertoğlu, a.g.e., s. 2485-2486

Leçinski'yi, Fransa; diğelerini yani II. Ogüst'ün oğlu III. Ogüst'ü ise Rusya ve Avusturya destekliyordu. Lehli halk ile Diyet Meclisi, Leçinski'den taraftı ki çoğunluğun oyuyla da kral seçilmişti. Fakat Rusya bu seçimi tanımadı ve kendi adayını Lehistan kralı ilan etmeye karar verdi. Buna karşılık Lehistan ordusunun yeni başkumandanı, durumu Osmanlı Devleti'ne haber verdi. Lehli başkumandan; eğer Ruslar, Prut Antlaşması'na aykırı hareket ederek Lehistan'a asker sokarlarsa, Osmanlıların da Kırım hanına gereken emri vererek buna mani olmasını talep ediyordu. Osmanlı Devleti, Rusya'nın adayı III. Ogüst'ün Lehistan kralı olmasını kendi aleyhine gördüğünden Avusturya'yla da görüşüp Lehistan'ın içişlerine müdahale edilmemesini istedi. Fakat Avusturya başvekili Prens Öjen, kendilerinin de Lehistan krallığına III. Ogüst'ü uygun gördüklerini bildirdi. Osmanlı hükümeti bu sebeple barış halini feshetmek istemese de savaş durumuna karşı da tedbir almaya başladı. Rus kuvvetleri bu sırada Lehistan sınırlarına girerek III. Ogüst'ü kral ilan etti.¹⁹⁷

Lehistan krallığı meselesi, Avrupa devletleri arasında ihtilafa neden oldu. Fransa, Leçinski'nin krallığı konusunda geri adım atmazken, Avusturya'ya karşı savaş ilan etti ve böylece Lehistan Veraset Savaşı başladı. Fransızlar, Osmanlı'yı da Prut Antlaşması'nı açıkça hiçe saydığından Rusya ile savaşmaya ikna etmeye çalışıyordu. Savaşmaya istekli olmayan Osmanlılar yalnızca Rusya'yı protesto ile yetindi. 1733-1735 yılları arasındaki savaşta Fransa galip geldiyse de Leçinski'nin krallığında sürekli anlaşmazlık ve huzursuzluk çıkacağından Viyana Antlaşması ile Fransa, III. Ogüst'ün krallığını tanıdı. Rusya ve Avusturya tarafında artık Fransa sorunu ortadan kalkmıştı. Bu durumda daha kazançlı çıkacakları Osmanlı ile meşgul olmayı tercih edeceklerdi.¹⁹⁸

Karadeniz kıyılarına yerleşmek isteyen Rusya, Osmanlı Devleti'nin, İran savaşından çıkmasını fırsat bilerek bu durumdan istifade etme arzusunda idi. Ruslar savaşa bahane ararken, Osmanlılar aksine savaşmak istemediklerinden dolayı daha ihtiyatlı hareket ediyorlardı. Rus çariçesi Anna İvanovna, Osmanlı ile yapacağı bir muharebeyi yalnız başına kazanamama ihtimaline karşı Avusturya imparatoru VI.

---

¹⁹⁷ a.g.e., s. 2486

¹⁹⁸ a.g.e., s. 2486-2487

Karl ile 1733'te mutabakat yapmıştı. Anlaşmaya göre Rusya, Osmanlı'ya karşı saldırıya geçtiğinde Avusturya mutavassıt olma bahanesiyle Osmanlı Devleti'ni oyalayıp savaş tedarikini tamamlamasına mani olacak, ardından da Rusya'nın müttefiki vasfıyla savaşa girecekti. Böylece Osmanlı ordusu hazırlıksız halde yakalanarak ikiye bölünmek zorunda kalacaktı.¹⁹⁹

Rusların, Osmanlı'ya ait bazı bölgelerde hak iddia etmeleri ve tecavüz haberleri, İstanbul'da duyulmaya başlanmıştı. Savaş zemini arayan Rusya'ya karşı, Sadrazam Silâhdar Mehmed Paşa; artık savaş veya barıştan Rusların tercihleri ne yönde olursa, Osmanlı Devleti'nin de onu tercih edeceğini karşı tarafa ilettili. Barış yanlısı tutumuna rağmen, neticede sultanın huzurunda gerçekleştirilen bir toplantıda 2 Mayıs 1736'da Rusya'ya harp ilan edildi.²⁰⁰

Avusturya Devleti, yukarıda da belirtildiği gibi Rusya ile evvelce Osmanlı'ya karşı anlaşma sağlamıştı. Avusturyalıların asıl maksatları; Osmanlılara arabuluculuk sözüyle vakit kaybettirmek ve ordularını sınırda hazırlıksız yakalamaktı. Avusturya başvekili, sadrazama yazdığı mektupla; İstanbul'daki mukim elçileri Talman'ı aracı olarak yetkilendirdiğini bildirdi. Avusturya elçisinin bütün gayesi olabildiğince Osmanlı Devleti'ni sulh yapılacağı zannıyla oyalamak ve savaş hazırlıklarını tehir ettirmektir. Sadrazam henüz tecrübesiz olduğundan barış müzakerelerini Osman Halisa Efendi yürütecekti. Avusturya kapı kethüdası Talman'ın sözlerine fazlasıyla itimat eden Osman Halisa Efendi, Avusturyalıların bu oyunlarının farkına varan Osmanlı kumandanlarının gönderdiği haberleri ise dikkate almayacaktı.²⁰¹

Ruslar, tüm güçleriyle Özi Kalesi'ni 13 Temmuz 1737'de ele geçirmeyi başarmıştı. Sadrazam, nihayet bu olayla Osman Halisa'nın fikriyle hareket ettiği için pişman oldu. Rus askerleri daha sonra Kırım'a girdiler. Hemen arkasından, Osmanlı hükümetini sulha arabuluculuk sözleriyle oyalayan Avusturya'nın saldırı haberi geldi. Avusturya kuvvetleri 22 Temmuz'da Niş'e doğru harekete geçti. Çeşitli bölgelerde tecavüzlere başladıkları öğrenilen Avusturyalılar, on bin askerle de Eflak'a girmişlerdi. Aynı anda yüz elli bin kişilik büyük bir orduyla Bosna'ya

---

¹⁹⁹ a.g.e., s. 2488

²⁰⁰ a.g.e., s. 2488-2489

²⁰¹ a.g.e., s. 2492-2493

ilerledikleri haberi Osmanlı tarafına ulaştı. Eli kolu bağlanan sadrazam ne yapacağını bilemeyecek hale düşmüştü. Sultan I. Mahmud bütün bu olanları üzüntüyle karşılamakla beraber telaşa kapılmadan, ilk olarak devleti bu zor duruma sokan Osman Halisa Efendi'nin idamını, Silâhdar Mehmed Paşa'nın sadrazamlıktan azlını emretti ve yerine Bender Muhafızı Abdullah Paşa'yı tayin etti.²⁰²

Sadrazam Silâhdar Mehmed Paşa'nın azlinden on gün sonra, Talman'ın entrikaları nedeniyle ara verilen barış görüşmeleri 16 Ağustos 1737'de yeniden başladı. Hem Ruslar hem de Avusturyalılar, Osmanlılar tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan şartlarla masaya oturdular. Osmanlı murahhasları bu teklifleri hayretle karşıladı ve tartışmasız reddetti.²⁰³

Osmanlı-Avusturya Savaşı 1739 yılına kadar devam etti. Belgrad'ı muhasara eden Osmanlı ordusuna karşı daha fazla dayanamayacağını anlayan Avusturya ordusu başkumandanı Vallis, 23 Mart 1739'da sadrazamlığa getirilen İvaz Mehmed Paşa'ya bir mektup göndererek; barış için imparatora haber yolladığını ve cevap beklediğini bildirdi. Bu süre içerisinde imparatorun cevabı ulaşana kadar da mütareke yapılmasını istedi. Osmanlı kuşatmasının gücünü zayıflatma amacıyla ateşkes istenmiş olabilir fikriyle, bu ihtimal doğrultusunda Osmanlı muhasarası tüm şiddetiyle devam etti. Ancak barış müzakerelerine başlanabileceği haberi Osmanlı tarafına iletildi. İlk görüşme 23 Ağustos 1739 tarihinde gerçekleşti. Osmanlılar, kati surette Belgrad'dan vazgeçmeyeceklerini, aksi halde barışın gerçekleşmeyeceğini ifade etti. Taraflar aralarındaki diğer ufak pürüzleri de giderdikten sonra 1 Eylül 1739'da savaş hali nihayet buldu. Abdi Paşazade Ali Paşa, 7 Eylül'de Belgrad'ı teslim aldı. 18 Eylül'de Sadrazam İvaz Mehmed Paşa ile General Neipperg arasında, yirmi yedi sene sürecek Belgrad Antlaşması imzalandı. Antlaşma şartları özetle şu

---

²⁰² a.g.e., s. 2494-2496

²⁰³ a.g.e., s. 2496, 2498

Rusya'nın barış şartları teklifleri: 1- Rusya ile Osmanlı arasında var olan muahedeler incelenecek ve yeniden düzenlenecektir. 2- Kırım ve Kuban kesinlikle Rusya'ya bırakılacaktır. 3- Eflak ve Boğdan voyvodalıkları Osmanlı hâkimiyetinden çıkarak Rusya'ya tabi prenslikler olacaktır. 4- Rus gemileri Karadeniz ve Çanakkale boğazlarına serbestçe girip çıkabileceklerdi. 5- İrsal olunan nâmelerde ve antlaşmalarda Rus çarına imparator diye hitap edilecektir.

Avusturya'nın barış şartları teklifleri: 1- Bosna ve Bihke, Avusturya'ya bırakılacaktır. 2- Tuna üzerinde Avusturya'nın hudutları Lom suyuna kadar genişleyecek ve böylece Vidin de bu devletin sınırları içine dâhil olacaktır. 3- Batıda Osmanlı'nın hükmettiği sınır Dömböviç'e kadar geri alınarak Eflak'ın bu bölgesi de Avusturya'ya geçecektir. 4- Osmanlı Devleti vuku bulmasına neden olduğu savaş teminatı karşılığında 12 milyon altın tazminat ödeyecektir.

şekildedir: “Belgrad ve Böğürdelen kaleleri Osmanlı Devletine iade edilecek, kalede bulunan cephaneye ve erzak Avusturyalılara verilecek, Ada-i Kebir ve İrşova kaleleri ile Küçük-Eflak Osmanlı’ya bırakılacak, Banat Avusturya’ya kalacaktı. Tuna ve Sava nehirleri iki devletin sınırını belirleyecek, bu şekilde Sırbistan’ın tamamı Osmanlı Devleti sınırları içine girerken, Temeşvar ise Avusturya topraklarına dâhil olacaktı. Alınan esirler iade edilecekti. Yirmi yedi sene sürecek olan muahedeye göre antlaşma müddetinin yarısına gelindiğinde taraflar eğer isterse müddeti uzatılabileceklerdi.”²⁰⁴

Belgrad Antlaşması’ndan sonra taraflar arasında söz verilen maddelerin tekrar görüşülüp, hükme bağlanması için karşılıklı elçiler gönderilmesine karar verildi. 1740 Ağustos’unda Osmanlı-Avusturya münasebetlerini yeniden kurmak ve anlaşma şartlarını teyit etmek maksadıysa Osmanlı Devleti büyük elçilikle Cânibî Ali Efendi’yi sefir tayin ederken Avusturya hükümeti de aynı vazife ile Graf Anton Korfiz Ulefeld’i büyük elçilikle gönderecektir. Cânibî Ali Efendi, 29 Mart 1740’ta padişahın, Avusturya imparatoruna göndereceği mektubunu teslim almak üzere saraya çağırılır. Sarayda sadrazam ve şeyhülislam ile görüşen Ali Efendi’ye, devletin şanını ve şerefini koruması yönünde hareket etmesi hususunda tembihler verilir. Temmuz ayında Osmanlı ve Avusturya elçileri mübadele edilmek üzere Sava Nehri kıyılarına bir araya gelirler. Osmanlı sefiri, mübadeleden sonra 6 Ağustosta Viyana’ya doğru hareketine devam eder. Sefaret heyeti, Viyana’ya bir saatlik mesafede Avusturya başvekilini beklemek üzere çadır kurar. On beş günlük bekleme süresinin sonunda Avusturya başvekili ve beyzadeleri, Ali Efendi ile görüşmek üzere sefaret heyetinin konak yerine gelirler. Bu bekleme sırasında Avusturya imparatorunun hayatını kaybettiği öğrenilir. İki devlet arasında tekrar bir anlaşmanın sağlanması için Avusturya tahtına yeni hükümdarın çıkması gerekmektedir. Fakat ölen imparator VI. Karl’ın yerine geçecek erkek varisi olmadığından kimin imparatorluk tahtına oturacağı, Avusturya hersekleri arasında bir savaş anlamı taşır. Neticede Osmanlı ile Avusturya arasında yeni bir anlaşmanın onaylanması için ölen imparatorun büyük kızı Maria Theresa’nın imparatoriçe seçilmesine karar verilirken, Cânibî Ali Efendi da Viyana’ya götürülür. Elçi Ali Efendi, vaziyeti Osmanlı

---

²⁰⁴ a.g.e., s. 2514-2515

hükümetine haber verir. Padişah'ın, Maria Theresa'yı Avusturya imparatoriçesi olarak tanıdığını gösteren bir mektup göndermesi üzerine aralarında anlaşmazlık hali bulunan Avusturya hersekleri de sakinleşerek bu duruma razı olurlar. Cânibî Ali Efendi, sefaret görevini başarıyla tamamlamış ve 18 Nisan 1741'de İstanbul'a dönmüştür.²⁰⁵

3.5. MUSTAFA HATTİ EFENDİ'NİN SEFARETİ

Avusturya imparatoru VI. Karl 1740'ta öldüğünde, erkek varisi olmadığından yerine kızı Maria Theresa tahta geçti. Aynı dönemde büyümekte olan Prusya Krallığı tahtında II. Friedrich (Büyük Friedrich) oturuyordu. Büyük Friedrich'in, Avusturya sınırları içinde bulunan Silezya'yı 1740'ta işgal etmesiyle Avrupa'nın büyük güçlerinin katılacağı Avusturya Veraset Savaşları başlayacak²⁰⁶ ve 1748 Aix-la-Chapelle (Eks-la-Şapel) Antlaşması ile sona erecekti. VI. Karl öldüğünde Maria Theresa ile beraber tahtta hak iddia eden başka rakiplerde ortaya çıkmaya başlamıştı.²⁰⁷ Fransızlar, Avusturya'nın güçsüz kalmasını istediklerinden İspanya ile beraber Prusya'yı desteklerken; İngiltere, Hollanda ve Rusya ise imparatoriçe ile ittifak halindeydi. Sekiz sene süren bu veraset savaşından Osmanlı Devleti de etkilenmişti. Akdeniz'de İngiltere ve Fransa donanmaları arasında vuku bulan çatışmalar Avrupa ile Osmanlı arasındaki ticareti sekteye uğratmış ve Osmanlı maliyesine tesiri büyük oranda hissedilmişti. Bu iktisadi buhran üzerine Sultan I. Mahmud, savaşı bitirme maksadıyla muharebe halindeki ülkelere arabulucu olmayı teklif etti. 1745'te savaşa katılan devletlerin başvekillerine birer mektup gönderilerek; padişahın, savaş halinin son bulmasında aracı olabileceği bildirildi. Avusturya, Hollanda, İngiltere, İsveç, Rusya ve Sicilyateyn²⁰⁸ devletlerinin İstanbul'daki kapı kethüdalarına mektuplar verildi. Diğer taraftan Fransa ile Prusya, barışı tesis etmeye çalışan Osmanlı Devleti'ni kendi yanlarında savaşa girmeye

---

²⁰⁵ Tahir Sevinç, *Emni Mehmed Paşa ve Canibi Ali Paşa'nın Rusya Ve Avusturya'ya Sefaret Hazırlık Ve Yolculukları (1739-1741)*, Ankara 2019, s. 27-51; Uğur Kurtaran, "Heinrich Christoph Freiherr von Penkler'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri", *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, C. X, Ahlen 2018, s. 226; Cânibî Ali Efendi'nin sefaretnâmesinden (takririnden) Mustafa Hattî Efendi söz etmektedir. Fakat bu eser günümüzde bulunamamıştır.

²⁰⁶ Roberts, a.g.e., s. 373-374

²⁰⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, Ankara 2011, s. 238-239

²⁰⁸ Napoli Krallığı ve Sicilya Krallığı.

zorluyordu. Fakat 1746'da Avusturya ile Prusya arasında imzalanan anlaşmayla artık Osmanlı'nın gücüne ihtiyaç kalmadı.²⁰⁹

Fransa-Prusya-İspanya ittifakının, Avusturya tahtına menfaatlerini gözeterek, müşterek bir imparator çıkarma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmış ve Maria Theresa'nın kocası Franz Stefan (I. Franz), Kutsal Roma İmparatoru olmuştu.²¹⁰ Franz Stefan, tahta çıkışını tebliğ etmek için Osmanlı Devleti'ne, Heinrich Christoph Freiherr von Penkler'i fevkalade elçi olarak gönderdi. Osmanlı topraklarına gönderilen elçinin iki önemli vazifesi vardı. Bunlardan ilki İmparator I. Franz ile Toskana Arşidükü olarak dostluk ve barış muahedesi imzalamak, ikincisi de daha önce taraflar arasında kabul edilen Belgrad Antlaşması'nı onaylamak ve süresini uzatmaktı. Osmanlı hükümeti böylece Maria Theresa'yı Kutsal Roma İmparatorluğu tahtında yegâne mirasçı olarak kabul edecekti.²¹¹

Avusturya elçisi, kendisine verilen görevleri tamamlamış, buna mukabil Osmanlı hükümeti de eski gelenek üzere²¹² Avusturya'ya bir elçi gönderilmesine karar vermişti. Aslında büyük elçilere verilen nişancılık payesi, ilk kez bir orta elçi olan Mustafa Hattî Efendi'ye teslim edildi. Osmanlı sefiri imparatora ve imparatoriçeye ayrı ayrı yazılmış iki adet nâme-i hümayunu yanına alacaktı ki bu Osmanlı tarihinde bir ilkti. Ayrıca elçi, onaylanmış ahitnâme metni ile Sadrazam Abdullah Paşa'nın imparatora, imparatoriçeye ve başvekil yazdığı mektupları ve hediyeleri beraberinde götürecekti.²¹³

Mustafa Hattî Efendi'nin hayatı hakkında fazla ve kesin bilgi bulunmamakla birlikte²¹⁴ elçiliğe atanmadan evvel mevkufatçı²¹⁵ olarak görev yapmış ve Osmanlı-

---

²⁰⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2531, 2537

²¹⁰ Roberts, a.g.e., s. 374

²¹¹ Ali İbrahim Savaş, *Mustafa Hattî Efendi Viyana Sefaretnâmesi*, Ankara 1999, s. 9-10

²¹² Naşir, sefirin gönderilme sebeplerini belirttiği bölümde "*mutad olmadığı halde*" şeklinde yazarken (Savaş, a.g.e., s. 10); Mustafa Efendi Sefaretnâmesi'nde (Sefaretnâme, v. 2a) "*mutad-ı kadim olduğu üzere*" şeklinde yazmaktadır.

²¹³ Savaş, a.g.e., s. 10

²¹⁴ Hayatı ve bulunmuş olduğu görevlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Savaş, a.g.e., s. 1-2

²¹⁵ Vergi dairesi başkanı.

Rusya hududunu belirleyen komisyonda yer almıştı. Hattı Efendi, Viyana sefaretine yüz kişilik bir maiyetle çıktı.²¹⁶

Mustafa Hattı Efendi, kendi ifadesiyle takririne,²¹⁷ 1739'da Belgrad Kalesi'nin, tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmesinin ardından az müddet geçtikten sonra Roma İmparatoru VI. Karlos'un (Karl) ölümüyle başlar. İmparator Karlos'un erkek çocuğu olmadığından taht kızı Mariye Tereze'ye intikal eder. Osmanlı Devleti ile VI. Karlos arasındaki barış, kızı tarafından da evvelki gibi sağlama alınır. Hattı Efendi, Avusturya Veraset Savaşları'na kısaca değindikten sonra sefaretine sebep olan gelişmeleri sıralar: *“Çasariçe, savaştta galip gelip saltanatı sabit olunca, zevci olan Toşkana Elektoru Françesko'yu imparator ilan etti. İstanbul'da mukim kapı kethüdalarına orta elçilik rütbesi verip, zevci kralın da barışa dâhil olmasını ve eski antlaşmanın da müebbet sulh olmasını padişahıtan istedi. Uzun süren barış halinde eski antlaşmanın tüm karar verilen maddeleri kabul edilip, yeni ahitnâme-i hümayun verildi. Takip eden sulha binaen kadim adet olduğu üzere Devlet-i Aliyye tarafından da bu aciz kul nişancılık rütbesiyle Nemçe Devleti'ne 16 Ocak 1748'de orta elçi tayin edildi.”*²¹⁸

Mustafa Hattı Efendi, götürüleceği mektupları ve hediyeleri teslim aldıktan sonra 22 Ocak'ta Cundi Meydanı'nda bulunan konağından, mükellef alay ile yola çıkar ve hareketinin elli ikinci günü 12 Mart 1748'de Belgrad'a ulaşır. İstanbul'dan ayrılışından, Belgrad'a varışına dek konak yerlerinden ve yol güzergâhından sefaretnâmede söz edilmez. Belgrad'dan itibaren Avusturya heyetinin elçiyi teslim alışındaki protokol ile uğrak yerler ve aralarındaki mesafeler eserde konu edilir.²¹⁹

Pasarofça Anlaşması'nın ardından Osmanlı-Avusturya münasebetlerinde görülen artışla beraber Avusturya, Doğu'dan taşınan veba hastalığının ülkeye bulaşmasını ve yayılmasını engelleyebilmek adına Osmanlı sefaret heyeti, tüccar, yolcu ve mallarına karşı katı karantina tedbirlerine başvurmuştur.²²⁰ Mustafa Hattı

---

²¹⁶ Hammer, a.g.e., s. 2216; Hakan Karagöz (a.g.e., s. 93-97) elçilik heyetini seksen iki kişi olarak vermiştir.

²¹⁷ Mustafa Hattı Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Nşr.: Ali İbrahim Savaş, a.g.e., s. 17-52; neşirde kullanılan sefaretnâme nüshası: Staatsbibliothek zu Berlin, nr. 187, Katalog Pertsch, s. 213

²¹⁸ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 1b-2b

²¹⁹ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 3b-12b

²²⁰ Gülден Sarıyıldız, “Karantina”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 463

Efendi'ye de Tuna Nehri'nden yukarı doğru ilerleyişi sırasında Belgrad şehrinde beliren salgın hastalıktan dolayı sefaret heyetinin kırk gün süreyle karantinada beklemek zorunda olduğu Avusturya tercümanı Bericht von Schwacheim tarafından bildirilir. Fakat Hattı Efendi, sefaret heyetine karantina uygulanmasını, İstanbul'da ve yol güzergâhlarında hastalığa dair en ufak bir belirti olmadığından kabullenmeyerek bu sürece itiraz eder. Böylece elçi ve maiyeti yalnızca muayene edilirler.²²¹

Hattı Efendi, Viyana'ya iki saatlik mesafede bulunan İşveket'te²²² iken çasar ve çasariçe tarafından hususi adamlar gönderilerek başkente davet edilir. 13 Mayıs 1748 Pazartesi günü Osmanlı sefaret heyeti Beç şehrine girer. Mustafa Efendi, gerek yollarda gerekse Beç yakınlarına geldiğinde diğer Osmanlı sefirleri gibi etrafta akın akın kendisini seyretmeye gelen erkeklerin ve kadınların haddi hesabı olmadığını söyler. Beç Kalesi'nin kenarından geçerek kendileri için hazırlanan, kalenin dışında bulunan konağa gidişlerindeki tertibatı aktarır. Birkaç gün istirahatin ardından Nemçe Devleti memleketlerinin yönetim işlerini idare eden şahıs²²³, elçiyi ziyaret eder. Bir süre sonra da baş tercümanları²²⁴ gelip; adet olduğu üzere önce başvekilleri tarafından davet olunacağını, ardından da çasar ve çasariçe ile görüşüleceğini haber verir. Baş tercüman, Mustafa Efendi'den; çasarla buluşmadan önce ona ne söyleyeceklerini ve ne tür bir buluşma olacağını²²⁵ bir kâğıda yazıp kendisine vermesini ister. Zira selefleri olan Osmanlı elçilerinden Silâhdar İbrahim Ağa ile Cânibî Ali Efendi'nin daha evvel resm-i kabul protokollerini yazdıklarını anlatması üzerine Osmanlı elçisi de usûlü bir kâğıda yazarak tercümanları ile gönderir.²²⁶ Ardından başvekil tarafından davet olunan Mustafa Efendi saraya gider. Burada sadrazamın iki adet mektubu, kral ve kraliçenin başvekili aynı kişi olduğundan kendisine teslim edilir.²²⁷ Ahmed Resmi Efendi'nin sefaretî sırasında yine imparatoriçe Maria Theresa ve yine imparator da kocası Franz Stefan olmasına karşılık başvekilleri ayrı kişi olacaktır.

²²¹ Hakan Karagöz, *Mustafa Hattı Efendi'nin Viyana Günleri*, İstanbul 2014, s. 5-6, 32-34

²²² Schwechat.

²²³ Başbakan Graf Franz von Harrach.

²²⁴ Momarz.

²²⁵ Resm-i kabul.

²²⁶ Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul 2007, s. 67

²²⁷ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 13a-16a

Mustafa Hattî Efendi: “Çasariyye memleketlerinden olan Beç’te iki devlet bulunur.” ifadesini kullanır. Burada kastettiği iki devlet; iki idareci makamındaki çasar ve çasariçedir.²²⁸ Elçi, birkaç gün geçtikten sonra elçi 7 Haziran 1748’de çasar tarafından davet edilir. Kralın bulunduğu odaya girince sefaretini beyan ile beraberinde getirdiği emanetleri teslim eder ve konağına geri döner. 11 Haziran günü çasariçe tarafından davet edilen elçi, çasarla görüştüğü odada karşılaşılır ve çasariçeye de emanetlerini teslim eder. Böylece Mustafa Efendi sefaret vazifesini tamamlar ve bunu padişaha yazarak hazinedar ile gönderir.²²⁹

Hattî Efendi, sefaret görevini tamamladıktan sonra yaşadığı olayları sefaretnâmesinde yazmaya devam eder. Osmanlı elçisine, eksiksiz hürmet gösterilmesi kral ve kraliçe tarafından yetkililere emredilir.²³⁰ Davet edildiği yerlere istemese de gitmeye özen gösteren Osmanlı elçisi katıldığı tiyatro gösterisi hakkındaki gözlemlerini aktarır: “Devletlerinde opera ve komedi dedikleri birer oyunları ve şatafatlı dört beş katlı oyun oynanan yerleri olup, Cuma günleri dışında her gün ikindiden sonra erkekleri, kadınları ve ekseri çasar ile çasariçeleri gelirler. Kendilerine mahsus elbiselerle kâh raks ederler, kâh kendi paylarına düşen acayıplikleri gösterirler ve kâh İskendernâme ve sair aşk ve muhabbete dair hikâyeleri, kavga çıkararak veya sükûnetle oynarlar. Çasar ve çasariçeden gelen haberle, birkaç oda tahsis ederek bizi de davet eylemişler. Tarafımızdan o kadar da rağbet olunmadığından, kırgınlıklarını ifade ettiklerinde, ısrarlarına binaen davetlerine icabet olundu. İcra ettikleri sanatlarını seyrederken akşam vakti girdiğinde namazı eda etmek için bir mahal talep ettik, kralın karargâhı olan yerin karşısında bizi bir odaya götürdüler ve akşam namazını kıldık.” Kendisine ikram edilen çeşitli tatlıları ve içecekleri sayarken Hattî Efendi; “tondurma tabir eyledikleri” diyerek dondurmaya özellikle belirtir ki bu ilk kez gördüğünün işaretiydi.²³¹

²²⁸ Viyana Sefaretnâmesi, v. 16a; Savaş, Sefaretnâme, s. 31, dn. 159

²²⁹ Viyana Sefaretnâmesi, v. 16a-20b

²³⁰ Viyana Sefaretnâmesi, v. 21b; “Gerek çasar gerekse çasariçe tarafından, Osmanlı’ya muhabbetlerinden dolayı, ileri gelen devlet adamlarına; “elçi efendi bizim kıymetli misafirimizdir ve Devlet-i Aliyye’nin elçisidir, riayet ve ikramda kusur olmasın.” diye tembih edildi.”

²³¹ Viyana Sefaretnâmesi, v. 21b-23a

Mustafa Hattî Efendi, devlet işlerindeki becerisinin yanında iyi de bir şairdi. Mahlasından elçinin şair olduğunu anladığını ifade eden imparator, kendileri için de bir şiir yazmasını Hattî Efendi'den ister. Osmanlı elçisi, imparatorun bu ricası üzerine bir dördlük kaleme alır. Yazılan şiir Avusturyalılar tarafından çok beğenilir ve meclislerine asılır.²³²

Hattî Efendi, Avusturyalıların astronomi alanındaki başarısına şahitlik eder. Güneş tutulmasının gerçekleşeceği 26 Temmuz 1748 günü münecimbaşları tarafından durum önce imparatora haber verilir. İmparator da Hattî Efendi'ye tercümanla haber göndererek davette bulunur. Avusturya'da güneş tutulmasını seyreden Osmanlı sefiri, rasathaneye birkaç gün sonra tekrar davet edilerek burada bulunan hayret edilecek sanat eserlerini ve gariplikleri hayranlıkla seyrederek ve gördüklerini ayrıntısıyla sefaretnâmesine kaydeder.²³³

İmparatorun yazlık sarayı olan Şeynbrunn'u²³⁴ gezen Osmanlı sefiri, burada imparatoriçenin çocuklarıyla tanışmasını ve o esnada İmparatoriçe Maria Theresa ile gerçekleştirdiği dostane sohbeti aktarır. Beç'e varışının yüz elli beşinci günü 17 Eylül 1748'de çarşiçenin nâme-i hümayununu teslim almak için davet edilir. Mustafa Efendi, saraya gittiği vakit imparatoriçeyle konuşmasında; misafirlik günleri boyunca gerek çarşiçenin, gerekse çarşının tavır ve muamelelerinde sürekli dostluk gördüğünü, kendisini razı etmeye çalıştıklarını ve misafirperverliklerinden memnun ve hoşnut olduğunu dile getirir. 3 Ekim'de çarşının mektubunu alan Mustafa Efendi, 11 Ekim'de de başvekilin mektubunu almak için davet edilir. Verilen hediyeleri ve başvekilin mektubunu da teslim aldıktan sonra artık vazifesini tamamladığından geri dönüş için Avusturya hükümetinden müsaade ister. On üç gün daha ikamet edip 24

---

²³² *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 23a-23b; “*Ser-kâtipleri, imparatorun getirdiği istekle: “Elçi efendinin şair olduğu mahlasından malumdur ki işittiğim de olmuştur. Şiirlerinden bir şeyler isterim.” dediklerini haber verdi. Ertesi gün çivit renginde (mavi) ince büyük bir İstanbul kâğıdının yarısına şiir basıldı ve gösterişli altından padişah tuğrası çekildi.*

**Şehinşah-i cihan Sultan Mahmud'un budur işte,
Bütün dünyayı teshir eyleyen tuğra-yı fermanı.**

**Temaşa et nişan-ı hükmünü seyretmek istersen,
Medar-ı zabt-ı ins ü can olan mühr-i Süleyman'ı.**

Yazıldı ve gönderildi, gayet güzel buldular. Tuğra-yı hümayuna itibar ederek meclislerine astırdıklarını gelip haber verdiler.”

²³³ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 24a-26a

²³⁴ Schönbrunn Sarayı.

Ekim 1748’de yüz altmış dokuz günün ardından Viyana’dan, İstanbul’a geri dönmek üzere yola çıkar.²³⁵

Dönüş yolunda yine uğradığı ve konakladığı yerler ile aralarındaki mesafeyi bildiren Mustafa Hatti Efendi 17 Ocak gecesi “*Âsitane-i Saadete*”²³⁶ ulaşır. Üç gün sonra getirdiği mektupları, vezir sarayında Abdullah Paşa’ya teslim eder ve hizmetini tamamlar.²³⁷ Sefaretnâmesinin sonuna çasara ve çasariçeye gönderilen hediyeleri ayrıca ekler.²³⁸

3.5.1. Mustafa Hatti Efendi Viyana Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Osmanlı Devleti’nin, Viyana’ya sefir tayini, bu defa Avusturya ile Fransa devletlerinin muharebe zamanına rastlamıştı. Bu Avusturyalıların karşılaşmayı beklemedikleri bir durumdu. Fransa’nın, Osmanlı’yı yanında savaşa çekmeye çalıştığı dönemde, Avusturyalılar, Osmanlıların savaşa dâhil olmasa bile tarafsızlığını koruyacağını düşünüyordu. Fakat Osmanlı Devleti’nin sefir tayini Avusturyalılar için bir dostluk işaretiydi. Bu sefir tayini onları hoşnut ve minnettar bıraktı.

Avusturyalıların geleneğine göre ilk ziyareti gerçekleştirmesi gerekenler gelen misafirlerdi. Bölgenin ileri gelenlerini, öncelikle misafirler ziyarete gider ardından bölge ricali, gelen misafirleri ziyaret ederdi. Avusturyalıların bu anlayışı, ülkelerine gelen yabancı devlet adamlarını, ayaklarına getirmek istedikleri için başvurdukları hilelerdendi.²³⁹ Fakat bu Türk âdetlerine aykırı bir anlatıydı. Mustafa Hatti Efendi, Ösek Generali ile aralarında geçen münakaşayı tafsilatıyla sefaretnâmesinde anlatırken, Ösek generalinin, ilk ziyareti Osmanlı elçisinin yapması gerektiği konusundaki ısrarına karşılık, dik duruşuyla Hatti Efendi, Osmanlı Devleti’nin diplomatik üstünlüğünü korumada başarılı olur:

“General Koca Kovudan tarafından kethüdası gelip, karşılanmamıza memur olduğunu beyan etti ve ertesi gün tekrar gelip dönmek için müsaade istedi. Ösek

²³⁵ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 26a-32a

²³⁶ Başkent, İstanbul.

²³⁷ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 32a-40a

²³⁸ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 41b-42a

²³⁹ Savaş, *Diplomasi*, s. 50

Kalesi'ne üç buçuk saat mesafesi olan Dalya²⁴⁰ menziline doğru yola çıkmıştı. Karyenin, Tuna Nehri kenarında o gün çadırlar kuruldu. Maiyetimizde olan serkâtibine generalden mektup gelip: "İnşaallahu teâlâ yarın elçi efendi, Ösek'e gelip dinlendikten sonra ertesi gün devletimiz tarafından memur olduğum vech üzere kendileri ikram merasimine itibar etmek için kalede olan sarayımıza teşrif etsinler. Sonra biz de kendilerine geliriz ve bu şekilde taraflardan karşılıklı dostluk göstermelerini niyaz ederiz." diye yazdığını tebliğ etti. "İnşaallahu teâlâ Ösek'e nüzulümüzde münasip olan ne ise ona göre hareket olunur." diye cevap verilerek istekleri hükümsüz bırakılmıştı. 9 Nisan'da Ösek Kalesi'nin varoşunda hazırladıkları menzile inilip ertesi gün: "Generalimiz tarafınıza ikram etmek için memurdurlar, davetine başta siz teşrif buyurunuz; hatta bu general evvelki büyük elçiniz Cânibî Ali Paşa'ya dönüşte Zemun'da mübadeleye memur olup, önce Ali Paşa, generale; sonra general, Ali Paşa'ya gitmişlerdir." dedi. "Evvelce Ali Paşa, Ösek'e geldiğinde, Ösek'te bulunan general, Ali Paşa'nın karşılmasına geldi, Devlet-i Aliyye-yi Osmaniyye kaidesi üzere de paşa tarafından hürmet edildi. Geri döndükten sonra Ali Paşa'yı davet ettiği, Ali Paşa'nın takririnde yazılıdır. Bizi general karşılamış olsa biz dahi davetine icabet ederdik, yoksa önce bizim onların davetine icabet etmemiz mümkün değildir bizi affetsinler." diye yumuşak söz ile defetmeye özendik. Zorlama derecesinde kararlılıkla: "Elbette ben devletim tarafından elçi efendiyi şereflendirmek ve ihtiyaçlarını yerine getirmek için memur olmuşumdur." diye serkâtibini ve kapıcılar kethüdasını gönderip teklifini kabul ettirmekle bunalttıkça: "Görüşmeden maksat dostluk ve ikram ise her yönüyle General tarafından hürmet görmüşüzdür; ancak başta ben ona gitmek haddinde değil iken bize niçin böyle haksızlık ve eziyet ederler? Bu hırslarından feragat etsinler." diye cevap verilip, adamları iade olununca; gene ısrarlı buyrukla sonradan gelen adamlarına: "Ben padişah hazretleri tarafından Roma imparatoru ve imparatoriçesi taraflarına memur elçiyim. Yolculuk esnasında olan generaller ile konuşmak gerekir. Bende böyle bir şey yoktur. Beyhude ısrardan vazgeçsinler, dostluğa layık olan muamele bu değildir." diye kati cevap verilip adamları iade olunduktan sonra tekrar adamları gelip: " Kendileri bize gelmediklerinde, devletim tarafından azarlanır ve kınanırım;

---

²⁴⁰ Dalj.

bilhassa büyük elçi Ali Paşa, Beç'ten dönerken ben ona görevli tayin olmuşum. Başta onlar bize geldi, sonra ben onlara gittim. Niçin bu kaideye riayet etmezler?" diye yine inadını göstermek için ısrarlı şekilde: "Mesele böyle olmadığı halde Beç'e bildirilip haberi gelmeye ihtiyaç vardır." diye bizi tutuklayacağını ima etmiş. Cevabında: "General, Ali Paşa'ya yetkili tayin olduğunda aralarındaki görüşme emri, lazım gelen halden olduğundan her şeyi konuşmuşlar. General ne benim murahhasımdır ne de kendisi ile görüşmemi gerektiren bir hal vardır. Ben misafirlik tarikiyle, kastedilen hükümetinin bölgesine gönderilen elçiyim. El-kadimü yüzârü²⁴¹ kaidesinde gelir benimle konuşursanız, sonra ben de gelirim. Kaldı ki; "Ali Paşa hazretleri önce bize geldi görüştü." dediğiniz sizin fikrinizdir, bizim indimizde ispatlanmış değildir. Ortaya çıkan, bu manasız sözden, maksadınızın taciz olduğu malum oldu. Siz bu hususu Beç'e yazasınız, ben de Devlet-i Aliyye'ye ifade edip Belgrad'a dönerim. Elçiye böyle muamele reva ve caiz değildir. Bu nevi teklifler general tarafından değil, Beç'te çasar tarafından dahi âdete ters teklifler zuhur eder ise padişahımızın mübarek başı için kabul etme ihtimalim yoktur." diye kesin cevap verildi."²⁴²

Osmanlı sefirinin, iki ülke arasındaki dostluğu güçlendirmek ve bunun sürekliliğini sağlamak dışında başka bir yükümlülüğü bulunmuyordu. Sefir, bu görevini kısa zamanda gerçekleştirmeyi başaracaktır. Viyana'da iken başta Avusturya saray harp şuarası müsteşarı Weber ile görüşen Hattî Efendi'ye önce başvekil ile görüşeceği, ardından çasarın huzuruna çıkacağı bilgisi verilir. Fakat Osmanlı sefiri, bunun tam tersini; evvela çasarın daha sonra başvekilin huzuruna çıkmayı ister. Zira kendisinden önceki Osmanlı sefiri Cânîbî Ali Paşa'nın sefaretî sırasında ilk önce kiminle görüşeceği sefirin kendi tercihiyle bırakılmıştır. Mustafa Hattî Efendi, bir orta elçi olabilirdi ama kendisine göre bir orta elçinin sahip olduğu rütbelere çok daha fazlasına sahipti. Bu yüzden Ali Paşa'ya gösterilen saygının aynıyle kendisine de gösterilmesini temenni ediyor ve istiyordu. Avusturya hükümeti de onun bulunduğu makamın farkındadır. Lakin saray harp şuarası

---

²⁴¹ Gelen ziyaret edilir.

²⁴² *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 6a-8b

müsteşarı Weber, sefire durumunun haiz olduğu rütbeyle değerlendirileceğini ve bu kaidelerinin değiştirilmeyeceğini belirtir.²⁴³

Mustafa Efendi'nin, Beç'e ulaşmasının ardından birkaç gün geçmişti. Avusturya başvekili, Osmanlı elçisinin konağına hem hoş geldiniz demek için hem de makamlarını tebrik etmek için uğrar. Osmanlı Devleti tarafından ilk kez hem çasara hem de çasariçeye iltifat ve dostluk dolu name-i hümayun ile iki kat hediye gönderilmesi Avusturyalıları memnun eder. Fakat Avusturyalılar için asıl önem taşıyan bu name-i hümayunların ve hediyelerin iki kat olması değil; Fransa ile savaşları vaktinde hiç beklemedikleri bir anda gelmesiydi. Avusturya başvekili bu mükemmel zamanlama için teşekkürlerini iletir: *"Bu zamana gelinceye kadar Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'den, böyle padişah muhabbetini ve iltifatını ihtiva eden, iki kat nâme-i hümayun ve iki kat hediye ile Devleti Çasariyye'ye elçi gelmemiştir. Gayet yerinde, cömertçe ve tam vaktinde dostluk ile yardım olduğunu devletimiz bilip memnun ve minnettar olmuşlardır. Bu dostluk ve muhabbet asla unutulmayacaktır."*²⁴⁴ Hattı Efendi, sadrazamın mektubunu başvekil ile teslim etmek için gittiğinde; başvekilleri, buna benzer bir konuşmayı orada da tekrar eder.²⁴⁵

Mustafa Hattı Efendi, imparatorla görüşmeden önce Avusturya tercümanı Schwacheim, kendisine huzura kabul merasiminde yapması gerekenleri anlatır. Buna göre elçi, imparatorun bulunduğu odaya girdiğinde, odanın ortasında imparatorun önünde üç defa saygıyla eğilmeli ve bu selamlamadan sonra imparatorun kürkünü öpmeliydi. Bu merasim geleneği bir Müslümanın uygulayabileceği türden değildi. Elçinin, anlatılan maddeleri imparatorun huzurunda yapacağına dair bir de anlaşma imzalaması gerekmektedir. Mustafa Efendi'ye bu istenen şartları düşünmesi için biraz verilir. Osmanlı elçisi başlangıçta kürk öpme haricinde diğer kurallara riayet edeceğini söylese de daha sonra ikna edilecek tüm protokol kurallarını yerine getireceğine söz verir.²⁴⁶

---

²⁴³ Karagöz, a.g.e., s. 38-39

²⁴⁴ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 13a-14b

²⁴⁵ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 16a; *"Devlet-i Aliyye'nin, bu defa Devlet-i Çasariyye'ye olan yakınlığı ve muhabbetleri eskisi gibi olmayıp, âl-i Osman padişahı hazretlerinin tarafından zuhur eden bu dostluğu unutmak mümkün değildir."*

²⁴⁶ Karagöz, a.g.e., s. 41-49

İmparator tarafından davet edilen Mustafa Hattî Efendi, görüşme sırasında öncelikle sefaretini beyan eder.²⁴⁷ Nâme-i hümayunun ve hediyelerin teslimi sırasında imparatorun memnuniyeti apaçık ortadadır. Çasar, Hristiyan hükümdarlar arasında kendisine gereken itibarın gösterildiğini bildirir ve bizzat padişahın mektubunun teslim olmasını hürmet ile işaret eder.²⁴⁸ Osmanlı elçisi bu görüşme sırasında verdiği söz üzere imparatorun kürkünü ve iki elini öper.²⁴⁹

Resmikabullerde hediyelerin ve mektupların takdim edilmesinde belli kaidelere uyma mecburiyeti bulunan Osmanlı sefirleri, sultanın mektubunu vazifeli olarak gönderildikleri ülkenin kralına bizzat kendi elleriyle teslim ederek diplomatik bir farklılık meydana getirirken; Avrupalı elçiler krallarının mektuplarını sultana bizzat sunamazlardı.²⁵⁰

Mustafa Efendi, çasariçe ile görüşmesi sırasında sefaretini ilan edip, nâme-i hümayunu teslim için izin ister. Çasariçe, elçiyle konuşmasında; Osmanlı Devleti tarafından zevci Toskana arşidükü I. Franz'ın, Kutsal Roma İmparatoru olarak ve kendisinin de imparatorluğun yegâne varisi olarak tanınmasından duyduğu memnuniyeti dile getirir. Maria Theresa, babası VI. Karl döneminde Osmanlı ile Avusturya arasında imzalanan Belgrad Antlaşması'nı kuvvetlendirmeyi ve bu antlaşmanın müddetini daima geçerli hale getirmeyi istediğini, İstanbul'da bulunan kapı kethüdaları aracılığı ile padişaha iletmişti. I. Mahmud, imparatoriçenin bu talebini kabul ettiğini, gönderdiği name-i hümayunlarında beyan eder. Maria Theresa, Mustafa Hattî Efendi'ye; teklifini kabul eden ve name-i hümayunlar ile hediyeler gönderen padişaha karşı borçlandığını açıkça belirtir.²⁵¹

---

²⁴⁷ “Sultan Mahmud Han Hazretleri'nin yüce mertebelerinde, siz ki hala Roma imparatoru, ulu dostları ve çasarluk makamının sahibisiniz. Bu defa düşünülen; dostluğu pekiştirmek ve muhabbet esaslarını kesin ve açık bir hale getirmektir. Bunun için yeniden vuku bulan barışın akabinde, tarafınıza nâme-i hümayun ve türlü hediyeler ile gönderilen orta elçileri kullarıyız.”

²⁴⁸ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 17a-17b

²⁴⁹ Karagöz, a.g.e., s. 51

²⁵⁰ a.g.e., s. 8

²⁵¹ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 19a-20a; “Siz ki âl-i Osman padişahı hazretleri tarafından, hala Roma imparatoru olan sevgili kocama cülusunun tebriki için gönderilen orta elçisiniz. Onlara getirdiğiniz nâme-i hümayundan memnun ve mutlu olduğumdan başka, bu vesile ile padişah hazretleri bizi de anarak sevindirdi. Bana da getirdiğin nâme-i hümayun ve hediyelerle haddinden fazla minnettar oldum. Bundan önce pederim vefat edip, imparatorluk işlerini idare etmek bana intikal edince; hizmetime, padişah hazretleri ile pederim arasında vuku bulan barış ve huzuru kuvvetlendirmekle başlayıp, o zaman İstanbul'da bulunan büyük elçimiz eliyle bu maksat gerçekleşince memnun

Osmanlı sefiri, Şeynburun Sarayı'nda bir vali²⁵² aracılığıyla önce kraliçenin on yaşındaki büyük oğlu Yâsef²⁵³ ve üç kızıyla, sonra da Petro²⁵⁴ ve Karlos²⁵⁵ adındaki iki oğlu ve bir küçük kızıyla tanışır. Kraliçenin, elçiden talebi padişahın huzuruna çıktığında çocuklarından birer birer bahsetmesidir. Kraliçe, çocuklarına sürekli; büyüdüklerinde Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurmalarını ve Osmanlı'nın dostluğunu kazanmalarını tavsiye ettiğini Mustafa Efendi'ye iletir. Vakti geldiğinde iki devleti uzlaştırmak ve dostluğu sağlamlaştırmak kraliçeye göre artık Mustafa Hattî Efendi'nin vazifesidir. Çünkü imparatoriçe, Mustafa Efendi'yi bundan böyle kendisine bir dost olarak görür.²⁵⁶

Mustafa Efendi, Viyana'da bulunduğu süre içerisinde gerek çasardan, gerekse çasariçeden daima dostça tavırlar ve kendisini razı etmeye çalıştıklarını görür. Avusturyalılar, Fransa ile muharebeleri zamanında, Osmanlı Devleti tarafından umduklarının tersini müşahede etmişlerdi ki; bu durumu Mustafa Hattî Efendi şöyle ifade eder: "*Osmanlı'nın lütuf ve cömertliğinden, bu defa kayrılmaları uygun bulunmuştu.*" Krala ve kraliçeye, ayrı ayrı nâme-i hümayunlar ve hediyeler ihсан edilmesiyle mutluluklarını sürekli dile getirirler. Buna karşılık başvekilleri Osmanlı elçisi ile konuşma vakitlerinde ima ederek ya da açıkça ifade ederek, defalarca padişahın ömrü ve devleti için dua eder.²⁵⁷

Çasariçenin mektubunu almak için buluşmaya giden Mustafa Hattî Efendi, daha önce Belgrad Antlaşması'na müteakip Cânîbî Ali Paşa'ya karşılık, Osmanlı Devleti'ne büyük elçilik ile gönderilen Kontî Ulefeld²⁵⁸ ile de bu esnada sohbet eder. Ulefeld, Mustafa Hattî Efendi'nin sefaretinden memnuniyet duyar. Bu konuşmada Osmanlı elçisinden istenilen; Sultan I. Mahmud'un huzurunda Avusturyalıların barışı ve dostluğu arzu ettiklerini padişaha bildirmesidir. Son olarak Avusturya tarafından,

---

olmuştum. Bu defa da talebimizle, devamlı surette anlaşmayı layık gören padişahın izinleriyle bir kat daha kendilerine borçlu oldum. Getirdiğin nâme-i hümayun ve hediyeler, mükemmel mertebede makbulüm ve arzu ettiklerimdir, teslim olsun."

²⁵² Osmanlıca metinde "guruş" olarak okunmuştur: Savaş, *Sefaretnâme*, s. 39: Almanca karşılığı "graf" "kont" manasına gelmekte, İngilizcede ise "governor" "vali" anlamındadır.

²⁵³ II. Josef.

²⁵⁴ Peter Leopold.

²⁵⁵ Karl Josef.

²⁵⁶ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 26a-28a

²⁵⁷ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 28a-28b

²⁵⁸ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 19b: Graf Anton Korfiz Ulefeld.

antlaşma şartlarına aykırı bir hareketin ortaya çıkmayacağını ve bu yönde gayret ettiklerini; Osmanlı padişahının da aynı şekilde barış haline hürmet göstereceğini umduklarını Mustafa Hattî Efendi'ye iletirler.²⁵⁹

Mustafa Hattî Efendi'nin sefaretine neden olan; Avusturya hükümetinin, yeni ve müebbet bir antlaşma talebi, Osmanlı padişahı I. Mahmud tarafından kabul edilir. Avusturya imparatoru I. Franz ve imparatoriçesi Maria Theresa tahtta kaldıkları süre boyunca bu antlaşma şartlarına uymaya Osmanlı ve Avusturya tarafları özen gösterir. 1780'de Maria Theresa'nın varisi II. Joseph, Rusya'nın müttefiki rolüyle Osmanlı-Rus savaşına dâhil olana kadar Osmanlı ile Avusturya arasında savaş hali ortaya çıkmaz.

3.5.2. Ahitnâme-i Hümayun, Nâme-i Hümayunlar ve Sadrazamın Mektupları²⁶⁰

1739'da Belgrad Antlaşması'nın yirmi üçüncü maddesi gereğince antlaşma müddeti yirmi yedi sene olarak belirlenmişti. I. Franz, Kutsal Roma imparatoru olarak tahta çıktıktan sonra Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan Belgrad Antlaşması'nın daimi surette yürürlükte kalmasını Osmanlı tarafına teklif etti. Bu teklif İstanbul'da bulunan Avusturya kapı kethüdası Enriko Hiristofur de Penkler'e orta elçilik verilerek Osmanlı hükümetine iletildi. Osmanlı hükümeti ile Avusturya adına masaya oturan Penkler süresiz bir antlaşma için müzakere ederek; Belgrad'da kabul edilen antlaşma maddelerinin tamamını tekrar onayladı. Sultan I. Mahmud, I. Franz'ın teklifini kabul ettiğini beyan eden ahitnâme-i hümayun²⁶¹ ile iki adet nâme-i hümayunu²⁶²; biri imparatora biri imparatoriçeye olmak üzere Mustafa Hattî Efendi aracılığı ile Avusturya'ya gönderdi. Gönderilen bu belgelerde; Avusturya tarafından antlaşmaya muhalif bir hareket olmadığı sürece Osmanlı tarafından da hiçbir kimsenin antlaşmaya aykırı hareket edemeyeceğinin sözü Avusturya kralı ve kraliçesine bildirildi. Ayrıca iki devlet arasındaki dostluğun daimi kalması ve kuvvetli olması temennilerinde bulunuldu.

²⁵⁹ *Viyana Sefaretnâmesi*, v. 29b-30a

²⁶⁰ Nşr.: Savaş, a.g.e., s. 53-63

²⁶¹ BOA, *Nâme-i Hümayun Defteri*, No. 8, s. 244-247

²⁶² BOA, *Nâme-i Hümayun Defteri*, No. 8, s. 266-269

Osmanlı devlet ricalinin, Avusturya hükümetine gönderdiği mektuplarda ekseriyetle tercih ettiği üslup; “sizin tarafınızdan antlaşmaya aykırı bir hareket olmadıkça bizim tarafımızdan da antlaşmaya aykırı bir hareket vuku bulmaz” şeklinde olmuştur.²⁶³

Sadrazam Abdullah Paşa, Avusturya kralı I. Franz’a, kraliçesi Maria Theresa’ya ve başvekili Franz Harrach’a gönderdiği mektuplarda²⁶⁴, Avusturya hükümetinin barışı yenileme talebine karşılık; Osmanlı Devleti’nin yeniden barış tesis etme esnasında, antlaşma kaidelerinin doğrulanması ve selameti için özellikle elçi gönderilmesinin eski saltanat usûlü olduğunu belirterek elçinin vazifesini açıklar. Bu elçilik vazifesinin de Osmanlı Devletinde yüksek mertebe sayılan orta elçilik rütbesi ile el-hac Mustafa Hattî Efendi’ye verildiğini bildirir. Ayrıca I. Mahmud’un mektuplarında olduğu gibi sadrazam da Avusturya tarafından antlaşma şartlarına uymaya gayret gösterildiği sürece, Osmanlı tarafından da aynı gayretin sarf edileceğinin güvencesi verilir.

3.6. AHMED RESMÎ EFENDİ’NİN SEFARETİ

Sultan I. Mahmud’un 13 Aralık 1754’te vefat etmesiyle, yerine kardeşi III. Osman tahta çıktı.²⁶⁵ Yeni hükümdarın cülusunu haber vermekle vazifelenendirilen Halil Efendi, elli kişilik bir maiyetle²⁶⁶ Avusturya’ya elçi tayin edildi.²⁶⁷ III. Osman’ın kısa süren saltanatının ardından 30 Ekim 1757’de III. Mustafa padişah oldu. Yeni padişahın tahta geçtiği diğer devletlere elçiler aracılığı ile resmen bildirilirken, Avusturya’ya da bu görev için küçük evkaf muhasebecisi Ahmed Resmi Efendi sefaretle gönderildi.²⁶⁸

Ahmed Resmi Efendi 1694 veya 1695’te Girit’in Resmo kasabasında doğmuş, 1734 ya da 1735’te İstanbul’a gelerek eğitim hayatını burada sürdürmüştür. Tefsir, fıkıh, sarf u nahiv²⁶⁹, mantık, mânâ ve beyan ilimleri ile şiir ve inşâ eğitimi almıştır. Kitâbeti akıcı olduğu gibi mükemmeldi ve ince bir münşî idi. Atasözlerini,

---

²⁶³ David, a.g.m., s. 332

²⁶⁴ Savaş, a.g.e., s. 64-72

²⁶⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., 336-337

²⁶⁶ Hammer, a.g.e., s. 2254

²⁶⁷ Karaca, a.g.m., s. 13; Halil Efendi’nin sefaretine dair bilgi bulunmamaktadır.

²⁶⁸ Sertoğlu, a.g.e., s. 2552-2553

²⁶⁹ Dil bilgisi.

vecizeleri, Arap şairlerinin eserlerini ve Arap tarihlerinin büyük bir kısmını ezbere bilirdi. Kâtipliği ile de çok beğeni almıştı.²⁷⁰ Ahmed Resmi Efendi, Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi'nin yanında yetişmiş ve daha sonra onun kızıyla evlenerek damadı olmuştur. Hayatı boyunca çeşitli görevlerle devlet hizmetinde bulunmuştur. 1757-1758 yılları arasında Avusturya'da sefaret vazifesini tamamladıktan sonra 1763'te Prusya'ya elçi olarak gönderilmiştir. 1764'te İstanbul'a dönmüş ve devlet işlerinde önemli görevler almaya devam etmiştir. İki kez sadaret kethüdalığına getirilmiş ve nişancılık rütbesiyle başmurahhas olarak Küçük Kaynarca Antlaşması müzakerelerine katılmıştır. 1783'te vefat eden Ahmed Efendi, iki sefaretnâme ve bunların dışında farklı konularda eserler de kaleme almıştır.²⁷¹

Ahmed Resmi Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*'ni²⁷² bir giriş bölümü ve 3 başlık altında toplar. Giriş bölümünde; Viyana'ya giderken izlediği yolu, resmi törenleri ve padişah ile sadrazamın mektuplarının teslim edilmesini anlatır.

Sefaretnâmesine besmele ve Allah'a hamd ile başlayan Ahmed Resmi Efendi, ardından elçilik vazifesini açıklar: “30 Ekim 1757'de Sultan III. Mustafa Han'ın tahta cülusunu müjdelemekle, Nemçe Devleti'ne memur tayin edildim. 2 Aralık günü İstanbul'dan hareketle, sekiz günde Edirne'ye varıldı.” Edirne'den yoluna devam eden Ahmed Efendi uğrak yerleri eserinde yazmaya devam eder. Yola çıktığı günden başlayarak Edirne, Filibe, Niş ve Sofya üzerinden Belgrad'a ulaşması kırk gün²⁷³ sürer. Elçinin, Belgrad'da on üç günlük ikameti sırasında, Varadin kumandanı vasıtasıyla Ösek generaline, elçinin geldiği haber verilir. Bunun üzerine Beç'ten elçiyi karşılamak üzere bir tercüman ve bir de mihmandar²⁷⁴ memur tayin edilir. Ahmed Resmi Efendi ile maiyeti, Belgrad defterdarı tarafından 25 Ocak 1758'de Zemun kumandanına teslim edilir. Osmanlı elçisi, Avusturya topraklarında top

---

²⁷⁰ Virginia Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi*, İstanbul 1997, s. 10-11

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bekir Kütükoğlu, “Ahmed Resmi”, *DİA*, C. II, İstanbul 1989, s. 121-122

²⁷² Ahmed Resmi Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Kostantiniyye 1304 (1886/1887), Matbaa-i Ebüzziyâ; sefaretnâme bilimsel anlamda neşredilmemiştir. Eserle ilgili bir yüksek lisans tezi, bir de kitap yazılmıştır. Bkz.: Safınaz Birbenli, *Ahmed Resmi Efendi ve Sefaretnâmeleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1999; Bedriye Atsız, *Ahmed Resmi Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefaretnâmeleri*, İstanbul 1980

²⁷³ 11 Ocak 1758.

²⁷⁴ Konuk ağırlayan kimse.

atışlarıyla karşılanır. Günde üçer, beşer saat yol giden sefaret heyetinin ikamet ettiği yerler ve aralarındaki mesafeler hakkında sefaretnâmede bilgiler mevcuttur.²⁷⁵

11 Mart 1758'de İşveket adındaki kasabaya ulaşan Ahmed Efendi'nin yanına Avusturya baş tercümanı gönderilerek, elçi heyetinin Viyana'ya ne şekilde gireceği ve elçi karşılama merasimi hakkında bilgiler verilir. 13 Mart'ta İşveket'ten, Viyana'ya giden Osmanlı sefaret heyeti, burada törenle karşılanır. Ahmed Resmi Efendi'nin şehre girişi nevrüza tesadüf eder. Fakat asıl önemli tesadüf; Brandeburk²⁷⁶ kralının²⁷⁷ hazırlıklarını tamamlayarak, kraliçenin²⁷⁸ has mülkü olan Çek eyaletine yüzünü çevirmesidir. Brandeburk kralının, bu defa Beç'e geleceği endişesiyle, Beç'te de asker toplanmaya başlar. Büyük Friedrich'in korkusuyla Avusturyalılar itikatlarınca her gün ailecek kiliseye giderek Brandeburk'un mağlubiyeti hakkında yalvarırlar ve duayla meşgul olurlar. Kiliselerde "*Lat ve Menat*"²⁷⁹ kabilinden putlardan yardım istenir.²⁸⁰

Ahmed Resmi Efendi'nin sefaret döneminde Avusturya'da başvekil, biri çasarın diğeri çasariçenin olmak üzere iki kişidir. 10 Nisan'da çasarın başvekili tarafından davet edilen Ahmed Efendi, görüşmeye giderken selefleri gibi kendisini seyreden kalabalığa değinir. Ardından başvekil ile görüşeceği odaya girer ve çasar başvekili ile elçiliğe ve dostluğa dair sohbet ederler. Görüşmede elçinin name-i hümayunu çasara teslim edileceği gün belirlenir. Sadrazamın mektubu başvekil ile bu buluşmada verilir. Osmanlı sefiri, üç gün sonra da çasariçenin başvekili tarafından davet edilir ve sadrazamın, ayrıca ona da yazdığı mektubu kendisine teslim eder. Ahmed Resmi, 19 Nisan'da Çasar tarafından davet edilir. Elçi, çasarla görüşmeye giderken düzenlenen alayı sefaretnâmede ayrıntısıyla anlatır. Çasarın odasına girdiğinde yaptığı konuşmada; III. Mustafa'nın cülusunu haber verir ve nâme-i hümayunları takdim eder. Çasar, name-i hümayunu tercüme ettirdikten sonra yeni padişahın ve elçi gönderilmesinden dolayı duyduğu memnuniyetini dile getirir. Üç

---

²⁷⁵ Ahmed Resmi Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 3-9

²⁷⁶ Brandenburg.

²⁷⁷ Büyük Friedrich.

²⁷⁸ Maria Theresa.

²⁷⁹ Arapların, İslamiyet'ten önce ilah edindiği putlar.

²⁸⁰ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 9-10

gün sonra da çasariçe tarafından davet edilen Osmanlı elçisi son olarak padişahın mektubunu ona götürür.²⁸¹

Friedrich'in, Viyana'ya saldırabilme ihtimaline karşılık, Avusturya ordusunda hazırlıklar başlar. Ahmed Resmi Efendi'nin hizmetine onu rahat ettirmek için araba ve adamlar verilse de bu karışıklık onun huzurunu bozar. Elçilik heyetinin, Viyana'da daha uzun kalma ihtimali olduysa da Ahmed Efendi, İstanbul hasretinden söz ederek buradan ayrılmak için ruhsat isteyecektir. Name-i hümayun cevaplarını almayı bekleyen Ahmed Resmi, öncelikle çasar tarafından davet edilir. Elçi, çasarla görüşmesi sırasında, sefaret hizmetini tamamladığını belirterek geri dönmek için müsaade ister. Çasar yanında bulunan mektupları başvekile vererek elçiye gönderir. Üç gün sonra gelen davetle Osmanlı sefiri, çasariçenin padişaha cevap mektubunu ve bazı hediyeleri almaya gider. Avusturya hükümeti, Ahmet Resmi Efendi'nin sefaretinden memnun kalmıştır. Bu şekilde sefaret görevini tamamlayan Ahmed Resmi Efendi, 2 Temmuz 1758'de Viyana'dan hareketle otuz beş günlük yolculuğunun ardından Belgrad'a ulaşır.²⁸²

Viyana'dan Hareket:

Ahmed Resmi Efendi, dönüş yolcuğu sırasında da gittiği yerleri ve aralarındaki mesafeyi bu başlıkta yazmayı sürdürür. Özellikle gördüğü kaleler hakkında ayrıntılı malumat verir. Osmanlı elçileri sefaretnâmelerinde bilhassa görevlendirildikleri ülkelerdeki kalelerden bahsederler. Bu durum gidilen ülkelerle Osmanlı Devleti arasında bir savaş hali ortaya çıkarsa o devletin savunma gücünün, kalelerinin dayanıklılığının ve planının bilinmesi açısından önem taşır. Eylül ayı başlarında dönüş yolculuğu sona eren Ahmed Efendi, İstanbul'a ulaşır.²⁸³

Tafsil-i Memalik-i Nemçe:

Ahmed Resmi Efendi, bu bölümde Avusturya'nın yönetim şekli hakkında teferruatlı bilgiler vermektedir. Nemçe memleketi her biri sikkesiyle müstakil dokuz krallığa ve üç/dört dukalığa ayrılır. Bütün krallıklar ile dukalıklar, miras yoluyla kalmıştır ve azledilme ya da tayin etme söz konusu olmayıp, hepsi mutasarrıflardır.

---

²⁸¹ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 10-13

²⁸² *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 13-17

²⁸³ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 17-23

Dokuz kral ashab-ı ihtiyar manasına gelen “*elektör*” ismiyle bilinir. İçlerinden biri, diğerlerinin reisi anlamında imparatorlarıdır. İmparator, elektörlerin tamamının kabul etmesiyle başa gelir ki bu da devlet kaidelerindedir. Zikrolunan elektörlerden üçü papaz (başpiskopos) olup, diğerleri kılıçlara (asker) ve kasırlara (saray, köşk) sahiptirler. Dokuz krallığın üçü yani; Mainz, Köln ve Trier papazlığın hükmündedir ki bunlar; evvel (birinci), sâni (ikinci) ve sâlis (üçüncü) şeklinde isimlendirilir. Dördüncüsü Çeh eyaletinin elektörü hala Roma imparatoriçesi, Avusturya dukası ve Macar kraliçesi olan Maria Theresa tasarrufundadır. Beşincisi Bavyera eyaleti olup elektör hâmis (beşinci) tasarrufundadır. 1739 tarihinde Belgrad’ı, Osmanlı Devleti’ne veren VI. Karlos’un ölmesiyle, Maria Theresa’nın imparatoriçe olarak tahta çıkması hadisesine, sefaretnâmede önemli ölçüde yer verilir. Altıncısı Saksonya eyaleti; elektör sâdis (altıncı) olan Agustus’un hükmünde iken, iki senedir süren II. Friedrich istilasıyla perişan olmuştur. Yedincisi (sabi’) Prusya kralına mahsus Saksonya’ya komşu sancaklardır ki; Brandeburk tasarrufundadır. Sefaretnâmede Resmi Efendi, Prusya ile Avusturya arasındaki düşmanlığa ilginç yönleriyle değinir: “*Brandeburk aslında “yanık hisar” manasında bir kalenin ismiydi. Bu isimle meşhurken, zabitleri tahrif ederek ve kolaylaştırarak “Grandebur” demiştir. Brandeburk’un asıl ismi de Friedrich’tir. Büyük Friedrich imparatorluk sevdası sebebiyle Maria Theresa ile evlenmeye talipti. Fakat Luteran olmakla suçlanarak, Maria Theresa’nın pederi Karlos, kendisini damatlığa kabul etmedi ve Maria’yı kendi terbiyesi altında olan Franz ile evlendirdi. Sonuç olarak Friedrich, Karlos’a düşman oldu ve iki üç seneden beri de Maria ile savaşımaya başladığı meşhurdur.*” Eyaletlerin sekizincisi Pfalz sancağı olup, elektör sâmin (sekizinci) tasarrufundadır. Dokuzuncusu Hannover eyaleti denmekle bilinen, hala İngiltere kralı George’un mirası olmakla ve kralın tayin ettiği kaymakam ile idare edilegelmiştir. Zikrolunan elektörlerden başka Savoya²⁸⁴ sancağından ayrılmış dukalıklar olup hala Sardinya kralı hükmündedir. Hesse sancağı müstakil dukalık, Schwaben eyaleti başka bir cumhur tasarrufundadır.²⁸⁵

Ahmed Resmi Efendi bu bölümde Avusturya topraklarının küçüklüğünden ve devlet gelirlerinin yetersizliğinden bahseder. Buna rağmen hiçbir yoksunluk

²⁸⁴ Savaoie.

²⁸⁵ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 23-30

yaşamadıklarını fark edince; sayılan krallıklara hükmetmek için ihtiyaç olan üretim araçlarını nereden temin ettikleri sorusunu sorar ve kendi gözlemleriyle cevaplar: “*Bu krallıklar ne kadar şatafat içinde yaşasalar da devletlerinin ahvali gayet hoştur ve bağlantıları kuvvetlidir. Gelir elde etmek için hile yapmazlar, aldatmazlar. Sarf edilen paralarda ve ihracat babında israftan sakınırlar. Tasarrufa dikkat ederler ve bunu ihmal etmezler.*” Osmanlı elçisi, Avusturya’nın iktisadi politikasını birkaç örnekle daha devam ettirdikten sonra Avusturya-Prusya arasındaki siyasi münasebetlerde gelinen son noktaya değinir. Resmi Efendi, Büyük Friedrich’in, Maria Theresa’ya karşı zafer kazanmasının mümkün olduğunu fakat bunu için sebat etmesi gerektiğini İbn-i Haldun’un *Mukaddime*’sinden verdiği örnekle destekler: “*Yeni bir devletin, istikrarlı bir devletin üzerinde tamamen galibiyeti; birdenbire değil, uzun zaman, gece gündüz tekrar edecek kararlı bir çalışma ile mümkündür.*” Prusya kralının bu galibiyet için çalışmaktan ve sınırlarını genişletmekten başka bir düşüncesi yok iken; Avusturyalılar ise kendilerini savunmakla yetiniyorlardı.²⁸⁶

Vasf-ı Beç:

Ahmed Resmi Efendi, sefaretnâmesinin bu bölümünde, ilgisini çeken ve üzerinde durulmaya değer verdiği yerleri kaleme alır. Beç Kalesi’nden ve varoşlarından uzunca söz eder. Son olarak Avusturya’nın zenginlerinin ve ileri gelenlerinin yaşayışlarına değinir. Onlar, kuşluk vaktine dek uyurlar, öğlen vakti yemeğe oturup ikindiye yakın sofradan kalkarlar, akşama kadar mesirelere gidip dolaşırlar, vakt-i gurubda²⁸⁷ da hayalhaneye²⁸⁸ giderek opera ve tiyatro seyrederek. Saat üçte hayalhaneden çıkıp birbirlerine sohbeta giderler. Gece yemeği yerler, sabaha dek birbirlerinin hanelerinde otururlar veya sokaklarda gezerler. Onlara mani olacak zahmet ve kavgayla da işleri yoktur.²⁸⁹

3.6.1. Ahmed Resmi Efendi Viyana Sefaretnâmesi’ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Ahmed Resmi Efendi, sefaretnâmesinde Osmanlı-Avusturya ilişkileri ile ilgili çok fazla bilgi vermemekle beraber, Sultan III. Mustafa’nın name-i hümayunlarını,

²⁸⁶ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 32-33

²⁸⁷ Günbatımı.

²⁸⁸ Tiyatro salonu.

²⁸⁹ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 33-36

Avusturya imparatoru ile imparatoriçesine ve sadrazamın mektuplarını da onların başvekillerine teslim ederek sefaret vazifesini tamamlar. Karşılığında da padişaha teslim etmek üzere imparator ve imparatoriçenin mektuplarını almaya gittiği esnada Avusturya imparatoru ile görüşmesinde diğer Osmanlı sefirlerinden istenen; “İstanbul’a dönüldüğünde Avusturya’nın dostluğundan ve barışa noksansız riayet ettiklerinden, Osmanlı hükümetine lisanen de bildirilmesi” Ahmet Resmi Efendi’den de istenmiştir.²⁹⁰

Resmi Efendi, Osmanlı ile Avusturya arasında yaşanan savaşların çıkış noktası olan Macaristan hakkında yaptığı yorumla, bölge halkının Osmanlı yönetimini, Avusturya yönetimine tercih ettiğine dikkat çeker: “*Macar Krallığı her ne kadar açık surette Maria Theresa’nın hükmünde ve memleketinde görünse de Macaristan aslında Devlet-i Aliyye hududundadır. Macar ahalisi, Nemçeliden nefret etmekte, Rakobsioğlu ve Tököli gibi Macar ayanları taraf taraf Devlet-i Aliyye’ye iltica ederek çok kere Avusturya ile savaşa girdiler. Maria’nın pederi VI. Karlos, kendilerince aşikâr olan bu sıkıntılı durumun defî için, Macaristan’ı on beş, yirmişer köy ayırıp, Macar beyzadelerine toprakları zeamet ve ocaklık²⁹¹ gibi dağıttı. Mahsullerinden kraliçenin payı yoktur. Ona karşılık sefer vakitlerinde asker ve akçe ile bazı mertebe yardım etme hususu kendi yiğitliklerine ve cömertliklerine havale edildi. Krallığın zorlamaya ve baskıya dair muameleden kaçınma üzere olduğu mütevatirdir.*”²⁹² Buna benzer bir yorumu 1791’de Osmanlı’nın son geçici Avusturya elçisi olarak tayin edilen Ebubekir Râtib Efendi de yapacaktır.

1756-1763 Avrupa’da Yedi Sene Savaşları ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu

1740-1748 yılları arasında yaşanan Avusturya Veraset Savaşları, Aix-la-Chapelle Antlaşması ile nihayet bulmuştu. Fakat muahedeyi imzalayan devletler, ortaya çıkan sonuçtan memnun değillerdi. Fransa muvaffak olduğu muharebeden hiçbir şey elde edememiş, Avusturya en büyük düşmanı Prusya’ya Silezya’yı kaptırmış ve İngiltere ile Fransa arasındaki ihtilafı sömürge yerleri halledilememiştir.

²⁹⁰ *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 10-17

²⁹¹ Devlet sınırlarının korunması ve gerektiğinde orduya yardım göndermesi koşulu ile gelir ve ürününden faydalanması için bir kimseye verilen toprak.

²⁹² *Viyana Sefaretnâmesi*, s. 28-29

Bu sebeplerle muahede aslında bir mütarekeye dönüşmüş ve savaştan devletler askeri güçlerini hazır tutarak emellerini gerçekleştirmek için uygun zamanı ve durumu kollamaktaydı. Memnuniyetsizlik hali; bir tarafta Prusya ve İngiltere ittifakını, diğer tarafta ise Avusturya, Fransa ve Rusya ittifakını doğurdu.²⁹³

Yedi Sene Muharebeleri 1756'da başladı. Prusya kralı II. Friedrich; Rusya, Avusturya ve Fransa tarafından taarruza uğrayınca, savaşın yükünü hafifletmek için Osmanlı Devleti'ne 25 Ağustos 1756 tarihli bir mektup ile Karlo Adolf dö Rekinin adında bir elçi göndererek kendi ittifakına dâhil olmasını teklif etti. Prusya'nın Osmanlı'dan beklentisi; kuvvetlerini Avusturya ve Rusya üzerine göndermesiydi. Sadrazam Koca Ragıp Paşa, bazı ileri gelen devlet adamları ve ulema ile durumu gizlice istişare etti. Ortada Avusturya ve Rusya ile ahdi bozmayı gerektirecek bir hal yoktu. Fakat Osmanlı hükümeti, ilerleyen zamanlarda gerekli olabilir düşüncesiyle Prusya'nın ittifak teklifini hemen reddetmeyerek erteledi.²⁹⁴

Osmanlı Devleti, Prusya'ya şimdilik dostluk ve ticaret antlaşması teklif etti ve Temmuz 1761'de taraflarca imzalandı. Böylece ittifak meselesi tehir edildi. Bu esnada Rus çariçesi Elizabeth ölmüş, yerine III. Petro geçmişti. II. Friedrich'e, Alman terbiyesi ile Protestan olarak yetişmesine rağmen 1742'de St. Petersburg'a gelerek Ortodoks olmasından dolayı büyük hayranlık duyan Petro, hükümdar olduktan sonra hemen Prusya ile barış yaptı. Bunun üzerine Friedrich, Osmanlı hükümetine; karşılığında yalnızca Avusturya'nın kaldığını ve acilen harekete geçmeleri gerektiğini söyledi. Barış yanlısı sadrazam, böyle bir durumda Rusya'nın gene de Avusturya'nın yanında yer alacağı cevabını verdi. Prusya elçisinin, Rusya'nın, Avusturya'ya yardımının artık söz konusu olmadığını ve Erdel ile Macaristan topraklarının Osmanlı Devleti'ne verileceğini bildirmesine karşılık; dışişlerinde tecrübeli olan Koca Ragıp Paşa, Avrupa'da dengelerin bozulduğunu, devletlerin sürekli müttefik ve siyaset değiştirdiklerini görüyordu. Bir süre sonra Rus çarı III. Petro'nun, karısı II. Katerina tarafından katledilip çariçe olması da artık Osmanlı hükümetinin güvenini iyice sarsmıştı. Ruslar kesin bir söz verip bunu yazılı

---

²⁹³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 351-352

²⁹⁴ a.g.e., s. 344-346

bir ahitnâme ile doğrularsa, Osmanlılar ancak o zaman Avusturya'ya karşı, Prusya'yla bir ittifak yapabilirlerdi.²⁹⁵

Osmanlı-Prusya ittifakı görüşmeleri, devletin ileri gelenlerinden dahi gizlenerek sürdürülürken, padişahın Edirne'ye gitmek için hazırlandığını haber alan Fransızları telaşlandırdı. Avusturya'nın müttefikleri Fransa, elçisi aracılığıyla Ragıp Paşa'yla görüştü ve Osmanlı-Fransa dostluğunun bozulmayacağı sözünü aldı. Sultanın, Edirne'ye gitmesinin nedeni ise Prusya'yı ittifakın kurulacağına dair umutlandırıp oyalamak ve zaman kazanmaktı. Sadrazam, durumu hayatının sonuna kadar bu şekilde; ne onay ne de red ile idare etmeyi başarmıştı. Rusya yeni çaricesi, Osmanlı Devleti'nin beklediği sözleri vermediğinden Osmanlı-Prusya ittifakının gerçekleşmesi mümkün olmadı. 7 Nisan 1763'te vefat eden Ragıp Paşa'nın yerine sadaret makamına Nişancı Hamid Hamza Paşa getirildi. Yeni sadrazam bu kararsızlığa bir son vermeyi doğru bularak Prusya elçisine, ittifakın kesinlikle mümkün olmayacağını bildirdi.²⁹⁶ Daha evvel 10 Şubat 1763'te Fransa ile İngiltere arasında Paris Antlaşması imzalanarak Yedi Yıl Savaşları eski gücünü yitirmişken, 15 Şubat'ta da Avusturya ile Prusya arasında da Hubertsburg Antlaşması kabul edildi ve Silezya Prusya'da kaldı.²⁹⁷

Savaşın sonuçları Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkiledi. İngiltere-Fransa arasındaki sömürgecilik yarışı, savaşı ekseriyetle denizlerde tuttu. Akdeniz'e yayılan deniz savaşı, Osmanlı'nın kara sularına ulaştı. Neticede Osmanlı ülkesinde, Avusturya Veraset Savaşları'nda olduğu gibi ekonomik sorunlar doğdu.²⁹⁸ Savaşın sona ermesinin ardından Lehistan tacı meselesi ortaya çıktı.²⁹⁹ Bu sırada Prusya ile Rusya arasındaki yakınlaşma Osmanlı hükümetini kuşkulandırdı. Hem bu yakınlaşmayı tahkik etmek hem de Friedrich tarafından gönderilen elçi Karlo Adolf dö Rekzin'e mukabil bir elçi yollamak için 1757'de Viyana'ya gönderilen Ahmed Resmi Efendi, Temmuz 1763'te bu kez Berlin'e sefaretle vazifelendirildi. Ayrıca giderken Lehlilere, Osmanlı koruması altında olduklarını haber vermekle, Büyük

---

²⁹⁵ Sertoğlu, a.g.e., s. 2556-2558

²⁹⁶ a.g.e., s. 2558

²⁹⁷ Uzunçarşılı, s. 355-356

²⁹⁸ Sertoğlu, a.g.e., s. 2555

²⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: a.g.e., 2558-2561

Friedrich'e hücum ve savunma ittifakı teklif etmekle ve Rusya-Prusya ilişkisinin, Osmanlı Devleti'nin aleyhine olup olmadığını anlamakla görevlendirildi.³⁰⁰

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşları Sırasında Avusturya'nın Tutumu

Belgrad Antlaşması ile elde ettiği yerleri muhafaza etmek isteyen Osmanlı Devleti, Avrupalı devletler ile barış halini korumaya özen gösteriyordu. Bu sebeple Avusturya Veraset Savaşları ve Yedi Sene Savaşları sırasında tarafsızlığını korumayı başarmış, bu savaşlara dâhil olmamıştı. Ruslar, Osmanlı Devleti ile savaş çıkarmak için bahane ararken; Lehistan tacı meselesinde, Lehistan'a asker göndererek içişlerine müdahale etmekten kaçınmamıştı. Osmanlı hükümeti, yeni bir muharebeye girmek istemediğinden, meseleleri müzakere yolu ile halletmeye çalışmış ve Rusları protesto etmekle yetinmişti. Fiilen bir saldırıda bulunmadıkları sürece Osmanlı'nın, savaşı göze alamayacağını anlayan Rusya, böylece Osmanlı hudutlarında tecavüzlere başladı. Ayrıca Bar Konfederasyonu'ndan³⁰¹, Osmanlı ülkesine sığınan Lehliler; kendilerine yardım edilip, Rus tehlikesi Lehistan'dan uzaklaştırılırsa, Podolya eyaletinin, Osmanlılara bırakılacağını vadettiler.³⁰²

3 Ekim 1768'de sarayda padişahın huzurunda toplanan mecliste devletin ileri gelenleri, ilkbaharda ordunun Rus kuvvetleri üzerine hareket etmesine karar verdi. Osmanlı güçleri 22 Mart 1769'da Sadrazam Yağlıkçızade Mehmed Emin Paşa önderliğinde İstanbul'dan hareket etti.³⁰³ Savaş, Rusların aleyhinde şekillenirken, Avusturya endişelenmeye başlamıştı. Karadeniz'e çıkmayı planlayan Avusturyalılar, Tuna Nehri'ni yalnızca kendilerinin sayıyorlardı. Fakat diğer taraftan Ruslar, Eflak ve Boğdan'ı işgal etmişlerdi. Avusturya, Osmanlı ile gizli bir ittifak kurmak için hemen harekete geçti. Sonuç olarak Osmanlı-Avusturya ittifakı, Avusturya'nın önce diplomasi yoluyla, fakat bu mümkün olmazsa savaş yoluyla Rusları işgal ettikleri yerlerden çıkarması karşılığında; Osmanlı'nın da Avusturya'ya para ve Küçük Eflak'ı vermesi esasları üzerinde Temmuz 1771'de gerçekleşti. Ancak Avusturya, bu ittifakın gereği gibi hareket etmek yerine, Prusya ve Rusya ile Temmuz 1772'de, Lehistan'ın taksimi konusunda anlaşmayı daha uygun gördü ve Osmanlı-Avusturya

---

³⁰⁰ Unat, a.g.e., s. 114

³⁰¹ Lehli soylu ve aydınların, Rus saldırılarına karşı, Lehistan'ın bağımsızlığını korumak amacıyla kurduğu birlik.

³⁰² Sertoğlu, a.g.e., s. 2563

³⁰³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 370,375

ittifakından beklenen sonuç elde edilemedi. Osmanlı-Rus muharebesi sürerken Kırım 9 Temmuz 1771’de Ruslar tarafından işgal edildi.³⁰⁴ Taraflar arasında muharebe, Sultan I. Abdülhamid döneminde, 26 Temmuz 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması³⁰⁵ ile sona erdi.³⁰⁶

1772’de Avusturya, Prusya ve Rusya aralarında, Lehistan’ı paylaşmak üzere anlaşmışlardı ve daha önce 1771’de Avusturya, Osmanlı Devleti ile gizlice kurduğu ittifaktan vazgeçmişti. Buna rağmen Avusturya Devleti, 1773’te İstanbul’da bulunan elçileri Thugut aracılığıyla, hiçbir sözü yerine getirmediği, hatta antlaşmayı onaylamadığı halde, Osmanlı’nın içinde bulunduğu zayıf durumdan istifade ederek antlaşmada Avusturya’ya bırakılması söz verilen yerlerin kısmen terkini Osmanlılardan talep etti. Avusturya, Galiçya yolu üzerinde bulunan bölgeleri ve Prut Nehri kıyısındaki Bukovina’yı bilfiil işgal etti. Osmanlı hükümeti, Avusturya’nın bu talebini kabul etmezken, işgal haline de müdahale etmiş değildi. Bu olayın müzakere edilmesi Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra gerçekleşecekti. 8 Mayıs 1775’te taraflar arasında imzalanan antlaşmaya göre; Avusturya’nın, Lehistan’dan aldığı Galiçya ile Lodomıya’nın irtibatını sağlamak; yani Eflak ve Boğdan arazisinden girebilmek için Suceava, Cimpulung, Bukovina ve Cernauti bölgeleri Avusturya’ya bırakılacak, fakat Avusturyalılar buralara kale inşa edemeyecekti. Buna mukabil Osmanlı Devleti de Eflak ve Boğdan’ın, Avusturya sınırları içerisinde yer alan bölgelerine saldırıda bulunulmasına mani olacağını taahhüt ediyordu.³⁰⁷

XVIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı-Avusturya İlişkileri

Küçük Kaynarca Muahedesi’nin, üçüncü maddesi gereğince; Kırım Hanlığı artık bağımsız olmuştu ve Kırımlılar hanlarını artık kendileri seçecekti. Fakat kırım uleması ve ileri gelenleri, muahedenin ardından İstanbul’a gelerek, yüzyıllardır süren beraberlikten sonra güvensizlik durumundan etkilenerek Osmanlı Devleti’nin himayesini ve hanlarının padişah tarafından tayin edilmesini istediler. Kırımlıların bu talepleri, Kaynarca Antlaşması’na göre; Osmanlı Devleti’ne bağlanmaları mümkün

³⁰⁴ Sertoğlu, a.g.e., s. 2588-2589

³⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kemal Beydilli, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *DİA*, C. XXVI, Ankara 2002, s. 524-527

³⁰⁶ 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Uzunçarşılı, a.g.e., s. 365-427; Sertoğlu, a.g.e., s. 2563-2608

³⁰⁷ Sertoğlu, a.g.e., s. 2609-2610; Uzunçarşılı, a.g.e., s. 426-427

değil iken, hanlarının, padişah tarafından seçilmesi antlaşmaya aykırı değildi. Kırım hanının, Osmanlı padişahı tarafından belirlenmesi meselesi Rusya'ya bildirildiğinde; ileride Osmanlı ile Rusya arasında ihtilaf gerektirecek bir husus arandığında Ruslar, bu durumdan faydalanabilecekleri fikriyle kabul ettiler. Rusya'nın da istediği gibi Kırım hanının kim olacağı meselesi, Osmanlı ile Rusya arasında ihtilafa sebep oldu. İki devlette kendi desteklediği adayı Kırım hanı ilan etti. Osmanlı Devleti, 1778 Nisan'ında Rusya'ya harp ilan ettiyse de kati bir hücum emri verilmedi. Diplomatik girişimler neticesinde; Fransa'nın, arabuluculuğu ile Küçük Kaynarca Muahedesi'nin anlaşmazlıklara neden olan maddeleri, Osmanlı ve Rus Murahhasları tarafından gözden geçirildi. Neticede Ocak 1779'da Aynalıkavak Tenkihnâmesi'yle karşılıklı anlaşma sağlandı.³⁰⁸ Fransızlar bu anlaşmanın yapılması için gayret ederken, Avusturya ise Osmanlı ile Rusya arasında gerçekleşecek bir anlaşmanın ardından Rusların, Boğdan işlerine karışacaklarını düşünerek bu işe mani olmaya çalışmıştı.³⁰⁹

Avusturya'nın, Osmanlı ile Rusya arasında imzalanacak olan anlaşmayı, engelleme çabaları başarısız olmuştu. Bu durumu haber alan Ruslar, Avusturya'ya karşı düşmanlık beslemeye başladılar. 1778'de Bavyera kralının, bir varis bırakmadan ölmesi üzerine, Bavyeralıların bir bölümü Prusya'ya, bir bölümü de Avusturya'ya katılmak istediler. Rusya, Avusturya'ya karşı olan husumetini burada göstererek; Avusturyalılara, Bavyera'yı işgalden geçmez ve Prusya ile anlaşma sağlamazlarsa, Rusya tarafından kendilerine savaş ilan edileceğini bildirdi. Fransa ile İngiltere'nin aracılığı ile Avusturya anlaşmaya razı oldu. Bavyera'nın büyük kısmını Prusya alırken, küçük bir kısmı da Avusturya'ya kaldı. Bu ihtilafli mesele çözüldükten sonra Çariçe II. Katerina'nın, Prusya yanlısı devlet adamı Potemkin'in tesirinden çıkıp, Avusturya yanlısı Panin'in tesirine girmiş olmasıyla Avusturya ile Rusya arasında bir yakınlaşma başladı. Panin, Lehistan nasıl paylaşıldıysa, Osmanlı Devleti'nin de aynı şekilde paylaşılabilirliğini düşünüyordu. Ona göre bu paylaşma, Osmanlı'nın sınır komşuları olan Rusya ile Avusturya arasında olabilirdi. Bunun

---

³⁰⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 443-452

³⁰⁹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2614

üzerine Rus çaricesi II. Katerina ile Avusturya imparatoru II. Joseph arasında 1780'de Petersburg'da bir görüşme gerçekleşti ve anlaşma sağlandı.³¹⁰

Evvelce kabul edilen Aynalıkavak Tenkihnâmesi'ne göre; Kırım'ın içişlerine ve hanların faaliyetlerine, ne Rus ne de Osmanlı tarafı karışabilecekti.³¹¹ Fakat Rusya'nın desteği ile hanlığa Şahin Giray getirilmişti. Kırım halkı, bir ayaklanma ile hanlık sarayına hücum ederek, Şahin Giray'ın yerine hanlığa Bahadır Giray'ı getirdi. Kırımlıların nefretini kazanan Şahin Giray'ın hanlığında Rusların ısrarları, yeni huzursuzlukların ve vakaların çıkmasına sebep hazırlayacaktı. Buna karşılık da Rusya, Kırım'a müdahale etme fırsatı ve bahanesi bulabilecekti. Tam da arzu ettikleri gibi Şahin Giray, Rus prensi Potemkin'den, hanlığa yeniden geçebilmek için yardım talep etmiş, Potemkin de Osmanlı ile Rusya arasındaki antlaşmaya aykırı davranarak, Kırım'a asker göndermiş ve Şahin Giray'ı tekrar hanlığa getirmişti. Osmanlı Devleti bu olayları protesto etti fakat bu defa hem Rusya'yı hem de müttefiki Avusturya'yı karşısında buldu. Artık Kırım'ın idaresi tamamıyla Rusya'nın elindeydi. Bu esnada Osmanlılar, Rusların sınırda bazı hazırlıklara başladığını ve Avusturya'nın da Erdel taraflarına asker sevk ettiği haberini aldı. Katerina, lehine ilerleyen bu fırsatları kaçırmayıp, yetmiş bin kişilik bir ordu göndererek, Kırım'ı beklenmedik bir anda 8 Nisan 1783'te işgal etti. Rusya'ya karşı ne cevap verileceğini uzun bir süre istişare eden Osmanlı Devleti'nin ileri gelenleri, nihayet 29 Kasım 1783'te şeyhülislam konağında bir toplantı gerçekleştirdi. Burada alınan karara göre; Rusya ve Avusturya ile tekrar bir savaş hali doğru bulunmadı. Ayrıca Ruslar tarafından Kırım, Kuban ve Taman ilhak edilmişti. Rusya'nın, Osmanlı Devleti'nin bu durumu resmen tanıması isteği de 9 Ocak 1784'te hazırlanan bir belgeyle gerçekleşti.³¹²

Rusların, Kırım'ı ilhak etmesi ve bunu Osmanlı Devleti'ne tasdik ettirmesiyle, aradaki meseleler tamamen halledilmiş sayılmazdı. Rus-Avusturya ittifakı daha büyük bir fikir etrafında kurulmuştu: Osmanlı Devleti'ni büyük bir savaşta yenerek, tamamen paylaşmak. Katerina, İstanbul'u ele geçirmek istiyordu,

---

³¹⁰ a.g.e., s. 2618; Uzunçarşılı, eserinde: “İttifaka Rus başvekili Panin, mani olmak istediye de Katerina, gözdesi Potemkin'in fikrini kendi arzusunun uygun görerek II. Josef ile anlaştı.” şeklinde anlatır. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 521

³¹¹ Aynalıkavak tenkihnâmesi için bkz.: Sertoğlu, a.g.e., s. 2615

³¹² a.g.e., s. 2621-2626

hatta bu plan üzerine ortanca torununun adını Kostantin koymuştu.³¹³ Eğer Rusya, Osmanlı Devleti'ni Balkanlardan çıkarmayı başarır; Katerina'nın Torunu Kostantin, merkezi İstanbul olan, bağımsız Rum İmparatorluğu'nun başına getirilecekti.³¹⁴ Ruslar ile Osmanlılar arasında Rusya'nın bu planlarından dolayı ihtilaflar bitmek tükenmek bilmiyordu. 14 Ağustos 1787'de düzenlenen mecliste Osman tarafı, Rusya'ya harp ilan edilmesine karar verdi ve 19 Ağustos'ta kararı vilayetlere bildirmek için fermanlar gönderdi.³¹⁵

9 Şubat 1788'de sefer tuğlarının çıkarıldığı sırada Avusturya elçisi Herbert Rathkeal, Sadrazam Yusuf Paşa'ya gönderdiği takrirle; Rusya ile olan ittifaklarına binaen devletin, Rusya'nın yanında savaşa katılacağını bildirdi. Bu durum Osmanlı sadrazamını şaşkına çevirmişti. Avusturya Veraset Savaşları'nda, Fransa'nın bütün teşviklerine rağmen Osmanlı Devleti, zayıf durumdaki Avusturya'ya saldırmamış, Avrupalıların savaşına dâhil olmamıştı. Osmanlılar, Maria Theresa'yı, Nemçe İmparatorluğu'nun yegâne varisi olarak kabul etmiş ve Avusturyalıların talebini kabul ederek, daimi bir barışa imza atmışlardı. İmparatoriçenin varisi II. Joseph ise artık ahdi bozmuştu.³¹⁶

Osmanlı ordusu, Sadrazam Koca Yusuf Paşa önderliğinde 22 Mart 1788 tarihinde Edirne'ye doğru yola çıktı. Yusuf Paşa'nın, Avusturya veya Rusya cephelerinden hangisine gideceği Edirne'de görüşüldü ve sonucunda Avusturya cephesine gitmesi kararı verildi. Osmanlı Devleti, başlangıçta yalnızca Rusya üzerine sefer planlamıştı ve hazırlıklarını ona göre yapmıştı. Osmanlılar, ordu mühimmatını İsakçı tarafında Rus harbi için toplamıştı. Avusturya savaşa dâhil olduğunda, o tarafa sefer için hazırlıklar noksandı. Eksikliklerine rağmen Osmanlı tarafı, Avusturya cephesinde savaşa muvaffakiyet ile başladı ve devamında da önemli muharebelerden³¹⁷ galip ayrıldı. Fakat Osmanlı kuvvetleri, daha ileri gitmeyerek geri

---

³¹³ a.g.e., s. 2627

³¹⁴ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 522

³¹⁵ a.g.e., s. 503-506; Kemal Beydilli, "Yusuf Paşa, Koca", *DİA*, C. XLIV, İstanbul 2013, s. 24: 16 Ağustos 1787'de Rusya'ya savaş açıldı.

³¹⁶ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 523-524; Beydilli, a.g.m., s. 24

³¹⁷ Muhadiye ve Şebeş savaşları.

dönme kararı verdiğinde, Avusturya orduları taarruza geçti ve kaybettiği bölgeleri³¹⁸ geri almayı başardı.³¹⁹

I. Abdülhamid, 7 Nisan 1789'da vefat etti. Yerine kardeşi III. Mustafa'nın oğlu, III. Selim tahta çıktı. Bu sırada Rusya ve Avusturya seferleri devam ederken, Avusturya imparatoru Joseph, asıl hedefi olan Belgrad'ı muhasara etti ve Ekim 1789'de şehri işgal etti. Avusturya kuvvetleri, bu zaferin etkisiyle Sırbistan taraflarına ilerleyerek yeni bölgeler de ele geçirdiler. Rusya ve Avusturya ile süren muharebelerde Osmanlı orduları, iki cephede de mağlubiyetler yaşıyordu. Bu esnada Prusya kralı Büyük Friedrich ölmüş, II. Friedrich Wilhelm Prusya kralı olmuştu. Yeni Prusya kralı, savaşa girmeden bir avantaj elde etmeye çalışıyordu. Düşmanları olan Avusturya ve Rusya'nın büyümelerini, Prusya adına tehlikeli gören II. Friedrich, Osmanlı Devleti ile bir ittifak arayışı içine girdi. Osmanlı hükümeti ile görüşmek üzere Prusya elçisi murahhas tayin edildi ve neticede 1 Şubat 1790'da Osmanlı-Prusya ittifakı kuruldu. Daha önce Osmanlı tarafı, Fransa'nın aracılığı ile Rusya ve Avusturya ile ayrı ayrı anlaşmaya çalışmışsa da onlar elde ettikleri yerleri muhafaza etmek istediklerinden anlaşma sağlanamamıştı. Bu defa Osmanlı-Prusya ittifakını haber alan Avusturya ve Rusya ayrı ayrı anlaşma teşebbüsünde bulundularsa da Prusya elçisinin müdahalesiyle barış görüşmeleri başlatılamadı.³²⁰

Avusturya imparatoru II. Joseph Şubat 1790'da öldü, Maria Theresa'nın diğer oğlu II. Leopold yeni imparator oldu.³²¹ O dönemde Hollanda ve Macaristan taraflarında karışıklıklar baş göstermek üzere olduğundan Avusturya, Osmanlı'dan kazandığı toprakları kaybetmeden bir an evvel sulh yapmak istiyordu. Osmanlı-Prusya ittifakı da Avusturyalıları korkutuyordu ki bu korkularının nedeni; Friedrich Wilhelm, 1790 Haziran'ında Avusturya ve Rusya hudutlarına ordularını göndermeye başlamıştı. Avusturya imparatoru II. Leopold, bunun üzerine İngiltere ve Hollanda delegelerinin de buldukları bir görüşme ayarlayarak Ağustos 1790'da Prusya ile anlaşmaya vardı.³²² Bu anlaşmada, Osmanlı-Avusturya sınırının savaştan önceki hale döneceğine ve iki devlet arasındaki savaşın sona ereceğine dair kayıtlar da

³¹⁸ Muhadiye, Lazarethane, Aktabya, Paçova, Şebeş.

³¹⁹ Avusturya cephesinde ayrıntılı bilgi için bkz.: Uzunçarşılı, a.g.e., s. 525-535

³²⁰ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 547-568

³²¹ Sertoğlu, a.g.e., s. 2705

³²² Reichenbach Muahedesi.

bulunmaktadır. Ayrıca Prusya kralı, henüz Reichenbach Anlaşması imzalanmadan önce Avusturya'ya, Osmanlı Devleti ile acilen ateşkesi kabul ettirmişti. Avusturya orduları genel kumandanı Laudon, Belgrad'da bulunduğu sırada 10 Kasım 1789 tarihli bir mektubu, Belgrad defterdarı Ahmed Efendi aracılığıyla Sadrazam Şerif Hasan Paşa'ya göndermiş ve böylece mütareke için görüşmelere başlanmıştı. Prusya ile Avusturya arasında tahakkuk eden Reichenbach Muahedesi gereğince Osmanlı ve Avusturya murahhasları bir görüşme gerçekleştirdi ve 18 Eylül 1790'da dokuz ay sürecek bir mütareke imzalandı.³²³

Ateşkesin ardından Osmanlı ile Avusturya devletleri barış yapılması için de görüşmelere başladı. Avusturyalılar antlaşmanın Bükreş'te olmasını isterken, Sultan III. Selim: *“Bükreş, Nemçe ordugâhı olduğundan oranın müzakere yeri olması, Nemçelinin ayağına gitmek gibidir. Görüşme yeri, mutlaka Tuna'nın beri tarafındaki (sağ sahilindeki) kasabalardan biri olmalıdır.”* diyerek dönemin diplomasi anlayışını yansıtmaktadır. Zamanın diplomatik telakkisine göre; devletlerin kendi yönetimi altındaki bir şehirde, barış antlaşması imzalaması, bir nevi galibiyet sayılıyordu. Uzun süren tartışmalardan sonra nihayet müzakere yerinin Zıştovi³²⁴ olmasına karar verildi. Zıştovi barış müzakereleri Aralık 1790'da başladı. Bir ara kesintiye uğrasa da 4 Ağustos 1791'de on dört maddede ve elli sene geçerli olması üzerinde uzlaşma sağlandı. Zıştovi Antlaşması'na göre; 1788 Şubat'ında harp ilanından evvelki Osmanlı-Avusturya hududu muhafaza edilecekti. Bu muahede Osmanlı-Prusya ittifakının bir sonucuydu ve Osmanlı Devleti adına mühim bir kazançtı.³²⁵ Barış antlaşmasının ardından Osmanlı hükümeti, Ebubekir Râtib Efendi'yi, Avusturya'ya elçilik ile vazifelendirecektir.

3.7. EBUBEKİR RÂTİB EFENDİ'NİN SEFARETİ

Ebubekir Râtib Efendi, Tosya'da doğmuş ve ilk öğrenimini burada tamamlamıştır. On beş yaşında tahsilini iletirmek için İstanbul'a gelmiş ve Divan-ı Hümayun âmedcisi³²⁶ Edhem Efendi'nin yanında hem devlet işlerine başlamış hem

³²³ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 569-570

³²⁴ Rusçuk ile Niğbolu kasabaları arasında, Tuna Nehri'nin sağ sahilinde bulunmaktadır.

³²⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 569-572

³²⁶ Saray ile Bâb-ı Âlî arasındaki yazışmaları yürütmek görevli daire, bu dairenin *“âmedci”* de denilen amiri.

de tahsiline devam etmiştir. Arapça ve Farsça dersleri görmüş, kabiliyeti ve zekâsı sayesinde kısa zamanda bilgisini fazlaca ilerletmiştir.³²⁷ 27 Mayıs 1779'da Âmedci olarak atanan Ebubekir Râtib Efendi, burada artık Bâb-ı Âlî içerisinde güç kazanmaya başlayacaktır. Âmedcilik dairesi, III. Selim döneminde önemi gittikçe artarak Osmanlı diplomasisinin merkezi haline geldi. Âmedci, sadrazamın diğer devletlere göndereceği mektupları yazar, reisülküttabın İstanbul'daki diplomatlarla yaptığı görüşmelerde hazır bulunarak, bu görüşmelerin tutanaklarını düzenlerdi. Ayrıca yabancı elçiler ile yazışmaları takip etmek de onun görevlerinden biriydi. Râtib Efendi, âmedci kalemi olarak çalıştığı süre içerisinde, Divan-ı Hümayun tercümanları ile vazifesi gereğince devamlı iletişim halindeydi. Bu münasebetler sebebiyle Ebubekir Râtib Efendi, Avrupa dillerine de aşinalık kazandı ve diplomatik yazışma üslubunu öğrendi.³²⁸

Râtib Efendi, 1780'in ortalarında Bâb-ı Âlî'deki kâtipler arasında talik yazıdaki³²⁹ gücü ile öne çıkmaya başladı ve bu sayede Şehzade Selim'e yazı hocası olarak atandı. Yalnızca ona yazı hocalığı yapmakla kalmayan Ebubekir Râtib Efendi, Avrupa diploması lisanına da hâkimiyetinden dolayı; şehzadenin, Fransa Kralı XVI. Louis ile mektuplaşmasını da sağladı.³³⁰ Mektupları, neden başka biri değil de Râtib Efendi'nin kaleme aldığı meselesini, Şehzade Selim bizzat kendisi yanıtlamıştır: "*Buna devletçe cevap yazmalı, devlet kaidelerini en iyi sen bilirsin*"³³¹

III. Selim, 7 Nisan 1789'da Osmanlı tahtına çıktı. Öncelikle devletin ileri gelenleri arasından kendi kadrosunu kurmayı hedefleyen padişah, bu ekibe şehzadeligi sırasında kendisine yazı hocalığı yapmış olan Ebubekir Râtib Efendi'yi de dâhil etmeyi düşünüyordu. Râtib Efendi, III. Selim döneminde de önemli devlet vazifelerinde bulundu. Fakat rakipleri tarafından çeşitli entrikalara maruz kalan Ebubekir Râtib Efendi, padişahın emriyle Bozcaada'ya sürülmüşse de daha sonra

³²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Tosyalı Ebubekir Râtib Efendi", *Bellekten*, C. XXXIX, S. 153, Ankara 1975, s. 49

³²⁸ Yeşil, *a.g.e.*, s. 36-38

³²⁹ İran'da tevki ve rika yazılarından geliştirilmiş yazı türüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz.: M. Uğur Derman, "Talik", *DİA*, C. XXXIX, İstanbul 2010, s. 507-508; Yeşil, *a.g.e.*, s. 40, dn. 104: XV.-XVI. yüzyıllarda Fars edebiyatının tesiriyle Osmanlı yazı kültürüne girmiş, umumiyetle edebi metinlerin kaleme alınmasında kullanılır.

³³⁰ Yeşil, *a.g.e.*, s. 40-42

³³¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Selim III'ün Veliâht İken Fransa Kralı Lûi XVI İle Muhabereleleri", *Bellekten*, C. II/5-6, Ankara 1938, s. 197

affedilerek yeniden İstanbul'a döndü. 6 Haziran 1791'de yeniçeri kâtipliğine³³² getirilirken, Avusturya ve Rusya ile savaşların sona ermesinin ardından yeni görevini beklemeye başladı.³³³

Ziştovi Muahedesi'nin on üçüncü maddesinin³³⁴ hükmünü yerine getirmek ve Osmanlı-Avusturya münasebetlerini yeniden kurmak üzere III. Selim, Ebubekir Râtib Efendi'yi Viyana'ya baş muhasebe payesiyle³³⁵ orta elçi tayin etti.³³⁶ Bu göreve Râtib Efendi'nin getirilmesinin en önemli nedenleri: Avrupa dillerine olan aşinalığının yanında; hukuk, tarih, hitabet ve kitabet gibi ilimlere vakıf olmasıydı. Sefaretle görevlendirildiğinde ilk iş olarak; evvelce elçi maiyetinde bulunarak Avrupa'nın muhtelif başkentlerine giden tanıdıklarıyla görüştü. Ayrıca kendisinden önce sefaretle vazifelendirilen elçilerin yazmış olduğu sefaretnâmeleri okumaya başladı.³³⁷ Ebubekir Râtib Efendi'nin asıl şöhreti ise kaleme aldığı iki önemli eserinden gelmiştir. Bunlardan ilki *Büyük Layiha* adıyla bilinen, birçok bölümden ve başlıktan oluşan, dört yüz doksan sayfalık bir eserdir. *Layiha*'da Avusturya Devleti'nin sosyal yapısı, askeri teşkilatı ve iktisadi durumu ayrıntılı olarak konu edilir. Yeri geldikçe diğer Avrupa devletlerinin askeri teşkilatlanmasından da bahsedilir. Râtib Efendi, *Büyük Layiha*'sında Sultan III. Selim'e; devletin, II. Viyana Kuşatması'ndan başlayıp, giderek gerilemesinin mühim sebeplerini bildirmekten ve genel olarak tavsiye vermekten çekinmemiştir.³³⁸ Râtib Efendi'nin diğer önemli eseri ise *Nemçe Sefaretnâmesi*'dir³³⁹.

---

³³² “Yeniçeri ve Acemi ocaklarının, maaş ve esâme kayıtlarının tutulduğu kalemin amiridir.” Kemal Beydilli, “Yeniçeri”, *DİA*, C. XLIII, İstanbul 2013, s. 457

³³³ Yeşil, a.g.e., s. 44-50

³³⁴ 13. Madde: “Taraflar, savaşın başlamasının ardından tahta geçen III. Selim ile II. Leopold'ü resmen tebrik için orta elçiler gönderecektir.”

Ziştovi Muahedesi'nin maddeleri için bkz.: Sertoğlu, a.g.e., s. 2729-2730

³³⁵ Yeşil, a.g.e., s. 55

³³⁶ Unat, a.g.e., s. 154

³³⁷ Yeşil, a.g.e., s. 55-57, dn. 17: Ebubekir Râtib Efendi, Avusturya'ya doğru yola çıkmadan önce, kendisinden evvel Viyana'ya gitmiş olan Mustafa Hattî Efendi ve Ahmed Resmi Efendi sefaretnâmelerini ve Paris'e gitmiş olan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin sefaretnâmesini okumuştur.

³³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Sema Arıkan, “Ebubekir Râtib Efendi”, *DİA*, C. X, İstanbul 1994, s. 278

³³⁹ Ebubekir Râtib Efendi, *Nemçe Sefaretnâmesi*, Nşr.: Abdullah Uçman, *Ebubekir Râtib Efendi'nin Nemçe Sefaretnâmesi*, İstanbul 2012, s. 3-57; neşirde kullanılan sefaretnâme nüshası: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., No:6096

Sefaretnâme, Allah'a hamd, Hz. Muhammed'e salavat ve Sultan III. Selim'e methiye ile başlar. Ardından Ebubekir Râtib Efendi, Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan barış antlaşması gereğince, 10 Eylül 1791'de orta elçilik ile Nemçe Devleti'ne tayin olduğunu bildirerek sefaretini açıklar. Râtib Efendi, 9 Kasım günü Şumnu'dan,³⁴⁰ Viyana'ya gitmek üzere yola çıkar. Yolculuğu sırasında konak yerlerini ve aralarındaki mesafeyi saat ve gün hesabıyla verir. Avusturyalılar, Osmanlı sefaret heyeti henüz hududa dört saat mesafedeki Kinen³⁴¹ kasabasında iken Râtib Efendi'den; beraberinde götürdüğü eşyanın nakline, elçilik heyetinin erzakına ve konaklanacak yerlerin tespitine dair bazı hususları önceden görüşmek üzere güvenilir ve lisana aşına adamlarından birini, taraflarına gönderilmesini isterler. Ebubekir Râtib Efendi'ye göre bundan maksatları sefaret heyeti hakkında bilgi toplamaktır. Avusturyalılar, bir taraftan elçilik heyetinin her gün kaç saat yol gittiğini ve ne kadar yük taşıdığını öğrenmeye çalışırken; diğer taraftan da elçi ve maiyetini götüren beygirlerden, arabalardan veya erzaktan eksiltme yapmanın mümkün olup olmadığını araştırıyorlardı.³⁴²

Râtib Efendi de diğer Osmanlı sefirleri gibi Avusturya sınırına geçtiğinde elçi karşılama merasimine sefaretnâmesinde yer verir. Sefaret heyetini izlemeye şehre iki-üç saat mesafedeki mahallerden kalkıp gelen Sibin³⁴³ halkı, kadın-erkek kim varsa kendilerine mahsus işaretlerle sevinçlerini gösterirler. Sibin, Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında iken, halkın özgürlüğüne saygı gösterilmiş ve ziyadesiyle rahat ettirilmesine önem verilmiştir. Halkın sevinç gösterilerinden, o özgürlük ve rahatlık lezzetinin akıllarından çıkmadığı ve ebediyen de çıkmayacağı anlaşılır. Bölge haklının, Osmanlı yönetimine alışmış olduğunu haber veren Râtib Efendi, ayrıca

---

³⁴⁰ Şumen.

³⁴¹ Caineneni.

³⁴² *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 1b-2a: Sefaretnâmede, Avusturyalıların bilgi toplamasının asıl sebebi şöyle anlatılır: “Ölmüş imparatorları Yozebo'dan (II. Joseph) beri, masraflarını azaltmak ve gelirlerini arttırmak için yürürlükte olan kaidelerinden adi bir maddede; menfaatlerine bir kuruş kazanacaklarını bilseler, o anda devletlerinin şanını muhafaza etmeyi bırakıp, taraflarına ait olacak ayıba ve rezalete dikkat etmeden, menfaatlerinin gerçekleşmesine kuvvet sarf etmek, bir müddetten beri Nemçeliye adet ve belki de tabiatları olmuştur. Tarafımızdan güvenilir bir adamımızı talep etmelerinin maksadı; her gün kaç saat yol gidiyoruz, yükümüz ne kadar ağır ve adamlarımızı götürecek beygir ve arabalardan birkaçını eksiltseler erzak hususunda taraflarına sınırlı surette menfaat sağlamasından dolayı, aşırı cimrilik ve alçaklıklarından, bu hususlarda az-çok bir tasarruf ve tedbir ile devletlerine hizmet ettiklerine inandıklarından haberimiz vardı.”

³⁴³ Sibiu. Nemçe lisanında “Hermannstadt” diye anılırdı.

Sibinlilerin Osmanlı'ya muhabbet ve meyillerine de şahit olur. Sibin, Avusturyalıların kadim şehirlerinden biridir, ayrıca Nemçe Devleti sınırlarının başladığı şehirdir.³⁴⁴

Râtib Efendi'nin, elçiliği sırasında gezdiği önemli yerlerin başında Sibin şehrinde bulunan kütüphane gelir. Kendisine, Kütüphanede gösterilen ilk eser, Osmanlı sarayındaki vazifelileri ve onların kıyafetlerini resmeden bir kitaptır. Bu esere dair biraz sohbet edildikten sonra Râtib Efendi'ye, bazı geometriye ve coğrafyaya dair kitaplar gösterilir. İçindeki resimlere dikkatle bakarken: “*Acaba burada tarih ilminde ve politikada meşhur olan Avrupalı devletler arasında Volter³⁴⁵, Ruso³⁴⁶, Montisku³⁴⁷ ve Reynal³⁴⁸ isimleriyle bilinen müverrihlerin tarihleri var mıdır?*” diye sorar. Osmanlı sefiri, onların tarihlerinden bazı hikâyeleri ve fıkraları hatırında kaldığı kadarıyla Avusturyalıları anlatır. Avusturyalı beyzadeler: “*Osmanlı bu tarihlerden haberdar!*” diyerek birbirleriyle bakışırlar. Aralarında konuşmaya başlayan ve ziyadesiyle şaşırان Avusturyalıları, Osmanlı elçisini takdir ederler. Buna mukabil Avusturyalıları da Hâfız-ı Şîrâzî ve Şeyh Sa'dî Hazretleri'nin divanlarından bazı hikâyeler, fıkralar ve gazeller okurlar.³⁴⁹

Sefaretnâmede, Erdel halkıyla alakalı önemli bilgiler yer alır. Erdel halkının nüfusu dört milyondur ve bunların bir buçuk milyonu Erdel'in içinde yaşar. Burada dört farklı kökenden halk bulunur. Bunlardan birincisi Saksoniye halkıdır ki geçmiş zamanda memleketleri olan Saksoniye'nin ihtilale, zulme ve çokça saldırıya uğraması sebebiyle dayanmaya güçleri yetmeyip, vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlar. O vakitte Erdel dağlık bir bölge olduğundan iç kısımlarda iskân edilmişler. İkincisi Macarlardır ki bunlar da içlerinde Sikoni ve Kumani diye ayrılırlar. Bunlar eski Macarlardır ve pek az sayıdadır. Lakin soylulukta ve eski davalarında iddiaları büyüktür. Bir de meşhur Macarlar vardır ki bunlar Macaristan'da çoktur velakin Erdel'de azdır. Ancak bu üç grup Macar, Erdel'e musallat olarak ve zorbalık yaparak hüküm sürer. Üçüncüsü Rum ve Bulgar taifeleridir ve bunlar da azdır. Dördüncüsü

---

³⁴⁴ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 3a-4a

³⁴⁵ Voltaire.

³⁴⁶ Rousseau, Jean-Jacques.

³⁴⁷ Montesquieu.

³⁴⁸ Reinhold, Karl Leonhard.

³⁴⁹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 6a-7a

ise Eflaklı halktır. Bunlar iki yüz elli sene önce Eflak'tan ihtilal, zulüm ve saldırı sebebiyle diyarlarını terk ederek, gelip Erdel içinde ikamet etmişler. Diğer taifelerin hepsinden fazladırlar. Lakin Macarların elinde esir gibi tutulmalarıyla gece gündüz ağlarlar. Haftada üç gün bazı yerlerde dört gün emlak sahibi olan Macarlara ücretsiz iş yaparlar. En küçük işarete bakan bir önder bulsalar isyana hazırdırlar. Hatta bundan sekiz sene önce ölen imparator Yozebo vaktinde Eflak halkı, Erdel içinde isyan etmiş, Macarların üstüne saldırmış ve yedi-sekiz yüz Macarlıyı katl ve idam etmişler. Bunların zabitleriyle geceleri gizlice sohbet eden Râtib Efendi, Osmanlı Devleti'ne karşı istekli ve meyilli olduklarını öğrenir. Erdel içinde bulunan bir buçuk milyon halkın bir milyonu Eflaklı, yarım milyonu Saksoniye, Macar, Rum ve Bulgar'dır.³⁵⁰

Râtib Efendi, Nemçe Devleti'nin, Macar ile Erdel siyasetini gözlemler. Nemçeliler, onlara dost gibi davranırlar ve iyi geçinmek üzere hareket ederler. Erdel ve Macar halkları, Osmanlı Devleti'ne ziyadesiyle muhabbetli ve meyillidirler. Bu mahaller Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında iken orada yaşayanlar, kendilerine gelen mektupları, fermanları ve beylik senetlerini hala ellerinde muhafaza ederler, bir varağını bile kaybetmezler ve kimseye de vermezler. Hatta Tiryaki Hasan Paşa ve Sadrazam İbrahim Paşa³⁵¹ vakitlerinde Macar ve Bulgar köylerinden bazı kimseler Osmanlı Devleti'ne itaat, sadakat ve hizmet etmişler, buna karşılık ellerine muafiyet emirleri verilmiş. Hala o emirleri saklayıp açıktan ve gizliden Ebubekir Râtib Efendi'ye gösterirler. Osmanlı elçisi, aslında şehrin kalesinin ve Erdel hükümetinin, Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu söyler. Erdel prensleri yalnızca Osmanlılar ile değil Habsburglarla da önemli ilişkiler kurmuşlardır. Fakat Erdel hükümdarları, Habsburg ordusu tarafından işgal edilen kalelerini geri almak için birçok kez Osmanlı Devleti'nden yardım talep etmişlerdir.³⁵² Avrupa ülkelerine giden Osmanlı elçilerinin çoğu tiyatro, balo veya opera gösterilerine davet edilmiştir. Râtib Efendi de Sibin şehrinde söz ederken, orada davet edildiği bir balo gösterisi hakkında bilgiler verir.³⁵³

---

³⁵⁰ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 7b-8a

³⁵¹ Kaniye Kalesi'ni fetheden Osmanlı sadrazamı (öl. 1605).

³⁵² David, a.g.m., s. 336

³⁵³ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 8a-10a

Osmanlı elçisi, Kinen karyesine ulaştığında Sibin kumandanı, Nemçe mihmandarı, tercümanı ve sır kâtibi hatırını sormak suretiyle elçiye, bir acudant³⁵⁴ gönderir. Yukarıda söz edildiği gibi Râtib Efendi'den güvenilir bir adamını taraflarına göndermesini isterler. Elçi de buna mukabil “*ne şekilde hareket etmesi gerektiğini*” öğreterek iç çuhadarı³⁵⁵ Salih Ağa'yı, Avusturyalıların yanına gönderir.³⁵⁶ Sefaret heyetinin mutfak masrafları ile lazım olan binek arabalarını soran Avusturya tarafına gerekli malumat verilir. Verdikleri erzak sözünü tutamayacaklarını anlayan Nemçeliler, bu maiyet ve misafiri fazla bulurlar. Sefaret heyetinin mutfağına sarf olunan erzakın ekserisini yolda tedarik edemeyecekleri için Osmanlı elçisinin huzursuz olmasından endişe ederler. Eğer, daha hafif bir maiyetle teşrif buyursaydı hem daha rahat edeceği hem de çok daha faydalı olacağı Râtib Efendi'ye bildirilir. Bu durum aynı şekilde Eflak'ta, Nemçe Devleti'nin konsolos makamında olan acudantı tarafından da söylenmiş, hatta elçiye; adamlarının bir kısmını Bükreş'ten göndermesi ima edilmişti. Fakat Râtib Efendi, zarara uğrayan taraf olacağını anladıysa da biraz adamı iade etmeyi, “*hakirlik ve rezalet*” olarak görmüştür. Ebubekir Râtib Efendi'nin, Salih Ağa'ya, Avusturyalılara vereceği cevapları daha önceden telkin etmesi onu, Avusturya tarafı ile yaşadığı diyalogdan galip ayıracaktı. Osmanlı sefaret heyeti Avusturya'ya ticaret ya da herhangi bir menfaat için gönderilmemişti. Hükümetleri sayesinde de hiçbir şeye ihtiyaçları yoktu ve Avusturya'nın yardımına da muhtaç değillerdi. Avusturya hükümetinin, sefaret heyeti için yapacağı her türlü yardım kendi yüceliklerinin göstergesiydi ki bunu muhafaza etmek de kendilerine düşmekteydi. Râtib Efendi, az veya çok Avusturya Devleti tarafından ne verilirse tereddütsüz zaten kabul edecekti. Sefaret heyetinin, masraflarını karşılayacak nakit parası ile İstanbul'dan Viyana'ya kadar olan tüccarlarda poliçesi³⁵⁷ mevcuttu ve gerektiğinde borçlanabilirdi. Avusturya Devleti'nden hiçbir akçe, araba ve beygir verilme de Râtib Efendi'nin bir şikâyeti olmayacaktı. Ayrıca daha önce Viyana'ya gelen Osmanlı elçilerine ikram edilenlerle, kendilerine ikram edilenler arasında da bir kıyas söz konusu değildi. Râtib Efendi'nin erzak veya diğer hususlarda Avusturya hükümetinden zerre kadar bir

³⁵⁴ Kumandan yardımcısı. Fransızca: “adjuant”.

³⁵⁵ Güvenilir hizmetli.

³⁵⁶ Yeşil, a.g.e., s. 66

³⁵⁷ Sigorta senedi. İtalyanca: “polizza”.

beklentisi yoktu. Sefaret heyeti, dönemin elçilik anlayışına göre Avusturya Devleti'nin misafiri sayıldığından maiyetin kalabalık olmasından bahsetmek Avusturyalıların ayıbı sayıldı ve bu ayıp yüzlerine vuruldu. Buna karşılık Avusturya tarafı yaptığı hatanın farkına vararak Salih Ağa'dan, aralarından geçen konuşmanın Râtib Efendi'ye nakledilmemesini istedi. Sefaret heyetinin dönüşüne dek asla yaşanan bu vakaya dair bir sohbet edilmezken, Avusturyalıların yine her konuda alçaklık ve cimrilik icra ettiği Râtib Efendi'nin dikkatinden kaçmaz.³⁵⁸

Ebubekir Râtib Efendi, 30 Aralık 1791'de Sibin şehriden ayrılarak Viyana'ya doğru yoluna devam eder. Sefaretnâmesinde uğrak yerleri ve başından geçen olayları yazmayı sürdürür. Gittiği yerlerde kendisine ikram edilenlerden, davetlerden ve onu izlemeye gelen kalabalıktan bahseder. Temeşvar'a ulaştığında aldığı bir haberle, artık güzergâhı üzerindeki kaleleri istediği gibi gezemeyecektir. Çünkü Avusturya hükümetine göre Râtib Efendi, önceki Osmanlı sefirlerine benzemiyordu. Yalnızca kaleleri gezmekle kalmıyor; bununla birlikte maiyetinde bulunan adamlarının maharetiyle kaleleri ve siperleri tasvir edip, planlarını alıyordu. Buna binaen artık bir kale gezmek isterse, Avusturya hükümeti tarafından yanına gönderilen tercüman ve mihmandardan bir tezkire almak ve gezi sırasında yanında mutlaka bir Avusturya askeri bulundurmamak mecburiyetinde kalacaktı. Nitekim Ebubekir Râtib Efendi alınan bu tedbirlerin nedenlerini; uzun müddet kapıda³⁵⁹ hizmette olduğundan dünya ve divan tercümanlarıyla dostluk kurup sohbet etmesiyle, Avrupa lisanlarından bazı fıkralar ve hikâyeler duymasıyla, o sırada bazı sohbetlerine aşına çıkmasıyla izah eder. Ayrıca İtalyan ve Fransız lisanına vakıf, Avrupa tarihlerinden haberdar, geometri ve coğrafya ilimlerine hâkim olduğundan

---

³⁵⁸ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 10a-10b; Salih Ağa ile Avusturya tarafı arasında gerçekleşen görüşme: “Padişahımız bizi bu tarafa ticaret ve menfaat için göndermedi. Onların sayesinde bizim bir şeye ihtiyacımız yoktur. Sizin bu taraflarda; “tedariki zahmetli olur” dediğiniz şeylerin hepsi bizim kilerimizde mevcuttur. Tarafınızdan her ne ki tayin olunursa, elbette ki sizin kralınızın şanı olup, muhafazası da size düşer. Elçi efendimiz, devletlerin kıymetini bilir ve itibar eder. Az veya çok tarafınızdan ne verilirse kabulde tereddüt olmaz. Allah'a hamd olsun padişahımız sayesinde masraflarımızı karşılayacak akçemiz ve İstanbul'dan Viyana'ya kadar olan tüccarlarda poliçemiz vardır, gerekirse borçlanırsınız. Hiçbir akçe, araba ve beygir vermeseniz de bir vakitte devletinizden şikâyet etmeyiz. Ayrıca bizden önceki elçilerle kıyaslama yapacak da değiliz. Size, erzak ve diğer hususlarda elçimizin zerre kadar bir teklifi yoktur. Biz, Nemçe Devleti'nin misafiri olduğumuzdan bizim maiyetimizin çokluğundan ya da azlığından bahsetmek şanınıza münasip midir, değil midir?” Bu sözler karşısında Avusturyalıları, Salih Ağa'ya: “Elçi efendinin vasıfları malumumuzdur. Bu suretle bizim bu sualimiz ayıp oldu. Allah'ı seversen bu sözleri saklayıp elçi efendiye nakletme” dediler.

³⁵⁹ Âmedci kalemligi.

daima tarafına endişeyle baktıklarını anlar. Râtib Efendi, Temeşvar'da davet edildiği bir opera gösterisine katılır ve buradaki izlenimlerini aktarır. Avusturyalıların komedyâ dedikleri oyunu meddah ve çengi hikâyelerine benzetir. Opera ise, hayal ile çengi oyunlarından düzenlenir. İkisinde de gülünecek sahneler vardır. Ekserisi âşık ile maşuka dair hikâyelerin anlatıldığı ve eski zamanlarda meydana gelen olaylardan ibarettir. Eğer Nemçe'de kral, general veya ileri gelenlerinden birisinin ayıbı ya da kusuru olursa, oyunların ve hikâyelerin aralarında, fıkralarla ima ile ikaza izin verilir. Haftada iki ya da üç gece bu oyunlardan birisi oynanır. Temeşvar'da vekil, kethüda ve subaylar bulunmakla birlikte, oyunlara gitmek isteyenler onlardan bir kâğıt alırlar. Yalnızca bu kâğıt ile opera binasına girilebilir. Sahnelenen oyunların tamamı manzumdur. Her hikâyeyi vaktinde olduğu gibi kıyafetleriyle tasvir ve temsil ederler. Opera binaları bazen iki bazen üç katlı olmakla beraber her katın dört tarafı oda oda bölünmüştür. Bir de tiracedya³⁶⁰ oyunu vardır ki bu hüzne ve ağlamaya sebep olur. Musibetlere dair hikâyelerden ibarettir. Mesela İskender ile Dârâ savaşında İskender galip olmuştur. Dârâ'nın katledilmesini o vaktin lisanı, şekilleri ve kıyafetleri ile tasvir ve temsil ederler. Hatta İmam Hüseyin'in, Kerbela'da şehadetini, Arap lisanı ve kıyafetleriyle gösterdiklerini Râtib Efendi'ye naklederler. Ancak bu oyunların en mükemmelinin o dönemde Fransa'da gerçekleştirildiği bilinir.³⁶¹

1 Şubat 1792'de Nemçe lisanında Nayhayzen³⁶² denilen şehirde ikamet eden sefaret heyeti, bu şehrin içinde çok güzel ve yeni konaklar olmasına rağmen eski bir konakta misafir edilir. Râtib Efendi, bu eski konakta misafir edilmelerinin hikmetini merak edip sorar. Şehir, Osmanlı Devleti elinde iken bölgenin muhafızı bir vezir, yedi sene bu konakta oturmuş. Sefaret heyeti, paşa konağı olduğundan kendilerine ikram edilen bu konakta misafir edilir. Râtib Efendi, okuduğu tarihlerde bu isimde bir şehir duymadığından buranın başka bir ismi olup olmadığını araştırır. Elde edilen bilgiye göre bu şehrin Uyvar olduğu öğrenilir.³⁶³

8 Şubat'ta Beç şehrinin varoşu hükmünde ve şehre iki saat mesafede bulunan İşveket kasabasına ulaşan elçiyi, ertesi gün iki başvekilin de sır kâtibi ve tercümanı

---

³⁶⁰ Trajedi.

³⁶¹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 14a-14b

³⁶² Ncuhausel.

³⁶³ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 20b.-21a

hatır sormak üzere ziyarete gelir. Üç gün burada kaldıktan sonra 12 Şubat'ta düzenlenen alay ile Osmanlı sefaret heyeti Viyana'ya girer. İslam dininin şiarından olan “*gelen ziyaret edilir*”³⁶⁴ geleneği Avusturyalıların adetlerinden değildir. Avusturyalıların usûlünde, daha önce de söylendiği gibi; başta gelen misafir herkesi ziyaret etmedikçe ve kral ile görüşmedikçe; elçilere kimse gidip gelmez ve elçiler de bir mesireye, sair yerlere, komedyaya ile operaya gidemez ve arabayla gezmeye çıkamazdı. Elçiler öncelikle ziyaret etmesi gerekenlere gitmeden, onların ziyaretine gitmemek aralarında eski bir adet iken, imparatorun ve başvekillerin izni ile Râtib Efendi'nin ziyaretine gelenler olur. Ayrıca elçinin, istediği mesireleri ve mahalleleri görmesine de müsaade edilir.³⁶⁵

3.7.1. Ebubekir Râtib Efendi Nemçe Sefaretnâmesi'ne Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri

Ebubekir Râtib Efendi, sefaretnâmesinde Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dair bilgilere doğrudan nerdeyse yer vermemektedir. Râtib Efendi'nin, görevi sırasındaki en büyük gayreti; Osmanlı Devleti'nin diplomatik çıkarlarını korumak, Avusturya'nın askeri, siyasi ve iktisadi yapılanmasını anlamaktı. Râtib Efendi, İstanbul'a döndüğünde III. Selim'in yapacağı ıslahatlarda padişahın işine yarayabilecek malumatı, Avusturya'da elde etmeye çalışmıştır. Bu sebeple Viyana'da ikamet ettiği süre boyunca düzenlediği geziler ve görüşmeler, daha önce Avrupa'ya gönderilen Osmanlı sefirlerinin aksine tesadüfi veya gelişigüzel değildi. Ekserisi İstanbul'da yürütülecek yeniliklerin hedeflendiği müesseselerdi.³⁶⁶

Râtib Efendi, henüz Silistre'de bulunan Osmanlı ordusunda yeniçeri kâtibi iken elçilik görevini üstlendiğinde, Avusturya'ya götüreceği mektuplar ve hediyeler kendisine burada teslim edildi. Fakat Avusturya'nın, Râtib Efendi'ye mukabil Osmanlı Devleti'ne gönderdiği elçisi Herbert'in hediyesiz İstanbul'a gelmekte

³⁶⁴ El-kadimü yûzâru.

³⁶⁵ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 23a-24b

³⁶⁶ Yeşil, a.g.e., s. 131-132; III. Selim döneminde, Avrupalı devletlerin savaşlarda aldığı galibiyetlerin nedenleriyle ilgilenmeye başlayan Osmanlı devlet adamlarının sayısı artmıştı. Râtib Efendi'nin *Büyük Layiha*'sındaki ve *Sefaretnâme*'sindeki askeri alandaki tasvirleri işte bu ilgi ve merakın bir sonucudur.

olduğu öğrenilince, Râtib Efendi'nin de götüreceği hediyeler geri alınarak aynı şekilde karşılık verildi.³⁶⁷

Râtib Efendi, Avusturyalıların kaidelerinin ekserisinin, Müslümanlarınkinden farklı olduğunu öğrenmişti. Mustafa Hattî Efendi'nin sefaretnâmesini okuduğundan, onun yaşadığı “önce kimin ziyaret etmesi gerektiği” krizini biliyordu ve ona göre hareket edecekti. Gerek bir büyük elçi, gerekse bir orta elçi ya da bir seyyah; hatta yüksek rütbeli veya en adi biri; kim olursa olsun Avusturya şehirlerinden birine gittiğinde, önce o kişi oranın ileri gelenlerini ziyaret eder. Ardından oranın ricali, gelen kişiyi ziyarete gider. Binaenaleyh Osmanlı Devleti'nin elçisinden de bu kaideye uymasını beklerler. Eğer başta topraklarına gelen elçi veya kim olursa olsun Nemçelilerin ziyaretine gidip, gelişini ilan etmezse, bu onun kibrine isnat edilirken; taraflarından ona saygı duyulmaz, sohbet edilmez ve ziyarete gidilmez. Ebubekir Râtib Efendi, Avusturyalıların bu geleneğini dikkate alarak, Viyana'da ve diğer konakladığı yerlerde, oranın ileri gelenlerini ve iki başvekili önce kendisi ziyarete gider. Fakat bu ziyaretleri gerçekleştirirken Osmanlı Devleti'nin diplomatik çıkarlarını korumayı ihmal etmez. Ziyaretine gittiği birisi, tekrar kendisini görmeye gelmeden, başka bir kişiyi ziyarete gitmez.³⁶⁸

Ebubekir Râtib Efendi, Avusturya tercümanı ve mihmandarı ile sohbetinde; bazı binaları³⁶⁹ ve eğer devletlerinin kurallarına aykırı değilse Sibin Kalesi'ni seyretmek ister. Fakat elçinin bu isteği tüm ısrarlarına rağmen karşılık bulmaz. Çünkü Avrupalı devletler, düşman kabul ettiği kimselere kalelerini göstermek şöyle dursun, kendi halkından ve beyzadelerinden vazifesi olmadığı halde kalenin top yerlerini ve siperlerini dikkatle izlerse, ondan vesveseye kapılırlar ve o tür kimselerin niyetlerini gizlice anlamaya çalışırlar.³⁷⁰

Râtib Efendi, Avrupalıların inançları, yaşayışları ve akademileri hakkında çeşitli bilgiler verirken ülkelerine gelen yabancı elçilere de hep bir şüphe ile

---

³⁶⁷ Unat, a.g.e., s. 154-155

³⁶⁸ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 4b-5a

³⁶⁹ İmalathane, yüksekokul, imarethane.

³⁷⁰ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 5b; Ebubekir Râtib Efendi, “*Avrupalı devletlerin kalelerini düşman saydıkları kişilere göstermediklerini ve asıl içlerinde taşıdıklarının ne olduğunu anlamaya çalıştıklarını*” yazmış olsa da Osmanlı elçilerinin sefaretnâmelerinde kaleler önemli yer tutar ve tasvir edilir. Kendisi de Viyana yolu üzerinde gördüğü bütün kaleleri teferruatıyla kaleme almaya çalışmıştır.

yaklaştıklarını belirtir. Râtib Efendi, onların bu şüphesini: “*Avrupalıların itikadına göre elçi demek, fermanlı casus demektir.*” şeklinde tanımlar. Avusturyalılar, Râtib Efendi’nin bilgisinden ve çabuk kavrama yeteneğinden dolayı; kendilerinin hadiselerine ve sırlarına ulaşmakta elçinin muvaffak olacağını düşünürler. Bu sebepten de sürekli elçi ile maiyetini dikkatlice izlerler.³⁷¹

Evvelce Macar Krallığı’nı, Mariye Tereze idare ederken, Nemçe İmparatorluğu’nu da oğlu Yozebo idare etmekteydi. Bu sebeple Nemçe Devleti’nde iki başvekil bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti padişahından, Avusturya’ya name-i hümayun gönderilecekse; biri çasara, biri de çasariçeye olmak üzere iki mektup, çasar ve çasariçenin başvekilleri ayrı kişiler olduğundan sadrazam tarafından da aynı şekilde iki mektup yazılırdı.³⁷² Anneleri Mariye Tereze öldükten sonra, Macar ve Çek Krallığı ile Roma İmparatorluğu, II. Leopold zamanında birleştirildi. Sadrazam; “*Avusturya’da yönetici bir kişi olduysa, başvekil de artık bir kişidir*” fikriyle hareket ederek, araştırmadan yalnızca meşhur Avusturya başvekilli Prens Kavinc’e³⁷³ mektup yazmıştı. Fakat Râtib Efendi, Avusturya mihmandarı ve tercümanı ile sohbeti esnasında Nemçe Devleti’nde başvekilliğin hala iki ayrı kişiye verildiğini, bunlardan birinin devletin içişlerini idare etmekle görevli³⁷⁴, diğerinin ise Macar ve Çek işleri ile devletin dışişlerinde görevli olduğunu öğrenir. İçişlerinden sorumlu Prens Koloredo birinci başvekilidir. Buna göre Osmanlı sefirine, ilk görüşmeyi Koloredo ile gerçekleştireceği, ardından Prens Kavinc ve sonra da imparator ile görüşeceği bildirilir. Ebubekir Râtib Efendi, sadrazamın, Başvekil Koloredo’ya mektup yazmamasından dolayı utanır ve çok mahcup olur. Fakat bu durumu sohbet ettiği mihmandara ve tercümana belli etmez. Osmanlı sefiri, edindiği bilginin ardından Viyana’ya henüz ulaşmamışken iki çuhadarını, sadrazamdan diğer başvekil ile mektup yazmasını söylemesi için İstanbul’a gönderir. Râtib Efendi, Viyana’ya ulaştığında; “*Prens Koloredo’ya mektup yazılmaması Osmanlı Devleti içinde sorun*

³⁷¹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 18a-20b

³⁷² Mustafa Hattî Efendi’nin sefâreti zamanında Çasar I. Franz ile Çasariçe Maria Theresa’nın başvekilli aynı kişiyken; Ahmed Resmi Efendi’nin sefâretnâmesinden anlaşıldığı üzere yine Maria Theresa çasariçe, I. Franz da çasarken başvekilleri ayrılmıştır.

³⁷³ Wenzel Anton von Kaunitz.

³⁷⁴ Prens Koloredo (Prens Franz de Paula Gundaccar Fürst von Colloredo-Mansfeld).

çıkabilir” düşüncesiyle Avusturya hükümetinin bu durumu dostluk hatırına yüzlerine vurmadığını ayrıca belirtir.³⁷⁵

Avusturya İmparatorluğu’nun âdeti üzerine, Osmanlı sefirinin Viyana’da ilk olarak içişlerinden sorumlu başvekil Prens Koloredo’nun yanına gitmesi gerekmektedir. Fakat yukarıda yazıldığı gibi bu başvekile, sadrazam tarafından mektup yazılmamıştı. Râtib Efendi’nin, aceleyle İstanbul’a sadrazamdan mektup alması için gönderdiği iki çuhadarı da elçi Viyana’da iken henüz gelmemişti. Buna karşılık Prens Koloredo, sadrazamın mektubu gelmedikçe elçiye kendisiyle görüşmeyeceğini ve çasarın mektubunu da teslim ettirmeyeceğini bildirir.³⁷⁶ Sefir, Viyana’ya girişinden sekiz gün sonra³⁷⁷ imparatorluğun içişlerinden sorumlu Başvekil Prens Koloredo ile iki gün sonra dışişleri başvekili meşhur Prens Kavinc ile bundan dört gün sonra da imparator ile görüşmesini gerçekleştirir.³⁷⁸

Ebubekir Râtib Efendi, 26 Şubat 1792’de Avusturya imparatoru ile görüşeceği arz odasına³⁷⁹ girer ve padişahın nâme-i hümayununu öperek kendisine teslim eder. Râtib Efendi, burada sefaretini açıklayan bir konuşma gerçekleştirir. Osmanlı Devleti ile Avusturya Devleti arasında imzalanan daimi barışa tarafların ilelebet riayet etmesi gerektiğini, Sultan III. Selim’in tahta çıkışını müjdelemek üzere Macar ve Çek Krallığı ile Roma İmparatorluğu tahtında oturan padişahın dostlarına haber getiren orta elçi olduğunu beyan eder. Avusturyalıların protokolüne göre; Osmanlı elçisinin, name-i hümayunu teslim ettikten sonra çasarın eteğini öpmesi ve ona sırtını dönmeden reverans³⁸⁰ yaparak çekilmesi gerekmektedir. Hâlbuki Râtib Efendi, padişahın mektubunu teslim ettikten sonra kapıya doğru yönelir. Yanında bulunan Avusturya tercümanı hemen Râtib Efendi’yi ikaz ettiyse de beyhude bir çabadır. Bu şekilde Ebubekir Râtib Efendi, sefaret hizmetinin tamamlandığını düşünür.³⁸¹

---

³⁷⁵ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 4a-4b

³⁷⁶ Sefaretnâme’de daha sonra sadrazamın mektubunun gelip gelmediğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.

³⁷⁷ 20 Şubat 1792

³⁷⁸ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 25b-26a

³⁷⁹ Padişah tarafından devlet ricalinin ve sefirlerin kabul edildiği oda.

³⁸⁰ Selam verme yahut teşekkür etme anlamına gelen diz kırma veya eğilme.

³⁸¹ *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 26b-27a

2 Mart günü beklenmedik bir anda İmparator II. Leopold hayatını kaybeder. İmparatorun ölüm haberini alan Râtib Efendi, hemen taziyelerini başvekillere birer tezkire yazarak iletir. Taziye verirken asıl maksadı; elçilerin cenaze törenine katılıp katılamayacağını öğrenmektir. Bu sebeple hiç özenmeden, sualden ibaret bir şeyler karalar. Lakin başvekillere gösterilip, tercüme edilen tezkireler; çok güzel bulunur ve gazetelere basılır. Râtib Efendi, 6 Mart'ta düzenlenen cenaze törenini ancak saray tercümanının evinden izleyebilir.³⁸²

Avusturya imparatorunun ölümü yalnızca Habsburglar için değil, Râtib Efendi için de büyük bir önem taşır. İmparatorun ölümü yeni diplomatik merasimlerin habercisidir. Râtib Efendi'nin, tekrar bir alay ile Viyana sokaklarında karşılaşması, yeni imparator II. Franz tarafından kabul edilmesi ve III. Selim'den gelecek yeni bir name-i hümayunu imparatora teslim etmesi gerekecektir. II. Leopold ile görüşmesi sırasında yaşananlar da Osmanlı elçisi açısından meşakkatliydi. Tekrar protokol kurallarının gerçekleşmesini istemeyen Râtib Efendi, İstanbul'dan II. Franz adına yeni bir name-i hümayunun gönderilmesinden yana değildir. Ancak elçinin bütün çabalarına rağmen yeni imparator adına İstanbul'dan mektup yazılıp gönderilmesinde herhangi bir sakınca görülmedi. Râtib Efendi kendisine ulaşan mektubu 16 Haziran 1792'de Prens Kavinc'e takdim edecek ve 1 Temmuz günü de imparatora teslim etmek için Hofburg'a doğru yola çıkacaktır.³⁸³

İmparatorun ölümünden on, on beş gün sonra Ebubekir Râtib Efendi, ilk olarak Başvekil Prens Koloredo ve ondan üç dört gün sonra da Başvekil Prens Kavinc tarafından davet edilir. Kendisi için düzenlenen ziyafetlere katılan Osmanlı elçisi, Viyana'da bir akademiye götürülür. Bu akademi; Türkçe, Arapça ve Farsça lisanlarını öğretmeye mahsustur. İçeride diğer diller ve ilimler de tahsil edilebiliyordu. Fakat asıl düzeni, bu üç dili öğretmek olduğundan “*Akadimya Asiya*”³⁸⁴ ismini almıştır. Avrupalıların, “*Asiya*” dedikleri Anadolu ikliminden ibarettir. Sefaretnâmede, Avusturyalıların yabancı dil öğrenmelerindeki maksatları “düşmanı yakından tanıma” perspektifiyle açıklanır. Ebubekir Râtib Efendi'ye göre

³⁸² *Nemçe Sefaretnâmesi*, v. 27a-27b; Yeşil, a.g.e., s.126-127

³⁸³ Yeşil, a.g.e., s. 127-130

³⁸⁴ Doğu Dilleri Akademisi: Avusturya'nın, 1580'li yıllardan itibaren Osmanlı Devleti ile münasebetleri sebebiyle, tercüman yetiştirmek üzere inşa ettiği eğitim kurumu.

her devlet muharebe, yazışma ve barış yapabilir. Devletler, savaştığı diğer devletlerin dillerine vakıf olmalıdır. Bu sebepleri mühim bulan Avusturya Devleti, Doğu Dilleri Akademisi'ni inşa etmiş ve düzenlemiştir. İslam ehliyle ilgili diller olduğundan bu akademinin memuru da evvelce İstanbul'da dil oğlanı olarak bulunmuş. Bu memur, iş bilir ve Prens Kavinc'in kaleminde müsteşardır. Doğu Dilleri Akademisi'nde eğitim gören öğrenciler, iki senede bir İstanbul'a gönderilerek dil eğitimlerini bitirirler. Akademideki öğrenciler, Osmanlı Devleti'nden gelen yazıları özetleme ve tercüme etme memuriyetiyle itibar sahibi olurlar. Râtib Efendi'ye, akademide “fizika” dedikleri fen ilminden yirmi beş “*acayip ve garip*” deney gösterilir. Bu deneyleri Osmanlı sefirine açıklayan kişi ise o dönemde henüz bir öğrenci olan Joseph von Hammer Purgstall'dır.³⁸⁵ Akademideki öğrencilerden birinin, Râtib Efendi'ye övgü dolu yazısını, elçi aynıyla sefâretnâmesine kaydeder. Buna mukabil Osmanlı elçisi de daha sonra akademiye öven bir şiir kaleme alarak akademiye gönderecektir.³⁸⁶

Ebubekir Râtib Efendi, sefâretnâmesinin sonunda Viyana'da geçirdiği günleri şöyle özetler: “*Beç şehrinde hokkabazlıktan ibaret fizika dedikleri fenne dair ve diğer çok acayip ve garip binalar ve tasvirler müşahede olunup ekseri mesireleri görüldü. Bu şekilde yüz elli üç gün Beç şehrinde ikamet edildi. 12 Temmuz 1792'de geri dönülmek üzere yola çıkıldı. Beç'ten ayrıldıktan sonra yirmi üç günde Belgrad'a, oradan da elli beş gün sonra İstanbul'a ulaşmamız nasip oldu.*”³⁸⁷

3.7.2. Mektuplar³⁸⁸

Ebubekir Râtib Efendi, Avusturya başvekillerine gönderdiği mektuplarda; elçilik hizmetini beyan eder ve Sultan III. Selimin tahta cülusunu haber verir. İki devlet arasında kabul edilen barış antlaşmasının şartlarına, tarafların riayet etmesini diler. Osmanlı sefirinin, başvekillerden talebi; imparator ile görüşebilmesi için onların aracılık etmeleridir. Başvekillerden gelen cevap mektuplarında ise; bütün ahit

³⁸⁵ *Nemçe Sefâretnâmesi*, v. 27b; Yeşil, a.g.e., s. 135; Uçman, a.g.e., s. 55, dn. 143

³⁸⁶ *Nemçe Sefâretnâmesi*, v. 28a-28b; Yeşil a.g.e., s. 135

³⁸⁷ *Nemçe Sefâretnâmesi*, v. 28b

³⁸⁸ Hüner Tuncer, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefâretnâmeler*, İstanbul 2010, s. 159-189; Ebubekir Râtib Efendi ile Avusturya imparatoru II. Leopold, Colleredo, Kaunitz ve Avusturyalı diplomat Cobenzl arasında gerçekleşen yazışmalar Viyana Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu mektuplar Hüner Tuncer tarafından neşredilmiş ve sadeleştirilmiştir.

kaidelerine taraflarından uyulacağı ve elçinin görüşme talebinin de imparatora arz edileceği yönündedir.

Râtib Efendi'ye gönderilen başka bir mektupta; imparatora, name-i hümayunu teslim ederken uyması gereken protokol kuralları teferruatıyla bildirilir.³⁸⁹ Elçinin, Avusturya imparatoru ile yaptığı görüşme ayrı bir tahrir halinde kaleme alınmıştır. Burada da Râtib Efendi, imzalanan antlaşmanın şartlarına her iki tarafın da sonsuza dek uymasını temenni eder. III. Selim'in tahta çıktığını haber vermek ve II. Leopold'ü tebrik etmek maksadıyla orta elçi olarak Avusturya'ya gönderildiğini bildirir. Bu takrire karşılık Başvekil Colleredo, Râtib Efendi'ye bir mektup göndererek teşekkür eder ve yazılan barış temennilerini onaylar. Avusturyalı diplomat Cobenzl, İmparator adına Râtib Efendi'ye cevap olarak yazdığı mektupta; iki devlet arasındaki barışın daimi olmasında Osmanlı Devleti'nin gösterdiği gayret ve hürmetin, kendileri tarafından da gösterileceği hususunda şüphe olmaması şeklindedir.

II. Leopold'ün ölümü üzerine Râtib Efendi, Başvekil Kaunitz'e yazdığı mektupla; yeni Kral II. Franz'a gönderilen name-i hümayunu ve sadrazam tarafından kendilerine gönderilen mektubu teslim etmek ister. Bununla beraber elçilik görevinin gereği gibi sonuçlanacağını iletir. Kaunitz'in, Râtib Efendi'ye gönderdiği cevap; yeni kral geldiği zaman istenen görüşmenin gerçekleşeceği, iki devlet arasındaki dostluğun sonsuza dek süreceği ve sağlamlaştırılacağı yönündedir.

Ebubekir Râtib Efendi'nin, bir diğer tahriri de yeni imparatoradır. Bu tahririnde Avusturya imparatoru II. Franz'a, görevini tamamladığını ve ülkesine dönmek için izin istediğini bildirir. Elçi; Padişahın, II. Leopold'ün ölümü üzerine çok üzüldüğünü ve Osmanlı-Avusturya arasındaki dostluğun pederleri zamanındaki gibi sürmesini istediğini haber verir. İmparator adına yine Kont Cobenzl, Râtib Efendi'ye cevap vererek; II. Franz zamanında da Avusturya'nın, Osmanlı'ya karşı dostluğunun ve iki devlet arasındaki barış halinin evvelki gibi süreceğini iletir. Bu durum elçiye teslim etmiş oldukları mektuplarında da açıkça belirtilir. İmparator, Râtib Efendi'den ülkesine döndüğünde dostane tutumunun lisanen de padişaha haber

---

³⁸⁹ Padişahın mektubunu teslim ettikten sonra imparatorun eteğini öpmesi gerektiği kuralı bu mektupta yer almaktadır.

verilmesini ister. Böylece Osmanlı sefirinin İstanbul'a doğru yola çıkabilmesi için gerekli hazırlıklar yapılmaya başlanır. Ebubekir Efendi son olarak Başvekil Kaunitz'e elçilik görevini tamamladığına dair bir veda mektubu kaleme alır ve Kaunitz de övgü dolu sözlerle elçiye karşılık verir.

SONUÇ

Bütün bir yüzyılda Osmanlı Devleti'nden, Avusturya'ya gönderilen elçilerin sefaretnâmelerinde geçen muhtelif olaylar ve iki devlet arasındaki ilişki farklı bir perspektif ile bu çalışmada incelendi. Her sefaretnâmede Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dair geniş bilgiler bulunmamakla beraber; bu ilişkiyi kıyas yoluyla veya diplomatik üstünlüğü korumak için gösterdikleri gayretleri anlatan sefirler de olmuştur. Sefaretnâmeler incelendiğinde şu görülmüştür ki; yalnızca yeni padişahın cülusunu bildirmek üzere gönderilen sefirlerin eserlerinde iki devlet arasındaki dostluğun kuvvetlendirilmesi, antlaşma şartlarına riayet edilmesi, iki tarafın da sulhten yana olduğu gibi Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dair genel söylemler yer almaktadır. Fakat güvence ve yeni antlaşma sağlamak için gönderilen sefirlerin eserlerinde bu münasebetlere oldukça geniş yer verilmiştir. Bu bilgiler kapsamında sefaretnâmelerde yer alan Osmanlı-Avusturya arasındaki problemlere ve çözümlere, ortaklıklara ve farklılıklara bir bütün olarak bu bölümde değinilecektir.

Seyfullah Ağa sefaretnâmesinde, elçinin Avusturya'ya memuriyetle görevlendirilmesindeki sebep; Osmanlıların çıkacağı Prut Seferi'nin yalnızca Rusya'ya karşı olduğunun teminatını vermektir. Avusturyalıları bu sefer öncesinde endişendiren ise Osmanlı Devleti'nin, Lehistan üzerine bir sefer hazırlığının olup olmadığıdır. Avusturya tarafı, Osmanlı elçisine barıştan yana temennilerini dile getirirken Leh ve Venedik ile müttefik olduklarının özellikle altını çizmişti. Seyfullah Ağa, Avusturya yöneticileri ile yaptığı görüşmelerde; Osmanlı Devleti'nin, Rus hükmü altında bir Lehistan istemediği için bu sefere çıkacağını iletmiştir. Avusturya, İngiltere ve Hollanda hükümetleri, Osmanlı ile Rusya arasında barışın sağlanması için aracı olmak istemişlerse de Seyfullah Ağa bu konuya memur olmadığını bildirerek, sefaret sırasında vazifesi dışına çıkmamış ve emir almadığı konularda hiçbir yorum yapmamıştır.

Avusturyalıları düşündüren başka bir konu da II. Rakoczi Ferenc³⁹⁰ meselesiydi. Macar bağımsızlık hareketinin lideri olan Rakoczi, Osmanlı Devleti'ne tabi olmak istemişti fakat isteği reddedilmişti. Avusturya bu durumdan hoşnut oldu. Aynı şekilde Osmanlı Devleti'nde isyan çıkaran bir kişi, Avusturya'ya gelseydi kendilerinin bu kişiyi Osmanlı'ya teslim edeceklerini bildirdiler. Ayrıca Avusturya hükümetine kati bir dille şunu da belirtmiştir ki; kendi iç meselelerinin hallolmasına Osmanlı Devleti kesinlikle müdahil olmayacaktır.

Seyfullah Ağa'nın elçiliği sırasında Avusturya imparatoru I. Joseph ölmüştü. Yerine ise kardeşi olan İspanya kralı VI. Karl tahta geçecekti. Osmanlı elçisinin, İmparatorun ölümünün ardından Avusturya ikinci başvekili ile gerçekleştirdiği görüşmede başvekil nazırı, kendisine; I. Joseph döneminde Osmanlı-Avusturya ilişkileri nasılsa gene aynı şekilde devam edeceğinin ve aradaki antlaşmaya muhalif bir hareketin taraflarınca yapılmayacağına güvencesini verdi. Seyfullah Ağa yeni imparatorun gelmesini beklemeden sefaret vazifesini tamamladı ve Viyana'dan ayrıldı. Aynı durum 1791'de Viyana'ya sefaretle görevlendirilen Ebubekir Râtib Efendi'nin de başına gelecek, İmparator II. Leopold Mart 1792'de ölecek ve yerine II. Franz geçecekti. Ebubekir Efendi, Seyfullah Ağa'nın aksine yeni imparatorun tahta çıkışını bekleyecek, imparator tarafından kabul edilecek ve III. Selim'den gelecek olan yeni name-i hümayunu kendisine teslim edecekti.

Müteferrika (Gedikli) İbrahim Ağa, 1715'te Osmanlı Devleti'nin, Venedik'e karşı başlattığı savaşta Sadrazam Silâhdar Ali Paşa'nın mektubunu Avusturya başvekiline götürmek üzere elçilikle görevlendirildi. Seyfullah Ağa gibi İbrahim Ağa da bu savaşın Avusturya'ya karşı olmadığına garantisini vermek için yola çıktı. Fakat sonuçları Seyfullah Ağa'nın sefaretinden farklı oldu ki; yukarı da zikredildiği gibi Avusturya, müttefiki Venedik'e sahip çıkarak Karlofça Antlaşması'na aykırı hareket etti. Osmanlı'nın, Venedik'e savaş tazminatı ödemesi gerektiğini öne süren Avusturya böylece Osmanlı-Venedik arasındaki barış ihtimalini ortadan kaldırarak Venedik'in yanında savaşa dâhil oldu. İbrahim Ağa, dönüşünde Avusturya başvekilinin cevap mektubunu sadrazama getirerek sefaretini tamamladı. İbrahim Ağa'nın elçiliği hakkında bu verilen bilgilerden daha fazlası bulunmamaktadır.

---

³⁹⁰ Rakobsioğlu.

Pasarofça Antlaşması mucibince Osmanlı ve Avusturya devletleri birbirlerine karşılıklı büyük elçiler gönderecekti. Elçilerin asıl görevleri barışı tekrar hatırlatarak pekiştirmek ve iki devlet arasındaki münasebetleri yeniden tesis etmektir. Osmanlı Devleti'nde Silâhdar İbrahim Ağa bu görevle elçiliğe tayin edildi. İbrahim Ağa sefaretnâmesinde Osmanlı elçisi henüz Avusturya elçisi ile mübadele edilmeden önce Rumeli valisi Abdullah Paşa, İbrahim Ağa'nın “*sulh ve salah*” için gönderildiğini Avusturya tarafına bildirmektedir. İbrahim Ağa, Viyana'da iken Avusturya başvekili, kendisine; iki devlet arasındaki barışın kuvvetli olduğunu ve bu hali bozmak isteyenlere karşı belayı defetmek üzere ülkelerin kendi içlerinde sorumlu olduğunu bildirir.

İbrahim Ağa sefaretnâmesinde siyasi içerikli görüşmelere fazla yer verilmeyip, Osmanlı sefirinin, ülkesinin diplomatik üstünlüğünü gözettiği konulardan bahseder. Ayrıca özellikle Avusturyalıların kalelerini tasvir eder ve ilginç geleneklerini aktarır. Ahmed Resmi Efendi sefaretnâmesinde görüldüğü üzere o da fazlasıyla Avusturyalıların keleşlerinden ve kültürlerinden söz etmiştir. Ebubekir Râtib Efendi de Osmanlı Devleti'nin diplomatik üstünlüğünü korumak için elinden gelen bütün gayreti göstermiştir.

Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi, Sultan I. Mahmud'un cülusunu bildirmek üzere 1730 senesinde gönderildiği Avusturya'da sefaretnâmesini kaleme alır. Bu sefaretnâmede, diğerlerinden farklı olarak gidiş-dönüş yolları, görülen yerler veya yaşanan olaylarla ilgili neredeyse hiç bilgi bulunmamaktadır. Eserde Avusturya'nın siyasi, dini, askeri, hukuki, iktisadi teşkilatlanması ayrıntısıyla anlatılırken bunlarla beraber Avusturya veraset savaşlarına büyük yer verilir. Mustafa Efendi, Osmanlı-Avusturya münasebetlerine yer vermek yerine iki devleti askeri, ekonomik ve nüfus bakımından karşılaştırmayı tercih eder. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin, Avusturya'ya karşı her anlamda üstünlüğünü ortaya koyar.

Mustafa Hattî Efendi, sefaretnâmesine Roma imparatoru VI. Karl'ın ölümüyle başlar ve tahtın Maria Theresa'ya nasıl geçtiğine değinir. Osmanlı-Avusturya arasında evvelce sağlanan barış kraliçe döneminde de sağlama alınır. Kraliçenin kocası I. Franz; “*daha önce Osmanlı ile Avusturya arasında kabul edilen barış antlaşmasının daimi olmasını*” talep eder. Bu istek üzerine İstanbul'da bulunan

kapı kethüdalarına orta elçilik rütbesi verir. Avusturya elçisine mukabil 1748'de orta elçilikle Avusturya'ya tayin edilen Mustafa Efendi de kendinden önceki ve sonraki sefirler gibi Osmanlı'nın diplomatik üstünlüğünü korumaya çalışır. Osmanlı tarihinde bir ilk olan; padişahın, krala ve kraliçeye ayrı ayrı yazdığı name-i hümayunları teslim etme görevi de Mustafa Hattı Efendi'ye düşer.

Mustafa Hattı Efendi'nin sefaretnâmesinde Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dair önemli bilgiler yer almaktadır. Mustafa Efendi'nin sefaretle tayin olunması Avusturya-Fransa savaşına tesadüf etmişti. Avusturyalılar bu tesadüften oldukça memnun ve minnettar oldu. Bununla beraber imparator ve imparatoriçeye padişah tarafından ayrı ayrı mektup yazılması da diğer Hristiyan hükümdarlar arasında, onlara karşı gösterilen saygının bir ifadesiydi. Fransa ile muharebeleri zamanında, Osmanlı'dan ummadıkları bir sürprizle karşılaşan Avusturyalılar için bu Osmanlı dostluğu, bir lütuf ve cömertlikti. Karşılığında Avusturya hükümeti, barış şartlarına özenerek uyacaklarına ve zerre miktarı kusur etmeyeceklerine dair sözler verdi. Padişahın ve sadrazamın gönderdiği mektupların içeriğinde daha önce kabul edilen barış antlaşmasının şartlarının ve daimi dostluğun uygun görüldüğü de açıkça ifade edilmektedir.

Ahmed Resmi Efendi 1757'de Sultan III. Mustafa'nın tahta çıkışını haber vermek üzere Viyana'ya sefaretle tayin edilir. Sefaretnâmesinde Osmanlı-Avusturya münasebetleriyle ilgili fazla malumat bulunmamaktadır. Ahmed Efendi, Viyana'ya ulaştığı sırada Avusturyalıların gerginliğine sebep olan Avusturya-Prusya ilişkilerinden ve II. Friedrich'ten ayrıntıyla bahseder. Bir giriş kısmı ve üç bölümden oluşan sefaretnâmede giriş kısmını; sefaretinin nedeni, yolculuğu ve yanında götürdüğü emanetlerin teslimi oluşturur. Birinci bölümde elçi, geri dönüşü sırasında uğradığı yerler ve Avusturya devletinin kaleleri hakkında geniş bilgiler verir. İkinci bölümde Avusturya'nın devlet yapılanmasını ve mali durumunu tafsilatıyla anlatır. Üçüncü bölümde ise ülkenin ileri gelenlerinin ve zenginlerinin yaşayış tarzlarından bahsederek eserini sonlandırır. Ahmed Resmi Efendi, Osmanlı-Avusturya ilişkisi çerçevesinde Macar topraklarının, her ne kadar Avusturya'nın hükmü altında görünse de aslında Osmanlı sınırları içinde yer aldığını söyler. Bununla birlikte

Macar halkının Avusturyalılardan nefret ettiğini ve defalarca Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Avusturya'ya karşı savaştıklarını da ekler.

Osmanlı'nın son muvakkat Avusturya elçisi Ebubekir Râtib Efendi, Zıştovi Antlaşması gereğince 10 Eylül 1791'de orta elçilikle Avusturya'ya memur tayin edilir. Sefaretnâmesinde, Avusturyalılarla çokça yaşadığı problemlere önemli ölçüde yer veren elçi, Osmanlı Devleti'nin diplomatik üstünlüğünü sağlamak için sürekli gayret etmiştir. Avusturya'nın antlaşma şartı olarak gönderdiği elçinin, Osmanlı topraklarına hediyeless gelmesi daha başlangıçta Râtib Efendi'ye ve maiyetine de masraf yapmak istemediklerinin açık bir göstergesi olmuştur. Devam eden yolculuk sırasında da Osmanlı sefaret heyetinin eksiltilmesi konusunda Avusturya tarafının beyanları bulunmaktadır.

Sefaretnâmede Râtib Efendi, Avusturyalıların geleneklerini, kalelerini, kütüphanelerini, akademilerini ve operalarını anlatır. Avusturyalılara göre Râtib Efendi diğer Osmanlı sefirlerine benzememekteydi. Bilgisinden ve anlayışından dolayı elçinin, kendi sınırlarına erişebileceğini düşüyorlardı.

Seyfullah Ağa'nın sefaretı sırasında olduğu gibi Ebubekir Râtib Efendi de Viyana'dayken Avusturya imparatoru II. Leopold ölmüştü. Osmanlı elçisi bu defa imparator olacak II. Franz'ın tahta çıkmasını ve III. Selim tarafından gönderilecek yeni name-i hümayunun gönderilmesini istemeyerek beklemek zorunda kaldı.

İncelenen sefaretnâmelerde ve mektuplarda görüldüğü üzere Osmanlı-Avusturya münasebetlerine dair en belirgin malumat; iki devlet arasındaki antlaşma şartlarına uyulacağı ve dostluğa aykırı hareket edilmeyeceği yönündedir. Osmanlı elçileri aldıkları emanetleri imparatora, imparatoriçeye ve başvekillere teslimleri sırasında daima bu tür konuşmalar gerçekleşmiştir. Ayrıca Avusturyalı yöneticiler gönderecekleri mektuplarında yazamadıkları, unuttukları veya elçinin raporuna kaydedemediği önemli bilgilerin lisanen de Osmanlı hükümetine iletilmesini Osmanlı sefirlerinden özellikle rica etmişlerdir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Name-i Hümayun Defteri, C., VI, s. 205-208,227-228.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Name-i Hümayun Defteri, C., VIII, s. 244-247,266-269.

YAZMA ESERLER

- Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, Nşr.: Abdülkadir Özcan, Ankara 1995.
Ebubekir Râtib Efendi, *Nemçe Sefaretnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY., No: 6096.
Mustafa Efendi, *Nemçe Sefaretnâmesi*, İstanbul Fatih Millet Kütüphanesi No: 844.
Mustafa Hattî Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Staatsbibliothek zu Berlin, nr. 187, Katalog Pertsch, s. 213.
Nizâmü'l-mülk, *Siyasetnâme*, Haz.: Mehmet Altay Köymen, Ankara 2018.
Raşid Mehmed Efendi, *Târîh-i Râşid ve Zeyli*, Nşr.: Abdülkadir Özcan vd., İstanbul, 2013.
Seyfullah Ağa, *Viyana Sefaretnâmesi*, İsmail E. Erünsal Özel Kütüphanesi.
Silâhdar Fındıklı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, Nşr.: Mehmet Topal, İstanbul, 2001.

KİTAPİ KAYNAKLAR

- Ahmed Resmi Efendi, *Viyana Sefaretnâmesi*, Kostantiniyye 1304 (1886/1887), Matbaa-i Ebüzziyâ.
AKSAN, Virginia, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı Ahmed Resmi Efendi*, İstanbul, 1997.

- ATSIZ, Bedriye, *Ahmed Resmi Efendi'nin Viyana ve Berlin Sefaretnâmeleri*, İstanbul, 1980.
- HAMMER, Joseph V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, İstanbul, 2010.
- HAMMER, Joseph V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. IV, İstanbul, 2010.
- HAMMER, Joseph V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VI, İstanbul, 2010.
- HAMMER, Joseph V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VII, İstanbul, 2010.
- HAMMER, Joseph V., *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VIII, İstanbul, 2010.
- IŞIKSEL, Güneş, "II. Selim'den III. Selim'e Osmanlı Diplomasisi: Birkaç Saptama", *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, İstanbul, 2010.
- KARAGÖZ, Hakan, *Mustafa Hattı Efendi'nin Viyana Günleri*, İstanbul, 2014.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul, 1993.
- ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi*, İstanbul, 2009.
- SAVAŞ, Ali İbrahim, *Mustafa Hattı Efendi Viyana Sefaretnâmesi*, Ankara, 1999.
- SAVAŞ, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul, 2007.
- SERTOĞLU, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara, 2011.
- SEVİNÇ, Tahir, *Emni Mehmed Paşa ve Canibi Ali Paşa'nın Rusya Ve Avusturya'ya Sefaret Hazırlık Ve Yolculukları (1739-1741)*, Ankara, 2019.
- TEBLY, Karl, *Dersaadet'te Avusturya Sefirleri*, Konya, 2013.
- TUNCER, Hüner, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnâmeler*, İstanbul, 2010.
- TUNCER, Hüner, *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnâmeler*, İstanbul, 2010.
- UÇMAN, Abdullah, *Ebubekir Râtib Efendi'nin Nemçe Sefaretnâmesi*, İstanbul, 2012.
- UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Ankara, 2008.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara, 2019.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara, 2016.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/I, Ankara, 2009.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, Ankara, 2011.
- YEŞİL, Fatih, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi Ebubekir Râtib Efendi*, İstanbul, 2011.
- ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. I, İstanbul, 2019.

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, İstanbul, 2019.

ANSİKLOPEDİK MADDELER

ARIKAN, Sema, “Ebubekir Râtib Efendi”, *DİA*, C. X, İstanbul, 1994, s. 277-278.

BEYDİLLİ, Kemal, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *DİA*, C. XXVI, Ankara, 2002, s. 524-527.

BEYDİLLİ, Kemal, “Sefaretnâme”, *DİA*, C. XXXVI, İstanbul, 2009, s. 289-294.

BEYDİLLİ, Kemal, “Yeniçeri”, *DİA*, C. XLIII, İstanbul, 2013, s. 450-462.

BEYDİLLİ, Kemal, “Yusuf Paşa, Koca”, *DİA*, C. XLIV, İstanbul, 2013, s. 23-25.

DAVID, Geza, “Kanije”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul, 2001, 307-308.

DERMAN, M. Uğur, “Talik”, *DİA*, C. XXXIX, İstanbul, 2010, s. 507-508.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, *DİA*, C. XI, İstanbul, 1995, s. 3-15.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Hâcegân”, *DİA*, C. XIV, İstanbul, 1996, s. 430-431.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Ahmed Resmi”, *DİA*, C. II, İstanbul, 1989, s. 121-122.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Takrir”, *DİA*, C. XXXIX, İstanbul, 2010, s. 471-472.

KOLÇAK, Özgür, “Vasvar Antlaşması”, *DİA*, C. XLII, İstanbul, 2012, s. 560-562.

MOAČANİN, Nenad, “Siska”, *DİA*, C. XXXVII, İstanbul, 2009, s. 274.

ÖZCAN, Abdülkadir, “İbrahim Paşa, Kara”, *DİA*, C. XXI, İstanbul, 2000, s. 329-330.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Karlofça”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul, 2001, s. 504-507.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa”, *DİA*, C. XXVI, Ankara, 2002, s. 263-265.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Mahmud I”, *DİA*, C. XXVII, Ankara, 2003, s. 348-352.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Merzifonlu Kara Mustafa Paşa”, *DİA*, C. XXIX, Ankara, 2004, s. 246-249.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Mustafa II”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul, 2006, s. 275-280.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul, 2007, 177-181.

PAPP, Sandor, “Zitvatorok Antlaşması”, *DİA*, C. XLIV, İstanbul, 2013, s. 472-474.

SARIYILDIZ, Gülden, “Karantina”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 463-465.

MAKALELER

- ALTINAY, Ahmed Refik, “Pasarofça Muahedesinde Sonra Viyana’ya Sefir İzamı”, *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası (TOEM)*, C. VII/40, s. 211-227.
- ARI, Bülent, “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, *Ottoman Diplomacy*, 2004, s. 36-65.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yenir Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 30, İstanbul, 2007, s. 8-30.
- BEYDİLLİ, Kemal – ERÜNSAL, İsmail E., “Prut Savaşı Öncesi Diplomatik Bir Teşebbüs Seyfullah Ağa’nın Viyana Elçiliği (1711)”, *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C. XXII/26, Ankara, 2001, s. 1-47.
- DAVID, Geza, “XVI. Yüzyılda Osmanlı-Habsburg Mücadelesinin Bir Kaynağı Olarak Mühimme Defterleri”, *Tarih Dergisi*, S. 53, İstanbul, 2012, s. 295-349.
- EMECEN, Feridun, “Çağdaş Osmanlı Kaynaklarında Uzun Savaşlar ve Zıttorok Antlaşması İle İlgili Algılama Ve Yorumlama Problemleri”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. XXIX, İstanbul, 2007, s. 87-97.
- ERÜNSAL, İsmail E., “Seyfullah Ağa’s Embassy to Vienna in 1711: The Ottoman Version”, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 90. Band, Wien, 2000, s. 7-28.
- FODOR, Pal, “Macaristan’a Yönelik Osmanlı Siyaseti, 1520-1541”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, 2004, s. 11-86.
- IŞIKSEL, Güneş, “Yirmisekiz Çelebi Mehmed Fransa’da: Güzergâh, Toplumsal Algı, Diplomatik Pratikler ve de “Lâle Devri””, *Doğu Batı Dergisi*, C. XXI/85, İstanbul, 2018, s. 98-112.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nde Eman Sistemi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, Ankara, 1999, s. 3-11.
- KARACA, Zeynep, “Osmanlı-Avusturya Sefaretnâmelerinin Osmanlı Diplomasisi ve Modernleşme Süreci Üzerine Etkileri”, *EFAD Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. I/1, Karaman, 2018, s. 9-32.

- KOLÇAK, Özgür, “XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diplomasi Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Sürecine Dair Yeni Bulgular”, *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. XXII/43, 2017, s. 25-88.
- KREALİTZ, Greifenhorst F. von, “Bericht über den Zug des Großbotschafters, İbrahim Paşa nach Wien im Jahre 1719”, Wien, *Sitzungsberichte der K. K. Akademie*, III/159 (1907), s. 1-65.
- KURTARAN, Uğur, “Heinrich Christoph Freiherr von Penkler'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri”, *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*, C. X, Ahlen, 2018, s. 222-251.
- KURTARAN, Uğur, “Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXVII/63, Ankara, 2018, s. 331-370.
- ÖZLÜ, Zeynel, “Göynük'e (Bolu) Ait Bazı Gelir ve Giderlerin Tahlili: Avarız Vergisi”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 19, Ankara, 2006, s. 381-397.
- PAKALIN, Mehmed Zeki, “Viyana'da Osmanlı Sefiri”, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası (EUM)*, C. IV/77, s. 866-872.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Tosyalı Ebubekir Râtib Efendi”, *Belleten*, C. XXXIX/153, Ankara, 1975, s. 49-76.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Selim III'ün Veliht İken Fransa Kralı Lüi XVI İle Muhabereleleri ”, *Belleten*, C. II/5-6, Ankara, 1938, s. 191-246.

YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA TEZLERİ

- BİRBENLİ, Safinaz, *Ahmed Resmi Efendi ve Sefaretnâmeleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.
- ÖDEMİŞ, İsmail, *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefareti ve Sefaretnâmesi (İstılah-ı Nemçe) (1730)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı, 2013.
- TOPAL, Mehmet, *Silâhdar Fındıklı Mehmed Ağa - Nusretname- Tahlil ve metin (1106-1133 / 1695-1721)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul 2001.

EKLER

XVIII. Yüzyılda Osmanlı'dan Avusturya'ya Giden Sefirlerin Listesi

Sıra	Tarih	Elçinin Adı	Memuriyeti
1	1704	İbrahim Efendi	Sultan III. Ahmed'in cülusunu bildirmek.
2	1711	Seyfullah Ağa	Rusya'ya karşı çıkılacak Prus Seferi öncesinde Avusturya ve Lehistan üzerine bir hareketin olmayacağını teminatını vermek.
3	1714/1715	Müteferrika İbrahim Ağa	Venedik üzerine çıkılacak sefer öncesinde Avusturya tarafını bilgilendirmek ve güvence vermek amacıyla yazılan Sadrazam Şehid Ali Paşa'nın mektubu götürmek.
4	1719	Silâhdar İbrahim Ağa	Pasarofça Antlaşması'ndan sonra iki devlet arasındaki münasebetleri yeniden kurmak ve dostluğu pekiştirmek.
5	1730	Tavukçubaşı Damadı Mustafa Efendi	Sultan I. Mahmud'un cülusunu bildirmek.
6	1740	Cânibî Ali Efendi	Belgrad Antlaşması'ndan sonra iki devlet arasındaki ilişkiyi yeniden kurmak.
7	1748	Mustafa Hattı Efendi	Maria Theresa'ya kalan mirası kabul etmek, kocası I. Franz'ın imparatorluğunu tanımak ve daha önce imzalanan Belgrad Antlaşması'nın süresini uzatmak.
8	1754	Halil Efendi	Sultan III. Osman'ın cülusunu bildirmek.
9	1757	Ahmed Resmi Efendi	Sultan III. Mustafa'nın cülusunu bildirmek.
10	1774	Süleyman Bey (Kabakulak Yeğeni)	Sultan I. Abdülhamid'in cülusunu bildirmek.
11	1791	Ebubekir Râtib Efendi	Ziştovi Muahedesi'nin hükmünü yerine getirmek ve Osmanlı-Avusturya münasebetlerini yeniden kurmak.